

Ο ΑΝΑΧΩΡΗΤΙΚΟΣ ΜΟΝΑΧΙΣΜΟΣ

ΚΑΤΑ ΤΟΝ Δ' ΑΙΩΝΑ

(Ὁ Βίος τοῦ Μεγάλου Ὀνουφρίου)

ΥΠΟ
Π. Β. ΠΑΣΧΟΥ

Α' ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ.

α. Ὁ ἀναχωρητισμός.

Ἡ ἀναχώρησις¹ ἀπὸ τὸν κόσμον εἰς τὴν ἔρημον, ἢ τοῦλάχιστον ἐξω καὶ μακρὰ ἀπὸ τῆς πόλεως καὶ τοὺς πολυκατοικημένους χώρους, γὰρ καθαρὰ πνευματικούς σκοπούς, παρουσιάζεται κάπως καὶ στοὺς προχριστιανικούς χρόνους², ἀλλὰ πρὶν πολὺ στοὺς πρώτους χριστιανικούς αἰῶνες³. Πρὶν ἀπὸ

1. Βλ. H e n n e H., «Documents et Travaux sur l' Anachorésis», ἐν «Mitteilungen aus der Papyrussammlung der Österreichischen Nationalbibliothek (Papyrus Erzherzog Rainer)», Wien 1965, ὅπου ὑπερεκτιμᾶται καὶ ὑπερτονίζεται ἡ ἀναχώρησις εἰς τὴν ἔρημον, σὲ κρησφύγετα ἐγκαταλειμμένα ἢ ἄγιους τόπους, ὡς φυγὴ ἀπ' τοὺς διωγμούς καὶ τοὺς σωματικούς κινδύνους (βλ. κυρίως, σελ. 65 ἐξ.) F r a n c o i s e E. M o r a n d, «Monachos, Moine. Histoire du terme grec jusqu' au 4e siècle (Influences bibliques et gnostiques)», ἐν «Freib. Zeitschrift für Philos. und Theologie» 20/3, 1973, 332-411, ὅπου τονίζεται ὅτι οἱ ὄροι, τοῦλάχιστον κατὰ τὸν δ' αἰῶνα, ἔχουν καθαρὰ ἀσκητικὸν χαρακτῆρα (βλ. κυρίως, σελ. 403 ἐξ.). Ἡ M o r a n d κρίνει ἐπιστημονικὰ τὴ θεωρίαν τοῦ H e n n e (βλ. σελ. 410 τῆς μελέτης τῆς). Γιὰ μιὰ γενικώτερη τοποθέτησιν, βλ. τὸ βιβλίον τοῦ A.-J. F e s t u g i è r e, Les Moines d' Orient, I. Culture ou Sainteté (Introduction au Monachisme Oriental), Paris 1961 (κυρίως τὸ II κεφ., σελ. 41-57). Πρὸς βλ. καὶ M. H a r l, «A propos des logia de Jésus: le sens du mot monachos», ἐν «Revue des Études Grecques» 73, 1960, 464-474.

2. Τὸ θέμα ἐξετάζει ὁ ἀείμνηστος A.-J. F e s t u g i è r e στὸ βιβλίον τοῦ Personal Religion among the Greeks, ἐκδ. Univ. of California Press, Berkeley and Los Angeles, 1960 (κυρίως μᾶς ἐνδιαφέρουν τὰ κεφ. II, σελ. 19-36 καὶ IV, σελ. 53-67. Σημαντικὴ καὶ ἡ παράγραφος «The Christian use of Anachoresis», σελ. 66-67), καθὼς καὶ εἰς τὴν E l σ α γ ω γ ῆ τοῦ βιβλίου τοῦ πρὶν πάντων ἀναφέραμε (Les Moines d' Orient, I), σελ. 9 ἐξ.

3. Βλ. F. M a r t i n e z, L' Ascétisme Chrétien pendant les trois premiers siècles de l' Église, Paris 1913. P h. G o b i l l o t, «Les origines du Monachisme chrétien et l' Ancienne religion de l' Égypte», ἐν «Recherches de Science Religieuse» X, 1920 - XII, 1922 (σὲ πέντε πολυσέλιδες συνέχειες). Πολὺ χρήσιμο τὸ κεφάλαιον «Les

τοὺς ἐρημίτες, συναντοῦμε συχνά στὴν Ἀγία Γραφή⁴ τὴν ἐρημο, καὶ τὴν ἀναχώρησιν αὐτὴ πολλῶν ἱερῶν προσώπων⁵. Μετὰ τὴν Ἐξοδο τῆς Π. Δ., ἢ Κ. Δ. μᾶς δείχνει τὸν Πρόδρομο⁶ καὶ τὸν ἴδιο τὸ Χριστὸ στὴν ἔρημο⁷, στὴν ὁποία τὸ «μάννα» καὶ τὸ «ὔδωρ ἐκ πέτρας» προεικονίζει τὴν πνευματικότητα τῆς ἐξόδου καὶ τῆς ἐρήμου, ὅπως μᾶς τὴν ἔδωκαν σὲ μεταγενέστερους χρόνους οἱ ἀσκητικοὶ συγγραφεῖς τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἀποσύρονταν συχνά στὴν ἔρημο, γιὰ ν' ἀποφύγει τὴν ταραχὴ τοῦ κόσμου καὶ νὰ προσευχηθεῖ· ἐκεῖ, στὴν καθαρὴ μοναξιά καὶ στὴν ἡσυχία τῆς ἐρήμου θ' ἀποκαλύψει τὴ δόξα του στοὺς φίλους καὶ μαθητάς του⁸. Αὐτὴ τὴ θρησκευτικὴ σημασία, ποὺ ἔχει γιὰ τὴν πνευματικὴ ζωὴ καὶ γιὰ τὴν Ἐκκλησίαν ἢ ἔρημος, τὴν υἰοθετοῦν ἢ τὴν τονίζουν μὲ τὸ δικό τους τρόπο οἱ Πατέρες καὶ Συγγραφεῖς τῶν πρώτων αἰώνων⁹. Βεβαίως, ὑπάρχουν

débuts du Monachisme» στὴν κλασσικὴ πιά Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία τῶν Fliche - Martin, γραμμένο ἀπὸ τὸν Pierre de Labriolle (βλ. Aug. Fliche - Victor Martin, Histoire de l'Eglise, Paris 1936, τ. 3, III, κεφ. 1, σσ. 299-348), ὅπου βρῖσκει κανεὶς καὶ τὴν ὡς τότε πλούσια βιβλιογραφία. Στυλ. Παπαδοπούλου, Πατρολογία, Α', Ἀθῆναι 1977, σελ. 467-468. Ξεπερασμένο θεωρεῖται πιά τὸ Dictionnaire d'Ascétisme τοῦ J.-P. Migne (Paris 1865). Σημαντικὴ ἐργασία καὶ προσφορὰ θεωρεῖται πάντα γιὰ τὸ θέμα μας τὸ βιβλίον τοῦ K. Heussi, Der Ursprung des Mönchtums, Tübingen 1936, σελ. 53 ἐξ.

4. Βλ. τὸ ἄρθρον τοῦ Claude Peifer, «The Biblical foundations of Monasticism», ἐν «Cistercian Studies», 1, 1966, 7-31, ποὺ ἀποτελεῖ κεφάλαιον τοῦ βιβλίου του Monastic Spirituality, New York 1966. Χρήσιμο τὸ ἀ' κεφ. τῆς Εἰσαγωγῆς, τοῦ ἀνολοκλήρωτου —δυστυχῶς— ἔργου τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Κορυτσᾶς Ἐυλόγιου Κουρίλα, Ἱστορία τοῦ Ἀσκητισμοῦ. Ἀθωνίται, τ. Α', Θεσσαλονίκη 1929 (κυρίως σελ. 1 κ. ἐξ.). Πρβλ. J. Lebreton, «La doctrine du renoncement dans le N.T.», ἐν «Nouvelle Revue Théologique», 65, 1938, 385-412.

5. Βλ. J. Leclercq, «Eremus et Eremita. Pour l'histoire du vocabulaire de la vie solitaire», ἐν «Collect. Ord. Cisterc. Reformatorum» 25, 1963, 8 ἐξ. Πρβλ. E. Lanne, «La 'xeniteia' d' Abraham dans l'oeuvre d'Irénée. Aux origines du thème monastique de la 'Peregrinatio'» ἐν «Irenikon», XLVII, 1974, 163-187.

6. Λουκ. γ' 2 ἐξ. Βλ. R. Le Déaut - J. Lecuyer, «Exode», ἐν «Diction. de Spiritualité» IV/2, 1961, στ. 1973-1995. Πρβλ. καὶ τὸ λήμμα «Érémisme» στὸ ἴδιο λεξικό, τ. IV/1, 1960, στ. 936-982, ὑπὸ Cl. Lialine - P. Doyère.

7. Ματθ. δ' 1· Λουκ. α' 80· δ' 1· ε' 16 κ.ἀ.

8. Ματθ. ιζ' 2 ἐξ. Μάρκ. θ' 2 ἐξ.

9. Βλ. Ἀνδρ. Ἰω. Φυτράκη, Ἐὰς ἰδεώδη τοῦ Μοναχικοῦ Βίου κατὰ τὸν δ' μ. Χ. αἰῶνα ἐπὶ τῇ βάσει ἀριολογικῶν πηγῶν, Ἐν Ἀθῆναις 1945 (κυρίως, σελ. 36 ἐξ.). Κ. Γ. Μπόνη, Ἀσκητικοὶ Συγγραφεῖς τοῦ δ' αἰῶνος (Εἰσαγωγαί), ἀνάτυπον ἐκ τῆς Β.Ε.Π., τ. 39/42, Ἀθῆναι 1970, σελ. 9 ἐξ. Ὁ ἀειμνήστος Δημ. Σ. Μπιλᾶνος παραμένει μᾶλλον ἀδιάβροχος καὶ ἀσυγκίνητος ἀπὸ τὴν πνευματικότητα τῶν ἐρημιτῶν Μοναχῶν, ἀποδίδων τὸ φαινόμενο σὲ παρεξηγημένες ἀκραῖες τάσεις φυγῆς, «ἀν καὶ ὁ Σωτὴρ δὲν ἔθεσεν ὡς ἰδεῶδες τὴν ἀποφυγὴν (sic) ἐκ τοῦ κόσμου, ἀλλὰ τὸν ἀγῶνα ἐντὸς τοῦ κόσμου καὶ ὑπὲρ τοῦ κόσμου...» (βλ. Δημητρίου Σ. Μπαλάνο, Οἱ Πατέρες καὶ Συγγρα-

καὶ ἄλλες πλευρὰς τοῦ Μοναχικοῦ Βίου καὶ τῶν μεγάλων Ἀσκητῶν, ποὺ φω-
τίζονται ἀπὸ τὴν νεώτερη ἔρευνα¹⁰, ἀλλὰ ποὺ δὲν ἀποτελοῦν ἀντικείμενο τοῦ
παρόντος κειμένου. Κατὰ τὴν πλειονότητα, λοιπόν, τῶν ἐρευνητῶν¹¹, ὁ ἀνα-

φεῖς τῆς Ἀρχαίας Ἐκκλησίας, Ἀθήναι 1949, σελ. 59: βλ. κυρίως τὶς ἀπόψεις του γιὰ τὸ
Θέμα μας, στὸ Θ' κεφ. «Οἱ ἀσκητικοὶ Συγγραφεῖς», σελ. 59-66).

10. Βλ. π.χ. Ἀνδρ. Ἰω. Φουτράκη, «Ταῖς τῶν δακρῶν ῥοαῖς...» (ὁ κλαυθμὸς
τῶν μοναχῶν), Ἐν Ἀθήναις 1946. Τοῦ Ἰδίου, Οἱ Μοναχοὶ ὡς κοινωνικοὶ διδάσκαλοι
καὶ ἐργάται ἐν τῇ Ἀρχαίᾳ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ, Ἀθήναι 1950. Ἀρχιμ. (νῦν ἐπισκόπου
Ἀνδρουσῆς), Ἀναστασίου Γιαννουλάτου, Μοναχοὶ καὶ Ἱεραποστολὴ κατὰ
τὸν 8' αἰῶνα, Ἀθήναι 1966.

11. Βλ. κυρίως: Χρυσοστ. Παπαδοπούλου, «Περὶ τῶν πηγῶν τῆς ἀρχι-
κῆς ἱστορίας τοῦ Αἰγυπτιακοῦ Μοναχισμοῦ», ἐν Ἐκκλ. Φάρος, 5, 1910, 248-265. Τοῦ
Ἰδίου, «Οἱ κάτοχοι τοῦ Σερατείου τῆς Μέμφιδος καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ Μοναχικοῦ βίου ἐν Αἰ-
γύπτῳ», ἐν Ἐκκλ. Φάρος, 12, 1913, 450-461. W. H. Mackean, Christian Monas-
ticism in Egypt, London 1920. H. Leclercq, «Monachisme», ἐν D.A.C.L., τ.
XI/2, 1774-1847. Τοῦ Ἰδίου, «Écoles (monastiques)», D.A.C.L., IV/2, 1824-1831
καὶ 1879-1883. Εὐλόγιου Κουρβίλα, Ἱστορία τοῦ Ἀσκητισμοῦ (τ. Α', Ἀθω-
νίται), Θεσσαλονίκη 1929. F. Halkin, Sancti Pachomii Vitae graecae, Bruxelles
1932. Χρυσοστ. Παπαδοπούλου, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας
(62-1934), Ἀλεξάνδρεια 1935 (κυρίως: σελ. 210-229, Μοναχισμός). Harl Heus-
si, Ursprung des Mönchtums, Tübingen 1936 (κυρίως: σελ. 53-115, τὰ κεφ. II καὶ
III). Ἀ. Ἰ. Φουτράκη, «Μαρτύριον καὶ Μοναχικὸς Βίος», ἐν «Θεολογία» 19, 1941-
1948, 301-329. P. Doyère, «Ermites», ἐν «Dict. du Droit Canonique», τ. 5, 1953,
στ. 412-429. P. Cousin, Precis d'histoire monastique, Paris 1956 (κυρίως, σελ.
1-64, 554-563 καὶ 587-594). P. Doyère, L'érémisme», ἐν «Revue d'Ascétique
et de Mystique», 32, 1956, 349-360. P. Eudokimov, L'Orthodoxie, Neuchatel
1959 (κυρίως, οἱ σελ. 20-29, 98-119 καὶ 345-351). Τοῦ Ἰδίου, «A propos du Monas-
chisme», ἐν «Contacts», 12, 1960, 67-78. Cl. Lialine, «Érémisme», ἐν «Diction.
de Spiritualité» 4, 936-953. Th. Merton, Disputed questions, New York 1960
(κυρίως, σελ. 177-207: «Philosophy of solitude»). A. A. R. Bastiaensen,
Observations sur le vocabulaire liturgique dans l' Itinéraire d' Égérie, Nimègue-
Utrecht 1962. J. - Cl. Guy, Le centre monastique de Scété au IVe et au début
du Ve siècle. Prosopographie et histoire, Rome 1963 (πολυγραφ.). Τοῦ Ἰδίου,
«Le centre monastique de Scété dans la littérature du Ve siècle», ἐν «Orientalia
Christiana Periodica», 30, 1964, 129-147. P. F. Anson, The call of the Desert,
London 1964 (κυρίως, οἱ σελ. 1-72 καὶ 221-270). D. Chitty, The Desert a City.
An Introduction to the Study of Agyptian and Palestinian Monasticism under Chris-
tian Empire, Oxford 1966 (ἀπὸ τῆ σπουδαιότατη αὐτῆ ἐργασία, βλ. κυρίως τὶς σελ.
1-64, δηλ. τὰ τρία πρῶτα κεφάλαια). Ἀντ. Παπαδοπούλου, Ἡ «ἀσκησις» ἐν
τῷ ἀρχαίῳ Μοναχισμῷ, Θεσσαλονίκη 1968. A. Guillaumont, «La conception
du désert chez les Moines d' Égypte», ἐν «Revue de l'histoire des Religions» 183,
1975, 3-21 (πρβλ. καὶ 192, 1977, 225-227). P. Canivet, Le Monachisme syrien
selon Theodoret de Cyr, Paris 1977 (κυρίως τὰ δύο τελευταῖα κεφ., σελ. 235-294). Th.
Baumeister, «Die Mentalität des frühen ägyptischen Mönchtum», ἐν «Zeit-
schrift für Kirchengeschichte», 88, 1977, 145-160. Στυλ. Γ. Παπαδοπού-
λου, Ἀντώνιος ὁ Μέγας, διαμορφωτῆς τοῦ Ἀναχωρητικοῦ Μοναχισμοῦ, ἀνάτ. ἐκ τῆς

χωρητικός βίος τῶν ἀρχαίων Μοναχῶν ὀφείλει τῇ γένεσὶ του στὴ δίψα καὶ τὸν ἔρωτα τῆς τελειώσεως καὶ τῆς ὁμοιώσεως πρὸς τὸ Θεό. Ἡ ἔρημος μᾶς ἐλευθερώνει ἀπὸ τὰ πάθη τοῦ ἐν τῷ κακῷ κειμένου κόσμου, καὶ ἀπὸ κεῖ περνᾶμε γιὰ νὰ φτάσουμε στὴ «Γῆ τῆς Ἐπαγγελίας»· στὴν ἔρημο παίρνει τὸ βάπτισμα τῆς ἀποταγῆς ὁ μοναχὸς καὶ ντύνεται τῇ στολῇ τῶν ἀγγέλων· ἐκεῖ μαθαίνει νὰ τρέφεται μ' ἐν' ἄλλο «μάννα» καὶ νὰ προγεύεται τὸ φῶς τῆς Μεταμορφώσεως ἢ τὸ θεῖο πῦρ τῆς Πεντηκοστῆς· ἐκεῖ ἀποικτᾶ τὴν ὄση δύγεται γνώση τοῦ Θεοῦ καὶ προχωρεῖ στὴ θέωση. Ἀπὸ τὸν μέγα Ἀθανάσιο, ποῦ ἔγραψε τὸν Βίον τοῦ Μεγάλου Ἀντωνίου¹², καθὼς καὶ τὴν ἱστορία τῶν ἄλλων μεγάλων ἀσκητῶν τοῦ δ' αἰῶνος (Ἀμμωνᾶ, Ἀμμωνος ἢ Ἀμμωνίου, Παχωμίου, Ὠρσισίου, Θεοδώρου, Μακαρίου Αἰγυπτίου, Μακαρίου Ἀλεξανδρέως)¹³, μαθαίνουμε πὼς, ἡ ἀναχώρηση ἀπὸ τὸν κόσμο —στὶς διάφορες μορφές ποῦ κατὰ καιροὺς ἔπαιρνε: μοναχικὴ ζωὴ στὴν πόλη, πιὸ ἔξω μετὰ, σὲ μικρὲς ομάδες «ὁμοτρόπων», σὲ κοινόβια μὲ Γέροντα ἢ Καθηγούμενο κ.λπ.— γίνεται πιὸ ἀποτελεσματικὴ ὅταν πραγματοποιεῖται σ' ἐρημικὰ καὶ ἀπομακρυσμένα μέρη, ὅπου ἡ ὑπακοὴ στὸ θεῖο θέλημα, ἡ καθαρότης τοῦ βίου, ἡ τήρηση τῶν θείων ἐντολῶν, ἡ ἀπόκτηση τῶν μοναχικῶν ἀρετῶν γενικὰ καὶ ἡ πρὸς τὰ ἄνω κίνηση τῆς ψυχῆς, βρίσκουν τὸ κατάλληλο καὶ πρόσφορο κλίμα¹⁴. Ἐχομε πολλὰ παραδείγματα, ὅπου ἡ φυγὴ πρὸς τὴν ἔρημο ἔφτανε σὲ σημεῖο, ποῦ ὁ ἀναχωρητὴς ἔκανε χρόνια νὰ ἰδεῖ ἀνθρώπινο πρόσωπο, ἔστω καὶ ἄλλου ἀσκητοῦ! Ὅχι βέβαια γιὰ ν' ἀποφεύγουν τοὺς ἀδελφούς, ὅπως λέγει κάποιος ἀσκητὴς, ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ διακόπτουν τὴν προσευχὴ, μὲ τὴν ὁποία βρισκόταν σὲ διαρκῆ ἐπαφὴ μὲ τὸ Θεό, πολλοὶ ἐρημίτες ἀναζητοῦσαν τὴν ἐσωτέρα ν ἢ ἐνδοτέρα ν ἔρημον, τὴν πανέρημον, ὅπου φυσικὰ οἱ κίνδυνοι ἀπὸ τοὺς πειρασμούς καὶ τ' ἄγρια θηρία ἦταν δυσκολοαντιμετώπιστοι δίχως τὴν ἀγιότητα καὶ τὴν ἀτράνταχτη πίστη στὸν Ἰησοῦ, τὸν θερμὸ καὶ ἀνύστακτο προστάτη τῶν Μοναχῶν. Δὲν εἶναι ὁ τόπος ἐδῶ ν' ἀνοιχτοῦμε περισσότερο στὴν ἀνάπτυξη τῶν προβλημάτων τοῦ ἀναχωρητικοῦ Μοναχισμοῦ καὶ τῶν ἀρχῶν του. Ἐλπίζουμε, πὼς σύντομα, ἂλ' αὐτά, θ' ἀποτελέσουν ἀντικείμενο μεγάλης συνθετικῆς μελέτης, τὴν ὁποία μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ βάση τὰ

25ετηρίδος τῆς Ἀρχιερατείας τῆς Α.Θ.Μ. τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Διοδώρου Α', ἐν Ἱεροσολύμοις 1988, σελ. 142-152.

12. Βλ. Migne, P.G. 26, 835-878. Πρβλ. Στουλ. Γ. Παπαδοπούλου, ὅπ. π., σελ. 146 ἔξ.

13. Βλ. Κ. Γ. Μπόνη, Ἀσκητικοὶ Συγγραφεῖς τοῦ δ' αἰῶνος, Ἀθήναι 1970, ὅπου καὶ πλούσια βιβλιογραφία (ἐκδόσεις καὶ φιλολογία).

14. Ὑπάρχουν μελέτες γιὰ τὶς ἐπὶ μέρους μοναχικὲς ἢ μοναστικὲς ἀρετὲς (παρθενία, ὑπακοή, ἀκτῆμοσὴ κ.λπ.). Ἐναν κατάλογό τους μπορεῖ νὰ βρεῖ κανεὶς στὸ παραπάνω μνημονεῦμένο βιβλίον τοῦ K. Heussi, Der Ursprung des Mönchtums..., σελ. 229 κ. ἔξ.

κείμενα τοῦ Μεγάλου Γερωντικοῦ, ἦτοι τῆς Συστηματικῆς Συλλογῆς τῶν Ἀποφθεγμάτων, ἐτοιμάζουμε ἀπὸ καιροῦ. Σήμερα, μὲ βάσιν τὸν ἀνέκδοτο Βίον τοῦ Μεγάλου Ὁσίου Ὀνούφριου, προσφέρουμε κάποιες ὕψεις καὶ μορφές αὐτοῦ τοῦ ἀναχωρητικοῦ Μοναχισμοῦ στὴν ἐσωτερικὴν ἔρημον, ὅπου τίποτε τὸ γήϊνον δὲν δεσμεύει τὴν πνευματικὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀναχωρητοῦ, καὶ ἀπ' ὅπου ἀντλοῦν θεολογικὰ καὶ ποιητικὰ ἐμπνεύσεις μεταγενέστεροι δημιουργοὶ στὸν ἀσκητικο-θεολογικὸ ἢ λειτουργικὸ χῶρον τῆς Ἐκκλησίας. Προτεσταντικὲς τάσεις στὶς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος, ἢ στὶς ἀρχὰς τοῦ περασμένου, γιὰ νὰ μειώσουν τὴν ἀξία τῶν κειμένων-θησαυρῶν τούτων τῆς ἀσκητικῆς Γραμματείας¹⁵, χαρακτηρίζοντάς τιν ὡς καρπὸ λαϊκῆς πίστεως καὶ εὐσεβείας, δὲν συζητεῖται πιά μεταξὺ τῶν σοβαρῶν ἱστορικῶν, ἀγιολόγων καὶ πατρολόγων, μερικοὶ τῶν ὁποίων τὰ χαρακτηρίζουν «πραγματικὰ διαμάντια τῆς ἑλληνικῆς γραμματείας»¹⁶.

β'· Ὁ ἀναχωρητὴς Ὀνούφριος ὁ μέγας (12 Ἰουνίου).

Γιὰ τὸν ὅσιον Ὀνούφριον τὸν μέγα (12 Ἰουνίου)¹⁷, ὑπάρχει μιὰ φιλολογία, ποῦ μ' ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις¹⁸, παραμένει ἀνέκδοτη — εἴτε σὲ Βίον καὶ Ὁμιλίαν, εἴτε σὲ ὑμνογραφικὰ καὶ ἄλλα ποιητικὰ κείμενα, ἐκ τῶν ὁποίων ἔχουν ἐκδοθεῖ μόνον ἑσά περιέχονται στὴ γνωστὴ Ἀκολουθία τοῦ

15. Πρβλ. Α. Ἰ. Φυτράκη, Τὰ ἰδεώδη τοῦ Μοναχικοῦ Βίου κατὰ τὸν 8' μ.Χ. αἰῶνα, Ἀθ. 1945, σελ. 3 ἐξ. (καὶ ὑπόσημ. 1, τῆς σελ. 3).

16. Βλ. Π. Κ. Χρήστου, Φιλοκαλία τῶν Νηπτικῶν καὶ Ἀσκητικῶν, 1: Ἀποφθέγματα Γερόντων, Θεσσαλονίκη 1978, σελ. 32.

17. Βλ. BHG³, ἀριθ. 1378-1382c. Novum Auctarium BHG³, ἀριθ. 1379-1382 (σελ. 161-162), ὅπου βρῖσκει κανεὶς καὶ τὴν γνωστὴν ὡς τώρα χειρόγραφη παράδοσίν τους.

18. AASS (= Acta Sanctorum), Iunii, tom. secundus. Antverpiae 1698, σελ. 527-533, ὅπου δημοσιεύεται Βίος σὲ δύο κεφάλαια, ἀπὸ χφ τῆς Bibliothecae Ducalis in Bavaria, μὲ πολλὰ βέβαια λάθη καὶ οὐκ ὀλίγες παραναγνώσεις. Latyšev, Monologii anonymi byzantini..., τ. II, Πετροῦπολις 1912, σελ. 40-46. (Ἐπιμ.) Γ. Παλαμάς, Τοῦ σοφωτάτου καὶ βητορικωτάτου Θεοφάνους τοῦ ἐπίκλητον Κεραμέως Ὁμιλία, Ἐν Ἱεροσολύμοις 1860, σελ. 230-232. Ἡ ὁμιλία τοῦ Κεραμέως εἶναι μιὰ ἔρμηνευτικὴ πανηγυρικὴ ὁμιλία, ποῦ ἐκφράσθη μετὰ τὴν πανηγύριν τοῦ ἁγίου Ὀνούφριου, ἀλλὰ μὲ θέμα τὸ «Πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ Πατρός». Μόνον στὴν α' § ἀναφέρεται τὸ πρόσωπον τοῦ ἁγίου, καὶ ἀμέσως προχωρεῖ ὁ σ. στὸ θέμα του: «Ἀλλὰ τὴν μὲν ἀρετὴν τοῦ μεγάλου τοῦδε ἀνδρός (= Ὀνούφριου), καὶ ἦν ἐν ταῖς ἐρήμοις ἐπεδείξατο ἀσκήσιν, ὁ τοῦτον ἐωρακῶς Παφνούτιος ἀφηγήσατο, ἐν ἀπλῶ καὶ ἀκατάσκευαστῶ λόγῳ παραστήσας γυμνὴν τὴν ἀλήθειαν ἡμεῖς δὲ τὰς νῦν ἀναγνωσθησομένας εὐαγγελικὰς ῥήσεις, τοῖς καλοῖς ὑμῖν πανηγυρισταῖς σαφηνίσωμεν» (βλ. Migne, P.G. 132, 944· ὅλο τὸ κείμενον στὶς στήλες: 941-952). Ἐπὶ ἀνω ὄνομα, ἐν Ἀγιορειτικῆ Βιβλιοθήκῃ» (Βόλου), 5, 1940-1941, σελ. 23-35, ἀπὸ ἀγιορειτικὸν κώδικα (Λαύρας I 117).

μηναίου¹⁹ και τρία ιαμβικά επιγράμματα του Μανουήλ Φιλῆ²⁰. Είναι χαρακτηριστικό το συναξαριακό δίστιχο της Ἀκολουθίας, που ἀποδίδει τὴν ὑπερβολικὴ τήρηση τῶν θείων ἐντολῶν ἀπὸ μέρους τοῦ μεγάλου Ἀσκητοῦ μας, καὶ μᾶς δίνει τὴν εἰκόνα τοῦ ἀχίτωνος Ὁνουφρίου:

Καὶ τὴν ἐνὸς χιτῶνος ἐντολήν, Πάτερ,
ὑπερβέβηκας, γυμνητεύσας εἰς τέλος²¹.

Τὰ κατὰ τὸν Βίο τοῦ Ἁγίου, που ἐπαναλαμβάνονται ἀπὸ τοὺς νεώτερους σχεδὸν κατὰ γράμμα²², περιέχει ἐν συντομίᾳ τὸ Συναξάριον Κωνσταντινουπόλεως: «Μηνὶ τῷ αὐτῷ (= Ἰουνίῳ) ἰβ'. Μνήμη τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ὁνουφρίου τοῦ Αἰγυπτίου. Οὗτος ἦν ἐξ Αἰγύπτου, ἐν κοινοβίῳ διακειμένῳ ἐν Ἐρμουπόλει τῶν Θηβῶν. Καὶ ἀκούσας Ἡλιοῦ καὶ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου τὸν βίον, ἐξελθὼν τοῦ κοινοβίου, ᾤκησε τὴν ἔρημον, ἐπὶ ἐξήκοντα ἔτη ἀνθρώπων μὴ ἑωρακώς. Ὁν εὐρῶν ὁ μοναχὸς Παφνούτιος, εἰς τὰ ἐνδότατα τῆς ἐρήμου χωρήσας τοῦ εὐλογηθῆναι ὑπὸ ἁγίων ἀνδρῶν, τὸν ἀριθμὸν δεκαεπτὰ ἡμέρας διδοεύσας, καθίσας πλησίον αὐτοῦ, παρεκάλεσεν αὐτὸν τό τε ὄνομα αὐτοῦ εἰπεῖν καὶ πάντα τὰ περὶ αὐτοῦ ἐξηγήσασθαι. Ἄ καὶ μαθῶν, ὕστερον τοῖς ἐν τῇ Σικήτει μοναχοῖς ἀνήγγειλεν οὐ μόνον περὶ αὐτοῦ τοῦ θεοφόρου πατρὸς Ὁνουφρίου, ἀλλὰ καὶ περὶ ἐτέρων, οὓς διδοεύων εὔρε κατὰ τὴν ἔρημον. Τότε ἐν τῷ παρεῖναι αὐτόν, τοῦ Ὁσίου πρὸς Κύριον ἐκδημήσαντος, διελὼν τὸ ἑαυτοῦ τρι-

19. Βλ. Μηναιῶν τοῦ Ἰουνίου, ἔκδ. Ἀποστ. Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἐν Ἀθήναις 1977, σελ. 46-50. Ἡ Ἀκολουθία περιέχει, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ Στιχηρὰ προσόμια (Ἐσπερινῶν καὶ Ὁρθρου-Αἰώνων) καὶ ἀνώνυμο Κανόνα, σὲ β' ἤχο, πρὸς «Δεῦτε λαοί», μὲ ἀκροστιχίδα: «Ὁνουφρίῳ τὸν αἶνον ἐξῆδω πόθῳ». Ὁ Ἰω. Π. Τσικνὸπουλος εἶχε δημοσιεύσει (βλ. «Κυπριακαὶ Σπουδαί» 36, 1972, 165-195) μίαν Ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου ἀπὸ χειρόγραφο τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Μαχαίρᾶ τῆς Κύπρου, γιὰ λειτουργικὴ χρῆση. Ἄν ἐξαίρεσει κανεὶς τὸ λαϊκότερο συναξάρι, κατὰ τ' ἄλλα ἡ Ἀκολουθία εἶναι σχεδὸν ἴδια μὲ τὴν ψαλλόμενη σήμερα (περιεχομένη στὸ ἐν χρήσει Μηναιῶν), καὶ εἶναι ἔργο-«χειρ Μητροφάνους Ἱεροδιακόνου Μαχαίρδος» (χφ. σελ. 67). Πρβλ. ΑΒ, 91, 1973, σελ. 470.

20. Miller E., Manuelis Philae carmina, τ. II, Parisiis 1857, 93-94.

21. Βλ. Μηναιῶν, ὅπ. π., σελ. 48β'. Ὁ Σ. Εὐστρατιάδης (Ἀγιολόγιον, σελ. 366) ἀναφέρει ἄλλες τέσσερις Ἀκολουθίες, πέρ' ἀπὸ ἐκείνη τοῦ Μηναιῶν: α) τοῦ Πατριάρχου Κων/λεως Γερμανοῦ (κώδ. Παρισίων 1567, 1569, 345 καὶ Λαύρας Δ 5, Δ 45, Ω 147)· β) τοῦ ὕμνογράφου Ἰωσήφ (κώδ. Παρισίων 1576· πρβλ. St. Binon, «La Vie de Saint Pierre l' Athonite» ἐν «Atti del V Congresso internazionale di Studi Bizantini» [= Studi Bizantini V], τ. I, Roma 1939, σελ. 51)· γ) τοῦ Δαυτῆ Ἀττικοῦ τοῦ Λαυριώτου (κώδ. Καυσοκαλυβίων) καὶ δ) Ἀνω νόμου (κώδ. Βατοπεδίου 829, φ. 22 β'). Βλ. καὶ «Analecta Hymnica Graeca», τ. X (collegit et instruxit A. A. Longo), Roma 1972, σελ. 36 ἐξ. καὶ 336 ἐξ.

22. Βλ. ἐνδεικτικῶς, AASS, ὅπ. π., 527-533. Μηναιῶν, ὅπ. π., 48 β'. «Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἑγκυκλοπαιδεία», 9, 1966, 932-933. Σ. Εὐστρατιάδου, Ἀγιολόγιον, 365-336. Μ. Γεδεών, Βυζαντινὸν Ἀγιολόγιον..., Κων/λις 1898, σελ. 112.

βώνιον εἰς μέρη δύο, τὸ ἐν ἐπέβαλε τῷ τοῦ ἁγίου λειψάνῳ· καὶ γὰρ ἦν γυμνόν, θριξί μόναις λευκαῖς σκεπόμενον. — Τελεῖται δὲ ἡ αὐτοῦ σύναξις ἐν τῷ ἁγιωτάτῳ αὐτοῦ εὐκκληρίῳ, τῷ ὄντι ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Ἀλυπίου»²³. Ἀπὸ τὴν ξένη βιβλιογραφία, ἴσως ἀξίζει ν' ἀναφέρουμε τίς συμβολὲς τῶν Pereira²⁴, Palma²⁵, Crum²⁶ καὶ Soons²⁷.

*

23. Βλ. Propylaeum ad AASS Novembris. Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae e codice Sirmodiano, nunc Berolinensi, ... opera et studio H. i. p. Delehayce, Bruxellis 1902, στ. 745-746. Ὁ Delehayce μᾶς δίνει καὶ μιὰ λεπτομέρεια (ἀπὸ τὸν κώδ. Cg = Lipsiensis R. II. 25): «...Ὁ δὲ εἶπεν, ὅτι Ὁνοῦφριος καλοῦμαι, καὶ ὅτι Ἐρεφόμεθα οἱ ἐν τῇ ἐρήμῳ πάντες ἐκ βοτανῶν, τὴν δὲ ἁγίαν κοινωνίαν κομιζόμεθα ὑπὸ ἀγγέλου· ἐὰν δὲ τις ἐπιθυμῆσθαι ἀνθρώπων ἰδεῖν, ἀναλαμβάνεται εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ θεωρεῖ τὴν δόξαν τῶν δικαίων, καὶ πάλιν κατέρχεται χαίρων...» Δειλιάζαντος δὲ τοῦ Παφνουτίου καὶ μέλλοντος ὑποχωρῆσαι, εἶπεν αὐτῷ· Ἐμῖνον, τέκνον· σήμερον τελειοῦμαι καὶ σύσειλον τὸ λείψανόν μου· καὶ ἀπελθὼν κήρυξον τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ καὶ πᾶσι τοῖς πιστοῖς, ὅπως μνεῖαν ποιῶνται ἡμῶν» (ὁπ. π., στ. 746).

24. Francesco Maria Esteves Pereira, Vida de santo Abunafre (S. Onufrio), Versão ethiopicã, Lisbonne 1905. Πρόκειται γιὰ δημοσίευση ἐνὸς βίου τοῦ ἁγίου ἀπὸ τὰ αἰθιοπικὰ (χφ. Brit. Mus. Orient. 763), ποῦ ἴσως ἀντιγράφει κοπτικὴ ἢ ἀραβικὴ παράδοση, μὲ μικροδιαφορὰς ἀπὸ τὰ γνωστὰ σχετικὰ (AASS, Iun., II, σελ. 522-533) καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν μοχαϊρικὴ ἀφήγησιν ποῦ δημοσίευσε ὁ E. Amélineau, στὰ τέλη τοῦ περασμένου αἰῶνος, «Voyage d' un Moine Égyptien dans le désert», ἐν «Recueil de Travaux relatifs à la Philologie et à l' Archéologie Égyptiennes et Assyriennes...», Sixième année, Paris 1885, σελ. 166-194 (τὸ κείμενο ποῦ μᾶς ἐνδιαφέρει, στὶς σελίδες 168-189). Πρβλ. AB, 25, 1906, σελ. 203-204.

25. G. B. Palma, «Vita di S. Onofrio, testo siciliano del secolo XIV», ἐν «Archivio Storico Siciliano», νέα σειρά, τ. XXXIV, 1909, 33-49. Πρόκειται γιὰ σύντομο βίον, ποῦ ἔχει πρότυπα λατινικὰ ἢ ἰταλικὰ, καὶ μᾶς δίνεται σὲ σικελικὴ διάλεκτο, ἀπὸ τὸ χφ. V. C. 22 τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Νεαπόλεως. Πρβλ. AB, 30, 1911, σελ. 484.

26. W. E. Crum, «Discours de Pisenthios sur saint Onnoprios» ἐν «Revue de l' Orient Chrétien», νέα σειρά, τ. 10, 1915-1917, 38-67. Πρόκειται γιὰ μιὰ πανηγυρικὴ ὁμιλία τοῦ Ἐπισκόπου τῆς Qeft, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς μνήμης τοῦ ἁγίου (στὶς 16 τοῦ Paoni = 10 Ἰουνίου), κατὰ τὰ τέλη τοῦ 5' ἢ ἀρχῆς 6' αἰῶνος. Εἶναι πιθανὸ νὰ ἐκφωνήθηκε στὸ γὰρ τοῦ ἁγίου Ὁνοῦφριου, στὴν πόλιν Παλλάς, κοντὰ στὴν Qeft (πρβλ. AB, 38, 1920, 414-415).

27. J. J. Soons, «La Vie de Saint Onuphre», ἐν «Neophilologus» (Ὀλλανδία), τ. XXIV, 1939, 161-178. Λαϊκὸ συναξάρι σὲ στίχους, ἀπὸ τὸ χφ. 24953 τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων. Ἀκολουθεῖ τοὺς λατινικοὺς Βίους τοῦ ἁγίου (βλ. BHL, ἀριθ. 6334-6336), δανειζέται ὡστόσο ἀπ' τὸν βίον τοῦ ἁγ. Παύλου ὑπὸ τοῦ ἁγ. Ἰερωνύμου (βλ. BHG, ἀρ. 1466) τὸ χαριτωμένο ἐπεισόδιον, στὸ ὁποῖο βλέπουμε τὰ δύο λιοντάρια νὰ σκάβουν τὸν τάφο, γιὰ νὰ ταφῇ ὁ ἁγίος (πρβλ. AB, 60, 1942, 296).

γ'. 'Ο ανέκδοτος Βίος τοῦ 'Οσίου.

Σ' ἐν' ἀπὸ τὰ ὠραιότερα, πράγματι, ἀγιολογικὰ χειρόγραφα τῆς 'Εθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς 'Ελλάδος (ΕΒΕ 2560)²⁸ ὀφείλουμε τὸν ανέκδοτο Βίο τοῦ Μεγάλου 'Ονουφρίου, τὸν ὁποῖον ἐκδίδουμε στὴ συνέχεια. Στὴ διαίρεση τοῦ κειμένου σὲ παραγράφους, προχωρώντας, βλέπουμε πῶς ὁ συγγραφέας μας κινεῖται ἀνάμεσα στὴ Βιογραφία καὶ στὸ Λόγο. Ἡ γλῶσσα του εἶναι ἀρχαιοπρεπῆς καὶ τὸ ὕφος του δοκιμασμένου ρήτορος. Ξεφεύγει ἐνίοτε ἀπὸ τὴ συνήθη ἀπλότητα τῶν Βίων τῶν ἁγίων καὶ μᾶς παρουσιάζει τοὺς ἐρημίτες ὡς ἐγγραμμάτους καὶ λογίους, ἐνῶ ἐκείνοι μὲ τὰ λόγια καὶ τὰ ἔργα τους φαίνονται «φιλόσοφοι» μιᾶς ἄλλης «φιλοσοφίας», ὅπως μᾶς τὴ διασώζουν τὰ *Aprophthegmata Patrum*. Ἴδου σὲ βασικὲς γραμμὲς ὁ Βίος τοῦ Μεγάλου 'Ονουφρίου.

§ 1. 'Ο σ. τοποθετεῖ ἐμπρὸς στὰ μάτια τῶν ἀκροατῶν-ἀναγνωστῶν του τὴν ἀρετὴ, μὲ τὴν ὁποία καὶ μόνον ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ ἐνωθεῖ μὲ τὸ Θεό, νὰ θεωθεῖ. Κι αὐτὸ φαίνεται στὴν πραγματικότητα καὶ σὰν χειροπιαστὸ ἐδῶ, στὸ βίο καὶ τὴν πολιτεία τοῦ 'Αγίου, ὁ ὁποῖος «περιβόλαια πάντα ρίψας καὶ σχέσιν ἅπασαν τούτοις συναποθέμενος, ὁποῖός τις 'Αδάμ, εἰς κακίαν ἄτροπος, τῇ ὥρᾳ τοῦ ξύλου τῆς γνώσεως μὴ δελεασθεῖς, γυμνὸς τὴν ἔρημον περιῆει, νήφοντι καὶ γενναίῳ τῶ λογισμῶ τὸν ἀφανῆ τύραννον καταβάλλων καὶ ἀπολλύς»²⁹.

§ 2. 'Ο σ. ἀκολουθεῖ τὰ λιτὰ καὶ ἀσύνταχτα ἐν πολλοῖς στοιχεῖα ποὺ ἄφησε ὁ ἀσκητὴς Παφνούτιος, γιὰ νὰ πλησιάσει τὸν μέγαν 'Ονούφριο καὶ νὰ ἱστορήσει τὸν Βίο του. 'Ο Παφνούτιος ἀφήνει τὴν δική του ἔρημο καὶ ἀναχωρεῖ γιὰ τὴν «ἐνδοτέραν», «εἶπου ἄρα τινα τῶν ἐν αὐτοῖς κρυπτομένων ἀθρήσειεν καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ εὐλογίας ἀξιωθεῖη»³⁰. "Υστερ' ἀπὸ ἐπίπονη πορεία τεσσάρων ἡμερονυκτίων, πέφτει ἐξαντλημένος. Προσεύχεται καὶ, μὲ τὴ θεία ἐνδυνάμωση, ξανασηκώνεται καὶ παίρνει πάλι τὸ δρόμο τῶν βουνῶν γι' ἄλλα τέσσερα ἡμερονύκτια. Τοῦ ἔχουν τελειώσει πιά ὅλες οἱ προμήθειες

²⁸. Βλ. λεπτομερέστατη περιγραφή τοῦ κώδικος ἀπ' τὸν ἀείμνηστο G r. N o w a c k, στὰ *Mélanges Sénérien Salaville* (= «Revue des Études Byzantines», XVI, 1958, 143-157), ὅπου δίνεται καὶ ἡ ἱστορία τοῦ χειρογράφου, ποὺ ἀνήκε ἔλποτε στὴ Μονὴ Προδρόμου Σερρών. Γιὰ τὸ μοναστήρι αὐτὸ καὶ τὰ χῆφ. του, βλ. A. G u i l l o u, *Les Archives de St Jean Prodrome sur le mont Ménécée* (Bibliothèque byzantine, Documents, 3), Paris 1955 (κυρίως, l' Appendice VIII, σελ. 187-195) καὶ M. R i c h a r d, *Répertoire des bibliothèques et des catalogues de manuscrits grecs* (Publications de l' Institut de Recherche et d' Histoire des Textes, 1), β' ἐκδ., Paris 1958, σελ. 210-212. Γιὰ τὰ χῆφ. εἰδικά, βλ. τὴ μελέτη τοῦ A. N. Π ο λ ι τ η, «Τὰ ἐκ Σερρών χειρόγραφα ἐν τῇ 'Εθνικῇ Βιβλιοθήκῃ», ἐν «Ἑλληνικά», τ. Δ', 1931, σελ. 325 ἐξ. (ὅπου καὶ βιβλιογραφία).

²⁹. Βλ. χῆφ. Ε.Β.Ε. 2560, φ. 119v - 120r.

³⁰. "Οπ. π., 120v.

σὲ ψωμί καὶ νερό. Πέφτει ἄπνους σχεδὸν καὶ ἄφωνος. Ἄλλὰ δὲν ἀπελπίζεται· πρέπει νὰ περάσει κανεὶς μεγάλες δυσκολίες γιὰ νὰ φτάσει στὰ ὑψηλὰ καὶ τὰ μεγάλα, «ὡς μὴ τῷ ῥαδίῳ τῆς κτήσεως μικρὰ τὰ μεγάλα νομίζοιτο»³¹.

§ 3. Ξεκινᾷ πάλι ὁ Παφνούτιος, ἀλλὰ τῆ δέκατη μέρα πέφτει ἀπὸ τὴν πεῖνα, τὴ δίψα, τὸν κόπο. Τὸ φάρμακό του, ὡστόσο, εἶναι γνωστὸ καὶ ἀνεξάντλητο: ἡ προσευχὴ στὸ Θεό, «παρ' ὧ μὴδὲ τῶν στρουθίων ἐν ἐπιπέλειται»³². «Ὅταν «τῶν ποδῶν αἱ βάσεις παρεῖνται, καὶ τὸ σῶμα πᾶν διαλέλυται καὶ νενέκρωται», ὁ Παφνούτιος ξεσπᾷ σὲ παράπονο ἀπελπισμένο: ἔφτασα ὡς ἐδῶ, γιὰ νὰ μὲ φᾶνε τέλος τ' ἄγρια θηρία, πρὶν ἰδῶ κ' εὐλογηθῶ ἀπὸ κάποιον ἅγιον ἀναχωρητῆ;

§ 4. Ἀποτελεσμα τῆς προσευχῆς του εἶναι ἡ παρουσία τοῦ ξαφνικοῦ καὶ φοβεροῦ θεάματος, πὺ πολὺ ἀπέιχε ἀπὸ τὸ νὰ φαίνεται ἢ νὰ μοιάζει μὲ σῶμ' ἀνθρώπου! «Ὅλο τὸ σῶμα του σκεπαζόταν ἀπὸ τὰ μαλλιά τῆς κεφαλῆς του καὶ στὴ μέση μονάχα εἶχ' ἓνα φύλλο, γιὰ νὰ καλύπτει τ' ἀπόκρυφα μέλη του. Ὁ Παφνούτιος τρόμαξε καὶ πῆγε νὰ κρυφτεῖ σ' ἓνα σωρὸ ἀπὸ πέτρες, μὰ ἡ σκιά τοῦ κινούμενου μαλλιαροῦ σχήματος τὸν σταμάτησε καὶ τοῦ 'πε νὰ μὴ φοβᾶται, γιὰτ' ἦταν ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ κ' ἐκεῖνος· καὶ βγῆκε νὰ ζήσει τόσα χρόνια στὴν ἔρημο γιὰ ν' ἀποκτήσει τὴν ἔσω ἔρημο ἀπ' τὰ πάθη: «ἔστι δέ μοι κάλυμμα, ἐν φύχεσι τε καὶ θάλψεσιν, ἢ ἄνωθεν σκέπη τοῦ ἐμοῦ δεσπότου Χριστοῦ, ὧ ζῶ καὶ ὧ φράττομαι, ἄοπλος καὶ γυμνὸς κατὰ τῶν πικρῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας πυκτεύων καὶ ἀνταγωνιζόμενος»³³.

§§ 5-6. Ἀκούγοντας ὅλ' αὐτά, ὁ Παφνούτιος ἔπεσε στὸ ἔδαφος κ' ἔχασε τὴ φωνή του ἀπὸ ἐκπληξη καὶ φόβο. «Ὅταν συνῆλθε, ἀγκάλιασε τὰ πόδια τοῦ ἀναχωρητοῦ καὶ τὰ ἔρριψε μὲ δάκρυα, ἐνῶ ἐκεῖνος τὸν ἔπιασε ἀπὸ τὸ χέρι ποὺ τὸ ἀσπάστηκε καὶ τὸν ἀνασήκωσε. Καθῆσανε καὶ οἱ δυὸ στὰ χαλίγια σιωπηλοί. Ὁ Παφνούτιος, σπάζοντας τὴ σιωπὴ, τὸν παρακαλεῖ νὰ τοῦ πεῖ τ' ὄνομά του, καὶ πῶς «ταύτην τὴν ἔρημον ὤκησεν»³⁴.

§§ 7-8. Ὁ ἀναχωρητῆς τοῦ λέγει πῶς ὀνομάζεται Ὀνούφριος καὶ εἶναι μοναχός, ζώντας στὴν ἔρημο ἐπὶ ἐξήντα χρόνια, ἀπὸ τότε πού, ἀμούστακο παιδί, ἄφησε τοὺς φίλους καὶ τὴν ἀριστοκρατικὴν οἰκογένειά του· πρῶτα σὲ μοναστήρι, κοντὰ στὴ Θηβαΐδα, κ' ὕστερα, ὅταν ἄκουσε ἀπ' τὸ Γέροντά του πῶς ζοῦνε ἅγιοι ἀναχωρηταὶ στὴ βαθύτερην ἔρημο, νύχτα, ἄφρον καὶ ὕδωρ βραχύτατον ἀνελόμενος, ἀπολείπει τὸ φροντιστήριον καὶ εὐθὺ τῆς ἐρήμου χωρεῖ», μὲ τὴν ὁδηγία τοῦ συμπορευομένου ἀγγέλου του³⁵.

31. "Οπ. π., 121v.

32. "Οπ. π., 122r.

33. "Οπ. π., 123r.

34. "Οπ. π., 123v.

35. "Οπ. π., 125r.

§ 9. 'Ο αναχωρητής 'Ονούφριος ἀφηγεῖται στή συνέχεια πῶς ἔφυγε στήν ἔρημο καί πῶς, ὕστερ' ἀπό μιὰ βδομάδα ὀδοιπορία, αὐμῶ καί πόνῳ κατεργασθεῖς, ἀποψύχειν μετ' οὐ πολὺ προσεδόκα»³⁶. Τότε εἶδε κάποιον σπηλαιο, ἀπ' ὅπου βγήκε ἕνας γηραιὸς μοναχὸς καί τὸν ὑποδέχθηκε, φωνάζοντάς τον μὲ τ' ὄνομά του! 'Ο ἀσκητὴς ἐκεῖνος ἀφηγεῖται στὸν 'Ονούφριο τὸν βίο του καί «τὰ κατὰ τὴν ἔρημον δυσχερῆ»³⁷.

§§ 10-12. "Όταν πιά πέρασαν τριάντα μέρες, «εὐχαῖς τε καί διηγῆμασι θείοις»³⁸, δίχως νὰ νιώσουν πείνα ἢ δίψα, ὁ ἀσκητὴς εἶπε στὸν 'Ονούφριο νὰ πάρουν τὸ δρόμο «ἐπὶ τὴν ἐνδοτέραν ἔρημον»³⁹. μάλιστα, ἔτρεχε καί ὁ ἴδιος, παρὰ τὴν προχωρημένη ἡλικία του. "Όστερ' ἀπὸ τέσσερις μέρες βρῆκαν ἕνα μικρὸ σπηλαιο, κ' εἶπαν νὰ καθήσουν νὰ ξεκουραστοῦν. 'Εκείνη τὴ στιγμή, ἕνας φοῖνικας φύτρωσε καί ψήλωσε, καί τοὺς ἔδωκε μεγάλη χαρά. Τότε ὁ Γέροντας εἶπε στὸν 'Ονούφριο: «ἐν τούτῳ σε τῷ σπηλαίῳ, τέκνον, τοὺς ἀσκητικούς ὑπελθεῖν ἀγῶνας ἢ τοῦ Θεοῦ χάρις ἠὲ δόκησεν»⁴⁰. Πέρασαν κ' ἐδῶ μαζὶ ἄλλες τριάντα μέρες, μὲ προσευχὴ καί διδασκαλία, καί ὁ Γέροντας ἔφυγε γιὰ τὸ δικό του σπηλαιο, ἀφοῦ συμφώνησαν νὰ σμίγουν μιὰ φορὰ τὸ χρόνο· «ἀλλήλους ἀπαντᾶν καί ἀφοσιοῦσθαι τὸ τῆς ἀγάπης ὄφλημα»⁴¹. Πρᾶγμα ποὺ συνέχισε νὰ γίνεται ἀνελλιπῶς, ὥσπου ὁ Γέροντας ἀναπαύτηκε καί ὁ ἀναχωρητὴς 'Ονούφριος τὸν ἔθαψε μὲ τὰ ἴδια τὰ χέρια του.

§§ 13-14. Τελειώνοντας τὴν ἀφήγησή του ὁ μέγας 'Ονούφριος γιὰ τὴν ἔξοδό του στήν ἔσω ἔρημο, δέχεται τίς ἀπορίες-ἐρωτήσεις τοῦ Παφνουτίου: πῶς ὑπέφερε τὴ ζέστη καί τὸ κρύο, νηστικός καί γυμνός, ὅλες τίς ἐποχὲς τοῦ χρόνου; Κ' ἐκεῖνος τοῦ ἀπαντᾶ, πῶς στήν ἀρχὴ κόντεψε νὰ πεθάνει ἀπ' τίς φοβερὲς δοκιμασίες, ἀλλὰ ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ τοῦ ἔδωκε καρτερία, τοῦ ἔστελνε μυστικὰ ψωμί καί νερὸ κάθε μέρα, καί ὁ φοῖνικας, ποὺ εἶχε βλαστήσει μπρὸς στὴ σπηλιά, τοῦ ἔδινε «καρπὸν ὄριον καί ἥδιστον»⁴².

§ 15-16. 'Ο Γέροντας κλείνεται στὴ σιωπὴ του, μὰ ὁ Παφνούτιος τὸν ξαναρωτᾶ, πόσος χρόνος πέρασε ἀπὸ τότε ποὺ ἔχει νὰ μεταλάβει τ' ἄχραντα Μυστήρια. 'Ο μέγας 'Ονούφριος τοῦ διηγεῖται πῶς ἔρχονται "Αγγελοὶ Θεοῦ καί τοὺς κοινωνοῦν καί πῶς, ἀν κάποιον ἀναχωρητὴ «ἐπιθυμία τῆς ἀνθρωπίνης μορφῆς ἐνοχλήσειεν»⁴³, τὸν παίρνει "Αγγελὸς Κυρίου, τοῦ δείχνει τὰ κάλλη τοῦ Παραδείσου καί τὸν ξαναφέρνει στὸν τόπο τῆς ἀσκήσεως. "Όμως, και-

36. "Όπ. π., 125r-v.

37. "Όπ. π., 126r.

38. "Όπ. π.

39. "Όπ. π.

40. "Όπ. π., 127r.

41. "Όπ. π.

42. "Όπ. π., 127r.

43. "Όπ. π., 128r.

ρὸς νὰ πᾶνε μέσα στὸ σπήλαιο, ὅπου θὰ μείνουν γι' ἀρκετὲς ἡμέρες προσευχόμενοι. Τὸ γήινο τέλος τοῦ Γέροντα πλησιάζει. Ὁ Παφνούτιος πεινᾷ, μὰ δὲν ὑπάρχει ἄρτος· ὁ Γέροντας νιώθει τὴν ἀνησυχία του καὶ τὸν παρηγορεῖ. Καὶ ἰδοὺ ἄρτος, ὀλόκληρος καὶ ὄχι μισός, ὅπως συνήθως! Στὴν παράκληση τοῦ μαθητοῦ, ὁ Γέροντας γεύτηκε ἀπὸ τὸν ἄρτο ἕνα ψίχουλο μονάχα, ἀλλὰ δὲν σταμάτησε ὅλη τὴ νύχτα νὰ προσεύχεται, ἐνῶ ὁ Παφνούτιος τὸν ἐβλεπε «ὄλον ἡλλοιωμένον, ὄλον ὡς ἂν φαίη τις ἐκδημον· πολλὴ δέ τις αὐτῷ τῷ προσώπῳ καὶ χάρις ἐπήνθει, τὸ ἐκ τῆς ἀσκήσεως σκυθρωπὸν ὄλως παρεωσαμένη»⁴⁴.

§§ 17-18. Ὁ μέγας Ὁνούφριος ἀποχαιρετᾷ σεμνὰ καὶ ταπεινὰ τὸν Παφνούτιο καὶ τὸν παρακαλεῖ νὰ θάψει τὸ σαρκίο Του —«οὕτω γὰρ τῷ τὰ ἡμέτερα ἄγοντι θείῳ καὶ ἀγαθῷ Πνεύματι ὠρισταί τε καὶ δεδοκίμαστα»⁴⁵— καὶ ὅταν μὲ τὸ καλὸ ἐπανεέλθει στὴν Αἴγυπτο, νὰ πληροφορήσει τοὺς εὐσεβεῖς πῶς, ἂν θρέψουν πένητες ἢ κάνουν κάτι καλὸ μνημονεύοντας τ' ὄνομά του, ἐκεῖνος θὰ τοὺς θυμηθεῖ ἐμπρὸς στὸ φοβερὸ βῆμα τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Παφνούτιος τὸν παρακαλεῖ νὰ τὸν εὐλογῆσει καὶ νὰ τοῦ ἐπιτρέψει νὰ μείνει στὸ σπήλαιό του, τώρα ποὺ θὰ φύγει «τῶν τῆδε»⁴⁶, ἀλλὰ ἐκεῖνος τοῦ λέγει πῶς τοῦτο εἶναι ἀδύνατο —«μὴ δεδόχθαι ταῦτα Θεῶ»⁴⁷.

§ 19. Περιγράφεται ἀπὸ τὸν σ. μετὰ ἡ κοίμησιν τοῦ μεγάλου Ὁσίου καὶ ἡ χαρὰ τῶν οὐρανίων Δυνάμεων, ποὺ ὑποδέχονται τὴν ἄμωμη ψυχὴ του, ἐνῶ ὁ Παφνούτιος κηδεύει τὸ τίμιο σῶμα του στὸ βράχο καὶ σὲ σωρὸ ἀπὸ λιθάρια, καὶ προβληματίζεται ἀκόμη ἂν ἔπρεπε ν' ἀφήσει τὸν τόπο ἢ γιὰ τὸ τί δρόμο νὰ πάρει. Τότε ἡ ἀπάντησιν⁴⁸ ἔρχεται ἄνωθεν: μέσα σὲ μιὰ φοβερὴ βουὴ σωριάστηκαν ὅλα, μαζὶ καὶ ἡ σπηλιά, καθὼς καὶ ὁ ψηλὸς καὶ γλυκύκαρπος φοίνικας! Ἄλλη μιὰ δικαίωσις τῆς προφητείας τοῦ μεγάλου Ὁνουφρίου, πῶς ἔπρεπε νὰ ἐγκαταλείψει τὸν τόπο καὶ νὰ τραβήξει γιὰ τὴν Αἴγυπτο, ὅπου θὰ γίνῃ κήρυκας ἀψευδῆς τῶν ὅσων ἐγνώρισε ἀπὸ κοντὰ καὶ τῶν ὅσων ἀκόμη θὰ ἰδεῖ καὶ θ' ἀκούσει. Ὅλ' αὐτὰ ἔγιναν «ἐνδεκάτην ἄγοντος τηνικαῦτα τοῦ Ἰουνίου μηνός»⁴⁹.

44. Ὁπ. π., 129r.

45. Ὁπ. π.

46. Ὁπ. π., 129v.

47. Ὁπ. π.

48. Στὸν Βίο ποὺ μᾶς παραδίδουν τὰ AASS (Iunii, t. II, σελ. 532-533), ἡ πτώσις τοῦ σπηλαίου καὶ τοῦ φοίνικος δείχνουν καθαρὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ: «Καὶ τοῦτο διὰ τάχος συμβᾶν θεασάμενος, ἐπέγνω ἐντεῦθεν μὴ εἶναι θέλημα Θεοῦ εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον οἰκῆσαι με».

49. Ὁπ. π., 130r. Πρέπει νὰ σημειώσουμε' ἐδῶ τὴ μικρὴ διαφορὰ ποὺ ὑπάρχει στὴν χρονολογία τῆς κοιμήσεως τοῦ Ἁγίου. Οἱ Συναξαρισταί, ποὺ πιδ πάνω μνημονεύσαμε, παραδίδουν τὴν 12ῃ Ἰουνίου, ὅπως βρίσκεται (καὶ τελεῖται ἡ μνήμη του) στὸ ἐν χρήσει Μηναῖο (βλ. ὅπ. π., σελ. 46 ἐξ.) καὶ στ' ἄλλα λειτουργικὰ βιβλία (βλ. Ὁρολόγιον τὸ

§§ 20-22. Μετά την ταφή τοῦ Ὁσίου, κ' ἐνῶ ὁ Παφνούτιος ἀφήνει τὸν ἄγιο ἐκεῖνο τόπο καὶ παίρνει τὸ δρόμο του, ξαφνικὰ βλέπει νὰ προπορεύεται κάποιος, «φαιδρὸς τῶ εἶδει καὶ σφόδρα περικαλλῆς»⁵⁰. Τὴν ὥρα πού δι-σταζε ἂν ἔπρεπε νὰ τὸν πλησιάσει καὶ νὰ τὸν ρωτήσῃ ποιὸς εἶναι, «ἀφανῆς ἦν ὁ φανείς»⁵¹, ἀφήνοντας τὸν Παφνούτιο θλιμμένο. Ἄλλὰ τότε ὁ Θεὸς τοῦ ἔδειξε νέο σπήλαιο γιὰ ν' ἀναπαύσῃ τὸ κορμί του· κ' ἐκεῖ τὸν ὑποδέχεται καὶ τὸν χαιρετᾷ —σάν νὰ τὸν ἐγνώριζε ἀπὸ καιρὸ καὶ σάν νὰ ἤξερε καὶ εἶχε ἰδεῖ ὅλα ὅσα εἶχαν γίνῃ— ἓνας πολὺς Γέροντας «ἐκ βατῶν διαπεπλεγμένον ἡμπισχημένον Τριβώνιον»⁵². Ὁ Γέροντας τοῦ ἀναφέρει (διορατικὰ) ὅσα θαυμαστά εἶχε ζήσει κοντὰ στὸν ὄσιον Ὁνούφριο καί, στὴ συνέχεια, τοῦ δίνει πνευματικὲς συμβουλές. Ἐκείνη τὴν ὥρα παρουσιάζονται τρεῖς ἄνδρες ἀσκητικοί, σεμνοὶ καὶ λιπόσαρκοι, πού τοῦ λένε πὼς ἄγγελος Κυρίου τὸν ὀδήγησε (τὸν Παφνούτιο) κοντὰ τους, καὶ τὸν παρακάλεσαν νὰ τοὺς διηγηθεῖ τὰ κατὰ τὸν ἄγιον Ὁνούφριο. Ἐκεῖνος ἄρχισε, θαυμάζοντας, πού, καὶ ὁ Γέροντάς τους κ' ἐκεῖνοι, ἐγνώριζαν ἤδη πρὶν τοὺς ἀφηγηθεῖ τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ στὸ βίο τοῦ ἁγίου Ὁνούφριου! Καί, μετὰ, κάθησαν νὰ δειπνήσουν ἀπὸ τοὺς πέντε ἄρτους (ἀντὶ τέσσερεις, ὅπως ἄλλοτε)⁵³, πού σήμερα ἤρθαν πάλι θαυματουργικὰ στὴ σπηλιά τους.

§§ 23-24. Ξημερώνοντας Κυριακῆ, ὁ Παφνούτιος παρακαλεῖ τὴ συντροφιά τῶν τεσσάρων Μοναχῶν νὰ τὸν δεχτοῦν γιὰ νὰ μείνῃ συνασκητῆς μαζί τους, μὰ ἐκεῖνοι τοῦ θύμισαν τοὺς λόγους τοῦ μεγάλου Ὁνούφριου —«καὶ

Μέγα, ἐκδ. Βενετίας 1856, σελ. 291), ἐνῶ τὸ χειρόγραφό μας δίνει τὴν 11η Ἰουνίου (βλ. χφ. Ε.Β.Ε. 2560, φ. 130r). Στὸ κόπτικο χφ., πού ἐκδίδει μεταφρασμένο στὰ γαλλικὰ ὁ E. A. M. é l i n e a u (βλ. «Voyage d' un Moine Égyptien dans le désert», ἐν «Recueil de Travaux relatifs à la Philologie et à l' Archéologie Egyptiennes et Assyriennes...», Paris 1885, σελ. 166 καὶ 167), τοποθετεῖται ἡ κοίμησή του στὸ «seizième jour du mois de Paḥni» (= 16 τοῦ μηνὸς Παῶνι = 10 Ἰουνίου, ὅπως χρονολογεῖ ὁ W. E. C r u m, βλ. AB, 38, 1920, 414-415): Ἡ μικρὴ αὐτὴ διαφορά (1 μέρα στὸ ἓνα, 2 μέρες στὸ ἄλλο χφ.) ἴσως νὰ ὀφείλεται σὲ παλαιογραφικὸ λάθος ἢ καὶ στὴ μετάφραση ἀπὸ τίς διαφορετικὲς μορφές ἢ τρόπους τῶν ἐορτολογίων. Ἡ διαφορά σημειώνεται, ὡς γνωστὸν καὶ στὰ AASS: «Tum vero, quisquis inseruerit illa, non recte combinatorum dies XVI mensis Payni Aegyptiorum cum die IX aut XI Iunii nostri: recte cum X» (Acta Sanctorum, ὅπ. π., σελ. 533, σημ. c) καὶ παρακάτω: «In Vitis Patrum obiisse dicitur mense Iunio, die XI id est tertio Idus ejusdem mensis» (ὅπ. π., σημ. h). Στὸ κείμενο, βέβαια, τῶν AASS εἶναι σαφῆς ἡ ἡμερομηνία: «ἐτελειώθη δὲ ὁ Ὁσῖος καὶ Θεοῦ δοῦλος Ὁνούφριος ἐν μηνὶ Ἰουνίου (sic) δωδεκάτῃ» (ὅπ. π., σελ. 533).

50. Χφ. Ε.Β.Ε. 2560, φ. 131r.

51. Ὁπ. π.

52. Ὁπ. π., 131v.

53. «Τεσσάρων ἄρτων ἐκάστης ἡμῖν ἡμέρας κομιζομένων, τέκνον Παφνούτιε, σοῦ γε ἔνεκα οὗτος ὁ πέμπτος προστέθεται, ἵν' εἰδῆς οἷος ἡμῖν ἐπὶ ταύτης τῆς ἐρημίας ὁ ἐστιάτωρ» (ὅπ. π., 132v-133r).

μὴ δεῖν ἐπιχειρεῖν τοῖς μὴ δοκοῦσι Θεῶ, πατρικῶς παρήνουν καὶ ἐμμελῶς»⁵⁴. Τοὺς ζήτησε τ' ὄνομά τους, μὰ ἐκεῖνοι τοῦ εἶπαν, πῶς ὁ Θεὸς μονάχα τοὺς ξέρει, στὸν ὅποῖον ἀφιέρωσαν τὴ ζωὴ τους, κ' ἐλπίζουν πῶς θὰ τὸν συναντήσουν στὴν ἄλλη ζωὴ «τοῦ ἀπορρήτου κάλλους»⁵⁵. Ὁ Παφνούτιος ἀναχωρεῖ καὶ παίρνει πάλι τὸ δρόμο τῆς ἐρήμου, μόνος, ὅπου, πρὸς τὸ βράδυ, βρίσκει ἕνα σπήλαιο, κ' ἐκεῖ κοντὰ πηγὴ καὶ παραδείσια ὄαση μὲ ποικιλία δένδρων, «ἀ μηδέπω καθ' ὄλην τὴν ἔρημον εἶδεν»⁵⁶.

§§ 25-27. Τὴν ὥρα ποὺ ἐθαύμαζε τὸν κῆπο καὶ μακάριζε τὸν κηπουρό, ἰδοὺ ἰτέσσερεις νέοι, «τὸ κάλλος καὶ τὴν ὥραν ἀπαράμιλλου»⁵⁷, μὲ τὴν αἰδῶ καὶ τὴν ἀσκητικὴ ὠχρότητα περιχυμένη στὰ χαριτωμένα πρόσωπά τους. Τοὺς πέρασε γι' ἀγγέλους, μὰ ἐκεῖνοι, διαβάζοντας τοὺς λογισμοὺς του, τὸν διαβεβαίωσαν πῶς ἦταν ἄνθρωποι· ἀπὸ εὐσεβεῖς γονεῖς, φοιτοῦσαν σὲ καλὰ σχολεῖα, μὲ λαμπροὺς δασκάλους, ἀλλὰ ἔμεναν ἀνικανοποίητοι μ' ὄλ' αὐτά· καὶ τότε ἀκούσαν κάποια φωνὴ νὰ τοὺς καλεῖ στὴν ἔρημο, κοντὰ σὲ πνευματικὸ δάσκαλο καὶ «τόπον κατασκηνώσεως»⁵⁸ ἀληθινὸ παράδεισο. Καὶ ἰδοὺ τότε μπροστά τους ἕνας πολὺς Γέροντας, ποὺ δὲν ἦταν ἄλλος —σύμφωνα μὲ τὴ μυστικὴ πρόσκληση— ἀπὸ τὸν πνευματικὸ δάσκαλό τους. Τὸν ἀκολούθησαν, κ' ἔζησαν ἐπὶ ἕνα χρόνο μαζί του, ὥσπου ἀναπαύτηκε. Ἀφοῦ μὲ δάκρυα καὶ πόνο πολὺ τὸν ἐνταφίασαν, ξεμοναχιάστηκαν στὴν ἔρημο, σὰν καὶ πρῶτα, κ' ἔσμιγαν τὴν Κυριακὴ, γιὰ νὰ λάβουν ὅλοι μαζί τ' ἀχραντα Μυστήρια, ἀπὸ ἀγγελικὰ χέρια: «χειρὸς ἀγγέλου τοῖς μυστηρίοις εὐλαβῶς διακονουμένοις»⁵⁹.

§§ 28-30. Τὴν τρίτη ὥρα τῆς Κυριακῆς, κ' ἐνῶ ἔψαλλαν ὕμνους, μιὰ εὐωδία ἄρρητη πλημμύρισε ὅλο τὸ χῶρο, γεμίζοντας εὐφροσύνη τίς ψυχὲς ὄλων. Ἐνας ἄγγελος ἦρθε νὰ τοὺς μεταλάβει καὶ προσκάλεσε καὶ τὸν Παφνούτιο, καὶ μετὰ ξαναπέταξε στ' ἄνω βασιλεία. Οἱ νέοι ἀσκηταί, μετὰ, τὸν ξεπροβοδοῦσαν στὸ ταξίδι του, ἐνῶ ἐκεῖνος τοὺς ζητοῦσε, ἂν μποροῦσαν, νὰ τοῦ ποῦν τὰ ὀνόματά τους. Ταπεινὰ τοῦ ἀποκρίθηκαν: ὁ μεγαλύτερος ἦταν ὁ Ἰωάννης, ἀκολουθοῦσε ὁ Ἀνδρέας, μετὰ ὁ Ἡράκλειος καὶ τελευταῖος ὁ Θεόφιλος. Τοὺς ἀποχαιρέτησε μὲ δάκρυα, θαυμάζοντας πῶς μὲ τόσην ἀσκησι καὶ κακοπάθεια ζοῦσαν στὴν ἔρημο, «οὕτω καλὸν ἀνθοῦντα καὶ νεάζοντα σώματα»⁶⁰! Δυναμωμένος ἀπὸ τὴ μετάληψη τῶν ἀχράντων Μυστηρίων, τράβηξε θαρραλέα τὸ δρόμο του. Ξάφνου ὅμως βλέπει μιὰ δθόνη ἐμπρὸς του, ποὺ μόλις ἄπλωσε πάνω της τὸ χέρι του ἔγινε λεπτότατη σκόνη. Πιο πέρα βλέπει κάτι

54. Ὁπ. π., 133r.

55. Ὁπ. π., 133v.

56. Ὁπ. π.

57. Ὁπ. π., 134r.

58. Ὁπ. π., 135r.

59. Ὁπ. π., 135v.

60. Ὁπ. π., 136v.

ἄγρια βουβάλια νὰ τὰ κυνηγᾶνε κάποιοι, κ' ἐταράχτηκε. Προσευχήθηκε θερμά, καὶ τότε κατάλαβε, πὼς ἦταν τὰ πονηρὰ πνεύματα, πὺ θέλανε νὰ τὸν φοβίσουν μὲ ὄλ' αὐτά, ἀφοῦ μὲ τὴν προσευχὴ του ἔφυγαν ὡσὰν καπνὸς ἀπὸ μπροστά του — «καὶ ὡσεὶ κηρὸς ἀπὸ προσώπου πυρὸς ἐτήκετο»⁶¹.

§§ 31-34. "Υστερ' ἀπὸ σαράντα μέρες κοπιαστικὴ πορεία, ἔφτασε ὁ Παφνούτιος στὰ μέρη τῆς Σκήτης, ὅπου καὶ φιλοξενεῖται ἀπ' τοὺς Μοναχοὺς. Καθὼς ὅμως ἡ φτερωτὴ φήμη περιέτρεξε ὅλη τὴν πολιτισμένη αὐτὴ ἔρημο, μαζεύτηκαν πλήθη ἐρημιτῶν, γιὰ ν' ἀκούσουν λεπτομέρειες ἀπὸ τὸν θαυμαστὸ βίον τοῦ μεγάλου Ὁνουφρίου· «φιλήκοον γὰρ ἀνθρωπίνῃ φύσει, καὶ λίχρον ἐστὶ πὼς μάλιστα περὶ τὴν τῶν νεωτέρων ἐξηγημάτων ἀκρόασιν»⁶². Ἐπὶ δέκα μέρες τοὺς ἔλεγε τὰ περὶ τοῦ βίου τοῦ Ἁγίου καὶ τοὺς παρουσίαζε τοὺς δεινούς ἀσκητικούς ἀγῶνες του. Καὶ ὅλοι τους, πὺ τὸν ἄκουγαν, ἔβαζαν σκοπὸ καὶ ζῆλο νὰ μιμηθοῦν κάποιες ἀπὸ τὶς ἀρετές του, τὸ κατὰ δύναμιν ὁ καθένας τους. Οἱ πάντες εἶχαν ἐκεῖ τὸ ὄνομα τοῦ Ὁνουφρίου στὰ χεῖλη τους· «καὶ τὸ ἐκείνου μεμνήσθαι μόνον, ἀγιασμὸς τις ἐδόκει ψυχῆς»⁶³! Ὁ Βίος-Λόγος περὶ τοῦ Ἁγίου καταλήγει μὲ τὴν ἀποστροφή-δέηση, ὅπου ὁ σ. παρακαλεῖ τὸν μεγάλο Ὁνούφριον νὰ τοῦ συγχωρήσει τὴ φτώχεια τῶν λόγων του καὶ νὰ μὴ λησμονήσει στὴν οὐράνια Βασιλεία, ὅπως εἶχε ὑποσχεθεῖ, ὅλους ἐκείνους, ὅπου τὸν ἀγαποῦν καὶ τὸν μνημονεύουν.

δ'. Ὁ συγγραφέας τοῦ Βίου.

Ἦδη ἀπὸ τὴν τρίτη ἐκδοσὴ τῆς BHG (Bibliotheca Hagiographica Graeca) ὁ ἀείμνηστος François Halkin ἀποδίδει τὸν Βίον τοῦ ἁγίου Ὁνουφρίου στὸν πρεσβύτερο Νικόλαο τὸ Σιναῖτη⁶⁴. Στὸ χειρόγραφό μας, βέβαια, φέρεται ἀνωνόμως, ἀλλὰ σὲ ἄλλους κώδικες ὁ βίος αὐτὸς βρίσκεται κάτω ἀπὸ τ' ὄνομα τοῦ Νικολάου, ὅπως: α) Λαύρας Δ 62 (ἡ 438), τοῦ ιδ' αἰ., φφ. 124r-130r⁶⁵. β) Βατοπεδίου 637 (τοῦ ἔτους 1418), φφ. 129r-149r⁶⁶. γ) Διονυσίου 148, ις' αἰ. (δέκατο θέμα στὴ σειρὰ τῶν περιεχομένων τοῦ κώδικος)⁶⁷.

61. Ὁπ. π., 137r.

62. Ὁπ. π.

63. Ὁπ. π., 138r.

64. Βλ. BHG³, 1381-1381a (τ. II, σελ. 157). Τοῦ Ἰδίου, Novum Auctarium BHG, Bruxelles 1984, σελ. 161.

65. Σπυρ. Λαυριώτου - Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, Κατάλογος τῶν Κωδίκων τῆς Μεγίστης Λαύρας, Cambridge 1925, σελ. 65.

66. Σωφρ. Εὐστρατιάδου - Ἀρχαδίου Βατοπεδινού, Κατάλογος τῶν ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Βατοπεδίου ἀποκειμένων κωδίκων, Paris 1924, σελ. 127.

67. «Βίος τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Ὁνουφρίου, συγγραφὴς παρὰ μοναχοῦ Νικολάου πρεσβυτέρου τοῦ Σιναίτου», βλ. Σπυρ. Λάμπρου, Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἁγίου Ὁρους ἑλληνικῶν κωδίκων, τ. Α', Cambridge 1895, σελ. 345.

δ) Βατοπεδίου 792, τοῦ ιζ' αἰ., φφ. 31r-46r⁶⁸. Πρὶν ἀπὸ τὸν Halkin, γνωρίζει τὸ κείμενο καὶ τὸ συνδέει μὲ τὸν Νικόλαο τὸν Σιναίτη ὁ Κουρίλας, στὸ ἄρθρο του γιὰ τὸ "Ἅγιον Ὅρος"⁶⁹, μιλώντας γιὰ τὸν ἅγιο Πέτρο τὸν Ἀθωνίτη, ποῦ ἡ μνήμη του τελεῖται τὴν ἴδια μέρα (δηλ. 12 Ἰουνίου)· γι' αὐτὸν τὸν "Ἅγιο ἐπίσης ἔγραψε ὁ Νικόλαος Βίον"⁷⁰, ποῦ κάποιοι τὸν βρίσκουν παράλληλο — ἂν ὄχι ἀπομίμηση— τοῦ Βίου του γιὰ τὸν ἅγιον Ὀνούφριο⁷¹, πρᾶγμα ποῦ ἐμεῖς δυσκολευόμαστε νὰ δεχτοῦμε. Οἱ δύο Βίοι, ἔξω ἀπὸ τὸ ὕφος, δὲν ἔχουν ὁμοιότητα στὰ ἱστορικὰ ἢ μοναστικὰ θέματα. "Ὅσον ἀφορᾷ στὴν πορεία πρὸς τὴν βαθύτερη ἔρημο, ἢ στὴν ἀναγνώριση προσώπων, ποῦ ὀφείλεται σὲ ὁράματα ἢ προορατικὰ χαρίσματα, αὐτὰ εἶναι συνήθη καὶ ἀποτελοῦν συχνοὺς :: οἰνοὺς τὸ π ο υ ς στ' ἁγιολογικὰ κείμενα, ἰδίως σὲ βίους ἀναχωρητῶν"⁷².

Γιὰ τὴν ἐποχὴ ποῦ ἔζησε ὁ πρεσβύτερος Νικόλαος ὁ Σιναίτης δὲν ἔχομε

68. Σ. Εὐστρατιάδου - Ἀρκαδίου Βατοπεδινού, ὅπ. π., σελ. 155.

69. Βλ. «Θρησκευτ. καὶ Χριστιανικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια», τ. Α', Ἀθῆναι 1936, στ. 494.

70. Βλ. τὴν ἐκδοση τοῦ Βίου, ἀπὸ ἀγιορείτικον κώδικα (Λαύρας Δ' 79, ια'-ιβ' αἰ.), στὸ βιβλίο τοῦ K. L a k e, *The early days of monasticism on Mount Athos*, Oxford 1909, σελ. 18-39. Στὰ Προλεγόμενά του ὁ Lake σημειώνει: «The story (of Peter's Life) told by Nicolaus is a typical example of the methods followed by the Greek hagiographers» (ὅπ. π., σελ. 11). Γιὰ τὴν πατρότητα τοῦ Βίου αὐτοῦ δὲν ἐγείρεται καμμιά ἐνσταση· ἄλλωστε, ὁ ἴδιος ὁ σ. ἀναφέρει τ' ὄνομά του μέσα στὸ κείμενο: «τούτων ἀντίκοος (sic) καὶ αὐτόπτης ὁ ταπεινὸς ἐγὼ γεγωνὸς Νικόλαος ἔσπευσα, εἰ καὶ μὴ πάντα, ἀλλ' οὖν ὀλίγα τινα ἐκθέσθαι, καὶ τῷ παρόντι ἐντάξει συγγράμματι, ὡς ἂν εἶδειεν οἱ μετέπειτα τοῦ κόσμου ἀναχωρητικῶτες καὶ τῷ ὄρει τούτῳ προσορμισθέντες, πῶς δεῖ περιπατεῖν αὐτούς, καὶ ποίας ἀντέχεσθαι πολιτείας, καὶ μεθ' οἷων ἀγώνων καὶ καμάτων καὶ πόνων ἢ τῶν οὐρανῶν βασιλεία κληρονομεῖται» (βλ. K. L a k e, ὅπ. π., σελ. 35, στίχ. 10-16). Τὸ ἴδιο κείμενο, ἀπὸ τὸν κώδ. Λαύρας E 60, δημοσίευσσε καὶ ἡ «Ἀγιορείτικὴ Βιβλιοθήκη» 5, 1940-1941, σελ. 35-50.

71. Βλ. S t. B i n o n, «La Vie de Saint Pierre l' Althonite», ἐν «Atti del V Congresso internazionale di Studi Bizantini» (= «Studi Bizantini», V), τ. 1, Roma 1939, σελ. 41-53 (κυρίως 51-53). Συγκεκριμένα, στὴ σελ. 52 γράφει, μιλώντας γιὰ τὸν Βίο τοῦ ἁγίου Πέτρου Ἀθωνίτου, γραμμένο ἀπὸ τὸν Νικόλαο Σιναίτη: «Nicolas n' avait pu réunir aucun document original. Il plagia ouvertement le miracle de son saint patron en faveur d' un soldat homonyme, et échafauda, à l' aide des maigres renseignements que lui donnait un canon de Joseph l' Hymnographe, un récit inspiré d' une Vie de St Onuphre».

72. Ἐκτὸς ἀπ' τὸ ὅτι συνεορτάζονται, οἱ δύο ἀναχωρηταὶ γνώρισαν καὶ πολλὰς δυσκολίας καὶ πειρασμοὺς στὴν ἔρημο, ποῦ ὁμοιάζουν: «Καὶ πάλιν ὑπέστρεψεν εἰς τὸ ἅγιον Ὅρος καὶ ἠύλλετο εἰς τὰς ἐρήμους τοῦ Ἀθωνος, ἄστεγος, ἄκοικος, ὡς ἄλλος Ὀνούφριος καὶ Πέτρος Ἀθωνίτης» (βλ. E. K o u r i l a s - F r. H a l k i n, «Deux Vies de S. Maxime le Kausokalybe, ermite au Mont Athos (XIVe siècle)», ἐν AB, 54, 1936, σελ. 44, στ. 6.

άλλες πληροφορίες, έκτος από εκείνες τῶν χειρογράφων —κι αὐτὲς ἔμμεσες. Τ' ἀρχαιότερα χειρόγραφα τῶν Βίων (Ὁνουφρίου καὶ Πέτρου) ποὺ ἔγραψε ὁ Νικόλαος εἶναι τοῦ ια' αἰῶνος⁷³, ἐπομένως ὁ συγγραφέας τους πρέπει νὰ ἔζησε τὸν ια' αἰῶνα⁷⁴, ἂν ὄχι καὶ κάπως νωρίτερα⁷⁵, ποὺ δὲν ἀποκλείεται.

ε'. *Ἡ παραῦσα ἔκδοση.*

Ἡ ἔκδοση τοῦ παρόντος Βίου τοῦ μεγάλου Ὁνουφρίου στηρίζεται στὸ ἔξοχο χειρόγραφο τῶν Ἀθηνῶν, ΕΒΕ 2560, τοῦ ια' αἰῶνος⁷⁶, τὸ ὁποῖο ἄλλοτε ἀνῆκε στὴν Ἱερὰ Μονὴ Προδρόμου τῶν Σερρῶν, καὶ τὸ ὁποῖο ὁ ἀείμνηστος π. Γρηγ. Νόβακ τοποθετεῖ στὸ δεύτερο ἡμισυ, ἂν ὄχι στὸ τέλος, τοῦ ια' αἰῶνος⁷⁷, προσδιορίζοντας ἀκριβέστερα τὴ χρονολογία ποὺ μᾶς δίνει ὁ Α. Ehrhard⁷⁸. Τὸ κείμενό μας, στὸ χειρόγραφο αὐτό, πιάνει τὰ φύλλα 119ν-138ρ, καὶ καταχωρίζεται σὲ δύο στήλες, ἀπὸ 31 στίχους ἢ κάθε μιά τους. Ὁλος ὁ κώδικας, μεγάλου σχήματος (315 × 240 mm) εἶναι περγαμηνός, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ προτελευταῖο φύλλο (φ. 207), ποὺ εἶναι χαρτῶο (νεώτερο χέρι τοῦ ιγ' - ιδ' αἰ.). Ἡ διπλῆ ἀρίθμηση τῶν φύλλων τοῦ κώδικος (πάνω δεξιά, μαῦρο μελάνι· κάτω ἀριστερά, μολύβι) συμβαδίζει καὶ συμπίπτει ἀπολύτως. Ἡ γραφὴ εἶναι κανονικὴ, ὄρθια κ' ἐπιμελημένη. Ἡ ὀρθογραφία του, ὅπως φαίνεται καὶ στὸ apparatus criticus, ποὺ καὶ ποὺ ὄχι ἀλάνθαστη. Στὴν ἀρχὴ τοῦ Βίου του⁷⁹, ὑπάρχει ἓν' ἀτεχνο γραμμικὸ σχέδιο τοῦ ἁγίου Ὁνουφρίου, ποὺ δίνουμε σὲ φωτογραφία στὸ τέλος τῆς μελέτης. Ἡ στάχωση τοῦ κώδικος ἔχει καταστραφεῖ μερικῶς κι αὐτὸ ἐπέτρεψε στὴν ὑγρασία νὰ χαλάσει σὲ ἀρ-

73. Πρόκειται γιὰ τοὺς κώδικες Ε.Β.Ε. 2560 (Ὁνουφριος) καὶ Λαύρας Δ 79, Μόσχος gr. 387 (Πέτρος Ἀθωνίτης). Πρβλ. Binon, ὅπ. π., σελ. 52.

74. Ὁ Binon σημειώνει: «c' est au XIe siècle que nous ramèment aussi les plus anciens mss de la Vie de Pierre. C' est alors, pensons-nous, que vécut Nicolas le Sinaïte» (ὅπ. π.).

75. Τὸ πρόβλημα ὥστόσο παραμένει, γιατί ὁ ἅγιος Πέτρος τοποθετεῖται στὸν θ' αἰῶνα, καὶ ὁ συγγραφέας τοῦ Βίου του —ἂν εἶναι, ὅπως γράφεται, ὁ Νικόλαος ὁ Σιναΐτης— πρέπει νὰ 'ναὶ σύγχρονός του σχεδόν, ἀπ' ὅ,τι φαίνεται στὸ ἴδιό τ' ὄνομα: «τοῦτων αὐτίκοος (sic) καὶ αὐτόπτης ὁ ταπεινὸς ἐγὼ γεγονῶς Νικόλαος, ἐσπέυσα κ.λπ.»: (βλ. K. Liakē, ὅπ. π., σελ. 35).

76. Βλ. καὶ ὑποσημείωσιν⁷⁸, πρὸ πάντων.

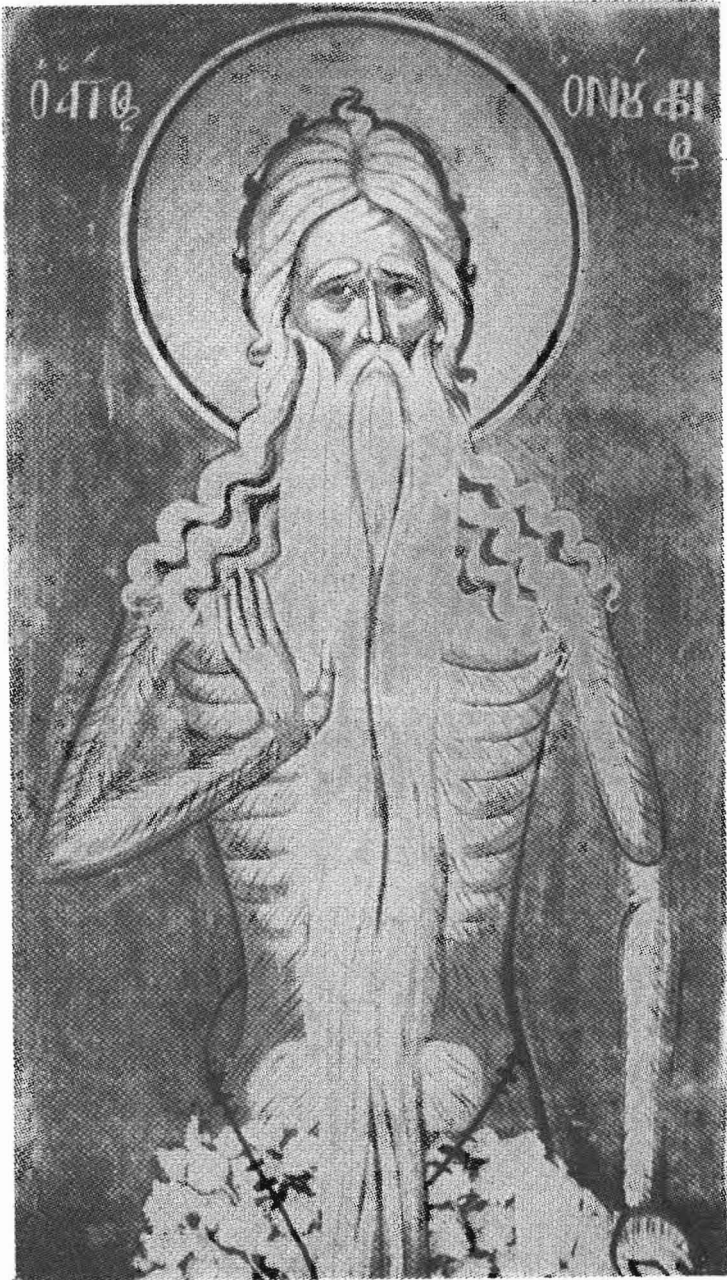
77. Βλ. Gr. Nowack, ὅπ. π., σελ. 144, σημ. 7.

78. Βλ. A. Ehrhard, Ueberlieferung und Bestand der hagiographischen und homiletischen Literatur der griechischen Kirche von den Anfängen bis zum Ende des 16. Jahrhunderts, τ. III, 2, σελ. 798. Ὁ Gr. Nowack, στὴν παραπάνω μνημονευθεῖσα μελέτη του (βλ. κυρίως σελ. 144-157), δίνει λεπτομερέστατη περιγραφή τοῦ κώδικος καὶ τῶν περιεχομένων του. Πρβλ. Fr. Halckin, Catalogne des mss hagiographiques de la Bibliothèque Nationale d' Athènes, Bruxelles 1983, σελ. 145.

79. Βλ. φ. 119ν.

κετὰ σημεῖα τὴν περγαμηνὴ καὶ τὴ γραφὴ τῶν κειμένων. Ἀπὸ τὰ 14 κεφάλαια-θέματα τοῦ κώδικος, τὰ ἐννέα εἶναι πλήρη (ἀριθ. 2, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11 καὶ 12) καὶ τὰ πέντε μὲ κάποιες ζημιές-ἐλλείψεις (ἀριθ. 1, 3 καὶ 4 σοβαρές· ἀριθ. 13 καὶ 14 ἐλαφρότερες). Ὁ δικός μας Βίος τοῦ ὁσίου Ὀνουφρίου (ἀριθ. 10) εἶναι ἀκέραιος καὶ φέρει τὸν τίτλο: «Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ὀνουφρίου»⁸⁰.

80. Θ' ἄξιζε, ἴσως, νὰ ἐκδοθεῖ κάποτε ὁλόκληρο τὸ corpus τῶν ἀγιολογικῶν καὶ ὑμνολογικῶν κειμένων (τὰ περισσότερα εἶναι ἀνέκδοτα) τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἀναχωρητοῦ, ὄχι μόνον γιὰ ἐπιστημονικούς, ἀλλὰ καὶ γιὰ λειτουργικούς-πνευματικούς λόγους. Πρβλ. καὶ τὴν ἀνατολικῶν γλωσσῶν βιβλιογραφία, ἐν P. Peeters, B.H.O., Bruxelles 1910, ἀριθ. 818-822 (σελ. 179-180).

Τοιχογραφία στο νάρθηκα 'Ι. Μ. Βαυλαάμ, Μετεώρων.
(Χείρ Γεωργίου ιερέως, 1566).

Β'. Ο ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΟΝΟΥΦΡΙΟΥ

(Χφ. ΕΒΕ, ἀρ. 2560, ια' αἰ., φφ. 119ν-138ν)

119ν

Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ὀνουφρίου.

Πάτερ ἐδλόγησον.

120r

1. Ἀρετῆς ἔπαινος, κέντρον τοῖς ἐναρέτοις¹ εἰς ἀρετὴν ἀρετὴ δὲ δῶρον Θεοῦ τὸ κάλλιστον, δι' ἧς ἐνούμεθα τε αὐτῷ καὶ θεοῦμεθα. Ψυχὴ γὰρ σχεθεῖσα τῷ τῶν κρειπτόνων ἔρωτι, κούφῳ τῷ τῆς ἀγάπης περῶν πρὸς αὐτὸν ἀνασπῶσα, κραθῆναι τε τούτῳ ἀξιοθεῖσα, πᾶσαν τὴν αἴσθησιν διαπύσσασα, πρὸς αὐλοτέραν ἀλλοιοῦται ζωὴν, λήθης αὐτῇ τοῦ συζύγου χόος καθάπερ ἐγγνωμένης, τῇ πρὸς τὰ βελτίω νεύσει τε καὶ ῥοπῇ. Μέγα μὲν οὖν τὸ λεγόμενον καὶ ὑπερφυές, καὶ τοῖς ἀδιδάκτοις ἢ καὶ ἀγεύστοις τῶν τηλικούτων μάλ' ἀπιστον· ἀλλ' ὁ τοῦ μεγάλου πατρὸς Ὀνουφρίου βίος, οἰκείους μεγαλοργήμασι τοῦτο πιστώσεται. Οὗτος γὰρ οὐχ ὅπως τοὺς ὄρους τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἀλλὰ καὶ τοὺς θεῖους ὑπεραναβῆναι νόμους μόνος εἶπερ τις ἐφιλονείκησε, μὴ μόνον κόσμον ἑαυτὸν ἀπορρήξας, ἀλλὰ καὶ σαρκὸς ἕξω γενέσθαι φιλοτιμώτατα² διηγωνισμένος, καὶ τοὺς γενναιοτάτους ζηλώσας τῶν ἀθλητῶν, οἵπερ γυμοῖς τοῖς σώμασι τοῖς ἀνταγωνισταῖς συμπλεκόμενοι, ῥώμῃ τε καὶ ἀλκῇ καὶ ψυχῆς ἀνδρεία καὶ καρτερία πόνων καὶ ἐπιστήμῃ, τῶν παλαισμάτων κρατοῦσι καὶ περιγίνονται, οὕτω καὶ οὗτος περιβόλαια πάντα ῥίψας καὶ || σχέσιν ἅπασαν τούτοις συναποθέμενος, ὁποῖός³ τις Ἀδάμ, εἰς κακίαν ἄτροπος, τῇ ὥρᾳ τοῦ ξύλου τῆς γνώσεως μὴ δελεασθεῖς, γυμνὸς τὴν ἐρημον περιήει, νήφοντι καὶ γενναίῳ τῷ λογισμῷ τὸν ἀφανῆ τύραννον καταβάλλον καὶ ἀπολλύς⁴. Πλὴν ἀλλὰ γάρ, τοῖς μὲν τῶν ἕξωθεν ἀθληταῖς ἀγώνων οὐ πάνυ τοι⁵ χαλεπὸς ὁ ἀγών, σωμάτων συρρηγγυμένων⁶ σώμασι, καὶ τῶν ἀσθενεστερῶν ἔσθ' ὅτε σοφιζομένων ἢ τροπουμένων τοὺς ἀσθενεστεροὺς τε καὶ ἀλκιμωτέροους, εὐστρόφοις τισὶν ἐπὶ θάτερα μετακλίσει⁷ τε καὶ ὑποπτώσει. τῷ δέ, πρὸς τὸ <σ>κάμμα⁷ τῶν ἀσάρκων ἐχθρῶν μετὰ σαρκὸς ἀποδυσάμενῳ, καὶ καθάπερ τιὰ τρόπον ἀγωνίας τὴν ἐρημίαν

1. I. τοῖς φιλαρέτοις fortasse. 2. φιλοτιμώτατα χφ. 3. ὁποῖος correxi: ὁποῖά τις χφ. οἷά τις fortasse corrigendum. 4. ἀπολλοῖς χφ. 5. τοι correxi: τι χφ. 6. συρρηγγυμένων χφ. 7. σκάμμα scripsi: κάμμα χφ.

κατειληφῶτι, οὐ πρὸς ἓνα λοιπὸν ἀνταγωνιστὴν ἢ καὶ δευτέρου ἐπάναγκες ὑπῆρχεν ἀντικαθίστασθαι, ἀλλὰ γὰρ πρὸς πᾶσαν τὴν φθονεράν τε καὶ ἔκπτωτον καὶ ἀντίπαλον δύναμιν. Οἶον δὲ τὸ τοιοῦτον ἀγώνισμα, ἴσασιν⁸ οἱ τῶν τοιούτων πολέμων ἢ καὶ ἀγώνων οὐκ ἀμαθεῖς οὐδ' ἀδίδακτοι· διόπερ τοῖς ὑπὲρ φύσιν ἐκεῖνος ὑπερτολμῶν καὶ πρὸς ἀσαρκίαν ὡς οἶόν τε τὴν σάρκα ἐκβιαζόμενος, οἷα καὶ ἀσωμάτων φύσει μέλλων ἀντικαθίστασθαι, ἀμετρία πόνων ἀσκητικῶν ἐκέχρητο, ἐν ἀπορία παντὸς τοῦ τὴν αἴσθησιν ἠδοντος, τῶν τελειοτέρων αἰεὶ τῆς ἀρετῆς ἐπιβαίνων βαθμῶν. Χρῆναι γὰρ ποτε πάντως τὸ συνδεθὲν ἔλυτρον τοῦτο περιρραγήσεσθαι καὶ εἰς κόνιν διαλυθῆσεσθαι ᾧετο, καὶ εὐπαθοῦν τε καὶ παιᾶ || νόμον· οὐκ οὖν λήθην αὐτοῦ λαμβάνων καταβραχύ, ἄτροφός τε καὶ ἄσκητος ἦν, μόλις που διὰ χρόνου μάλα συχνοῦ, βοτάναις ὀρείοις τοῦτο στηρίζων βουλόμενος, δακρῶν μέντοι καθαφαῖς λιβάσιν ἀκριβῶς αὐτὸ ἐκκαθαίρειν ἠγάπα, καὶ καινὸν αἰεὶ καὶ νεόσμικτον παριστάνειν τῷ θεωρητῇ τῶν κρυπτῶν. Πλήν ἀλλὰ γὰρ ἄνωθεν τὰ ἐκεῖνου διηγητέον μοι καὶ ἐξυμνητέον ἐς δύναμιν.

2. Ἐνὶ γε τῶν¹ πρὸ ἡμῶν, Πιπνοντιῶ φημι τῷ πάντῳ, ἐραστῇ καὶ αὐτῷ γεγονότι τῆς ἐρήμου, οὐχ εἰρμῶ καὶ τάξει συγγεγραμμένα τε καὶ ἐξηγημένα, ἀλλὰ καὶ λιτῶς κομιδῇ πεφρασμένα, καὶ ὡς ἂν φαίη τις ἐνδεῶς τε καὶ πενιχρῶς· οὔτε γὰρ λόγων αὐτῷ μετήν, οὐδὲ βραχὺ γοῦν δεινότητος, οὐθ' ὄλως τὰ γε τοιαῦτα ἐξήσκητο· ἐνὸς δ' ἔμελλε τούτῳ, τοῦ δι' ἐπιπονωτέρας τῶν ἀρετῶν ἐργασίας καὶ τῆς τῶν ἐντολῶν ἀκριβεστάτης παρατηρήσεως, τῷ ἀκραιφνεστάτῳ φωτὶ κραθῆναι, καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἀξιοθῆναι κατατρυφῆσαι μακαριότητος. Ἐντεῦθεν καὶ τοὶ τὴν ἐρημον αὐτὸς οἰκῶν, καὶ παθῶν μὲν ἐρημῖα συζῶν πλοῦτον δὲ καλῶν ἔργων πλουτῶν, μείζονος ἀναβάσεως, ἢ θεώσεως ἔρωτι τὴν ἐνδοτέραν καταλαβεῖν ἔσπευδεν ἐρημον· σπήλαιά τε καὶ γῆς ὀπάς, καὶ τρώγλας ὀρέων, καὶ πετρῶν ὑαγάδας, ἐς τὸ ἀκριβέστατον ὡς οἶόν τε διερευνήσασθαι, εἶπου ἄρα τινα τῶν ἐν αὐτοῖς κρυπτομένων ἀθρήσειεν, καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ εὐλογίας ἀξιοθῆιη. || Ἐπέπειστο γὰρ καὶ ἄλλως μεγάλων δὴ τιμῶν θεαμάτων ἔσεσθαι θεατῆς, καὶ τοῦ πόθου ἄξια κερδαίνειν. Ταῦτ' οὖν ἐν νῶ στρέφων Πιπνοντίος, ἔργον ἔχεται², οὐχ ὁδηγοῖς τῆς ὁδοῦ, οὐχ ὑπηρεταῖς χρησάμενος τῆς τροφῆς —καὶ τί γὰρ ἦν ἐκεῖνον τῶν Καίσαρος, ἤδη³ τῷ πλείστῳ μέρει τοῦ σώματος πρὸς Θεὸν ἐκδεδημηκότι;— Ἄρτου δὲ τι τρῦφος καὶ ὕδωρ ἐν σκεύεσιν ἀνελόμενος, ταῦτα γὰρ ἦν συνήθη τούτῳ τὰ καρυκεύματα,

1. 8. εἴασιν χφ.

2. 1. τῶν: τῷ χφ. 2. ἔχεται post cor. 3. ἤδη χφ. cf. Ματθ. κβ' 21.

εὐθὺ τῆς ἐρήμου χωρεῖ, μὴ προέμενος τὸν καιρὸν, οὐδὲ πάλιν τυχεῖν ἤδει πάντως ἀμήχανον. Ἐχομένῳ τοίνυν αὐτῷ τῶν τῆς ἐνδοτέρας ἐρήμου χωρίων, καὶ Θεὸν ἐκλιπαροῦντι θερμότερον τοῦ σκοποῦ μὴ διαμαρτεῖν, ἡμέραι καὶ νύκτες συνεπεραίνοντο τέσσαρες· πόνῳ δὲ τὸ σῶμα κατεργασθεὶς καὶ δίψει διαφλεγόμενος, οὐχ οἶός τε ἦν ἑαυτῷ χρῆσασθαι⁴. Τί οὖν; Περιεῖδεν αὐτὸν ὁ Θεός; οὐκ ἤμυνεν; οὐκ ἐπέρωσε; καὶ ποῦ τοῦτο τῆς σῆς, Χριστέ μου, χρηστότητος, τὰς ἡμῶν ἀσθενείας ἐξιωμένης, καὶ ῥᾶστα τιθείσης τὰ δυσχερῆ, καὶ λείας⁵ ἐργαζομένης τὰς πρὸς σέ φερούσας ὁδοὺς, καὶ εἰ πολὺ τὸ τραχυνόν τε καὶ λυποῦν ἐν ταῖς ἀρχαῖς ὑποφαίνουσι; Θεῖα τοίνυν ὁ ἀθλητῆς δυνάμει ῥωσθεῖς, ἢ καὶ θείῳ χρισθεῖς πνεύματι, ἀκμαιότερός τε καὶ εὐσθενέστερος ἢ πρότερον ἐωρᾶτο, καὶ τὸ λοιπὸν τῆς ὁδοιπορίας ἐντονώτερον διανύειν ἠπέιγετο. Ἔρωσ γάρ τις τοῦτον ἐκίνει θερμότερος, καὶ ταῖς τῶν κρειττόνων ἐλλπίσω || ἴσα καὶ πτεροῖς ἐκουφίζετο. Τοιγάρτοι καὶ αὐθις ὁδοῦ ἐχόμενος, θείας εἶχεν εὐφροσύνης ὑπόπλεον τὴν ψυχὴν, ἐπὶ τῇ προτέρα τοίνυν τετράδι τῶν ἡμερῶν, καὶ ἔτεροι τῷ γενναίῳ τούτῳ τοσαύτης ἠριθμοῦντο ποσότητος⁶· τὸ μέντοι σῶμα οὕτω κεκακῶσθαι τε αὐτῷ, καὶ κατακεκάμφθαι συνέβαιεν, ὡς ἐπὶ τοῦδαφος κατεννήχθαι, καὶ ἄπνονν κεῖσθαι σχεδὸν καὶ ἄφωνον, ἐπιλιπόντων ἤδη τοῦ τε ἄρτου αὐτῷ καὶ τοῦ ὕδατος. Πεῖρα δ' ἦν ταῦτα τῆς τοῦ ὀσίου πίστεως, τῆς τῶν μεγίστων γνώσεως οὐκ ἀπόνως γίνεσθαι εἰωθυίας, ἀναβαλλομένης δὲ πως ὡς τὰ πολλὰ καὶ ὑπερτιθεμένης, ὡς μὴ τῷ ῥαδίῳ τῆς κτήσεως⁷ μικρὰ τὰ μεγάλα νομίζοιτο.

3. Τοιαῦτα κατανοήσειεν ἂν τις ἔσθ' ὅτε τὰ θεῖα καὶ ὑπὲρ νόησιν καὶ κατάληψιν κρίματα καὶ οἰκονομήματα, ὧν ἡ γνώσις ἀγνωστός τε ὁμοίως ἅπασι καὶ ἀνεξερεύνητος. Πάλιν τοίνυν Παφνούτιος, τινὸς ὑψόθεν¹ ἐπικουρίας αἰσθόμενος, τὰ γόνατα² ῥώννυται³, τὴν καρδίαν στηρίζεται, τροφῆς τινος δαψιλοῦς ἐμπεπλήσθαι δοκῶν καὶ ταῖς ἐλλπίσι ταῖς κρ(ε)ί(τ)οισιν⁴ ἔτι μᾶλλον εὐφραϊνόμενος καὶ τρεφόμενος, μηδὲ γὰρ εἶναι Θεοῦ τὸ τοῦς ἐπ' αὐτὸν⁵ ἐλλπίζοντας παρορᾶν⁶. Ἐβδόμης τοίνυν ἐπὶ δεκάτῃ ἐφεστηκυίας ἡμέρας, ἔτι τῷ ἀθλητῇ⁷ ἀναμέσῃν τὴν ἔρημον μικρὸν ἐμπνέοντι, οἷα καὶ λιμῷ καὶ δίψει καὶ πόνῳ κατειωρασμένῳ⁸, ἐν ὧπται καὶ || αὐθις φάρμακον, αἰ συνήθ(ε)ις⁹ πρὸς τὸν Θεὸν εὐχαί, δι' ὧν¹⁰ τὸν θεῖον ἔλεον ὁ γενναῖος εἶλκεν ἐφ' ἑαυτόν. Ἡλίον γὰρ ἄρτι ἀνίσχοντος¹¹, τῷ χεῖρε διάρας Παφνούτιος, αὐδολογῶ σε,

2. 4. χρῆσασθε χφ. 5. λείους χφ. 6. ποσότητες ante correct. 7. κτίσεως χφ.

3. 1. ὑψῶθεν χφ. 2. γόνατα χφ. 3. ῥώννυται χφ. 4. κρίτοισιν χφ. 5. αὐτοῦ ante correct. 6. παρ' ὀρᾶν χφ. 7. ἀθλητῆ χφ. 8. κατηργασμένῳ χφ. 9. συνήθις χφ. 10. δι' ὧν correxi: δι' αἷς χφ. 11. ἀνήσχοντος χφ.

εἶπε, πάντων ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων δημιουργέ, καὶ τῶν ἡμετέρων ἔφορε Κύριε καὶ Θεέ, παρ' ᾧ μηδὲ τῶν στρουθίων ἐν ἐπιλέλησται. Οἶδας οὖν, εὐσπλαγγε, ὡς ἤδη μ(ου)¹² καὶ τῶν ποδῶν αἱ βάσεις παραινται, καὶ τὸ σῶμα πᾶν διαλέλυται καὶ νεκρῶται, δι' ὃ καὶ πονεῖν ἔτι σθένος οὐκ ἔστι μοι. Ἔρα οὖν, νεκρὸς ἐντανθι¹³ κείσομαι, ἀκλανστός τε καὶ ἄταφος καὶ ὀφθαλμοῖς πατέρων ἁγίων ἀθέατος, καὶ θῆρες περιστελοῦσιν ἄγριοι καὶ ὡς τάφῳ τὰς αὐτῶν ἐμφύχους οἰκήσω γαστέρας, καὶ ὁ μακρὸς οὐτωσί¹⁴ πόνος τούτων¹⁵ μοι κεχαρισμένον παρέχει μισθόν, καὶ τῶν λαμπρῶν ἐκείνων ἐλπίδων ἀμέθεκτος φεῦ οἰχήσομαι; Ἄλλ' ἐπικάμφθητι τῷ¹⁶ γήρα καὶ τῇ ὀλιγωρίᾳ μου, Κύριε, δυσωπήθητι τῶν μακρῶν μου καμάτων καὶ ἐμφάνισόν μοι τιτὰ τήμερον τῶν διὰ τὸ σὸν ὄνομα ταύτην οἰκεῖν ἐλομένων τὴν ἔρημον, παρ' οὗ τι τῶν σωτηρίων ἐμοὶ καὶ λωσιτελῶν εἴσομαι τε καὶ διδαχθήσομαι. Ταῦτα δὴ Παφνουτίου προσευξαμένον, ὁ θέλημα τῶν φοβουμένων αὐτὸν¹⁷ ποιῶν καὶ τῆς δεήσεως αὐτῶν εἰσακούων Θεὸς ἐπινεύει τοῖς αἰτηθεῖσι· καὶ οἷς ἐπόθει θεάμασι τὸν οἰκεῖον δεξιούται θεράποντα, οὐδέν τι τῶν μακρῶν αὐτοῦ πόνων τε καὶ ἰδρώτων ἀτιμοτέροις· δηλώσει δὲ νῦν ὁ λόγος.

1220 4. Ἰσταμένῳ γάρ τοι τούτῳ κατὰ τι μέρος τῆς ἐρήμου δύσβατον || καὶ ἀπόκημιον, ἐωρᾶτό τις πόρρωθεν σχολαιότερον ὑποκαταβαίνων¹ τῆς ἀκρωρείας ἐπὶ τὸ κάταντες. Φοβερόν μὲν ὀφθαλμοῖς θέαμα, φρικτὸν δὲ ἀκοαῖς διήγημα, κρεῖττον καὶ λόγον καὶ ὄψεως ἀκουσμα! Σχῆμα μὲν γὰρ τῷ φαινομένῳ, σκιας σώματος ἀνθρωπ(ε)ίου² προσῆν, πολλῶ³ δέ τι ἐδόκει τοῦ σώματος εἶναι ἀφεστηκέναι· ἢ γε μὴν κόμη τῆς κεφαλῆς αὐτῷ⁴, λευκὴ τις ἦν πᾶσα καὶ ἐς ὤμους εὗ καθημένη, καὶ ὅλον δὲ τὸ δρώμενον, εἴτε σῶμα χρὴ λέγειν εἴτε γούν σκιὰν σώματος, λάσιόν τι εἶναι ἐδόκει καὶ θριξὶ πικαζόμενον, ἐνός τινος περὶ τὴν ὄσφυν μέρους φύλλῳ κοσμίως καὶ εὐσχημόνως ἐπικαλυπτομένῳ. Ὡς δὲ δι' ἐκείνης ἔμελλε διῆναι καθ' ἣν εἰστήκει Παφνούτιος, φόβῳ τὴν καρδίαν ἐπάλλετο καὶ ὑπὸ τῆν σωρεία πετρῶν κατακρύπτειν ἑαυτὸν ἐπειράτο, (τὴν)⁵ ὄψιν ἐκείνην οὐχ ὑπομένων ὄρᾶν· οὐδὲ γὰρ εἶχε συμβαλεῖν ὅτι δεῖ καὶ νομίζειν ἐχρῆν τὸ δρώμενον. Ὁ δὲ ἐμβλέψας αὐτῷ προσηδέστερον, καὶ οἷον ἂν τις ἑαυτοῦ φίλον προσβλέψειεν, οὐδέν γε, φησὶν, δεδοικέναι σε χρὴ, Παφνούτιε, τὸ ὁμόδουλον, τῷ πρὸς τὸν κοινὸν ἔρωτι δεσπότη(ν)⁶ ἔρωτας πάντας ἐκκρού-

3. 12. μου scripsi. 13. ἐντανθὺ χφ. 14. οὐτωσί χφ. 15. τοῦτόν fortasse. 16. τὸ χφ. 17. αὐτῶν χφ. Ψαλμ. ρμδ' (ρμε'), 19' ζ' 9.

4. 1. ὑποκαταβαῖνον χφ. 2. ἀνθρωπίου χφ. 3. πολλοὶ χφ. 4. αὐτῷ: fortasse αὐτοῦ corrig. 5. τὴν addidi. 6. δεσπότη χφ.

123r
 σαντα, καὶ τοῖς⁷ τῆς αἰσχύνῃς ἔργοις οὐχ ὑποκύναντα, καὶ μηδὲ ταύ-
 την ἐπαισχυνόμενον ὄλωσ τὴν γύμνωσιν, ἀλλ' ἀπερικάλυπτον ὡς ὄρῃς
 καὶ ἄσκηρον ἀπάσης τε ψυχαγωγίας ἔ||ρημον ταύτην περιϊόντα τὴν
 ἔρημον, ἢν' ἐρημίαν παθῶν ἐμπορεύσομαι· ἔστι μοι δὲ κάλυμ(μ)α⁸,
 ἐν ψύχεσί τε καὶ θάλψεσιν, ἢ ἄνωθεν σκέπη τοῦ ἐμοῦ δεσπότητος Χρι-
 στοῦ, ᾧ ζῶ καὶ ᾧ φράττομαι, ἄοπλος καὶ γυμνὸς κατὰ τῶν πικρῶν
 πνευμάτων τῆς πονηρίας πνευμάτων καὶ ἀνταγωνιζόμενος».

5. Ταῦτα ὁ μὲν ἔλεγεν, «ἐμὲ δέ, φησὶ Παφνούτιος, τὸ ἔδαφος
 εἶχε(ν)¹ ἐρριμμένον, ἐκπεπληγμένον, μὴ κινηθῆναι, μὴ φάναι τι ὄλωσ
 ἰσχύοντα, τῷ δέει συνδεθείσης μοι τῆς φωνῆς. Διὰ χρόνου οὖν ἀναλα-
 βῶν ἐμαυτόν, ποδῶν εἰχόμεν ἐκείνου, τῶν ὠραίων ὡς ἀληθῶς, καὶ
 εἰρήνην εὐαγγελιζομένων καὶ ἀγαθά², καὶ τὸ 'εὐλόγησον' μόνον ἐπέλε-
 γον· ἐπέρραων δ' ἄρα καὶ δάκρυον τὸ 'εὐλόγησον'. Ὁ δέ, «ὁ Θεός,
 εἶπε, τέκνον, ἡμᾶς εὐλόγησεν, παρ' οὗ πᾶν ἀνθρώποις τὸ κατορθού-
 μενον». Τῆς οὖν χειρὸς μου λαβόμενος, ἀνίστησί τε ἅμα, καὶ χεῖρεσιν
 ἄκροις ἀσπάζεται, καὶ φησὶν· «πολὸν ὑπέμεινας κάματος, ἀδελφε
 Παφνούτιε, κατὰ ταύτην τὴν ἔρημον, ἐν ἡμέραις στρεφόμενος πλείοσι,
 τοῦ βραχυτάτου ἄρτου ἐκείνου ἐπιλείποντός σου καὶ τοῦ ὕδατος, σφο-
 δρότερον ἔτι μᾶλλον τῷ δίψει διαφλεγόμενος. Ἄλλ' οὐκ ἄμισθος ὁ
 τοιοῦτος ἔσται σοι πόνος οὐδ' ἄκαρπος· οὐ γὰρ οὕτως ὁ φιλόθεος ἀφιλό-
 θρωπος, ἢ περὶ τὰς ἀμοιβὰς ἀφιλότιμος. Καὶ εἰ τὸ καθ' ἡμᾶς
 σοι λόγου μηδενός, ἀλλὰ γε πολλοὺς εὐρήσεις, εἴ ἴσθι, μόνῳ ζῶντας
 123v Θεῷ || καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν διὰ πόνων μακρῶν κτησαμένους οἰκειώ-
 σιν. Νῦν γοῦν, εἰ καὶ σοὶ συνοκεῖ³, εὐχαριστήσαντες ἅμφω τῷ φιλα-
 θρώπῳ Θεῷ, μικρὸν τι διαναπαύσωμεν ἑαυτοὺς ἐπὶ τούτων δὴ τῶν
 καχλήκων, ὡς ἐπὶ τινων θρόνων καθεσθέντες βασιλικῶν».

6. Ὁ μὲν οὖν εὐχαριστήσας καθῆστο, καὶ ἐμοὶ τοῦτο αὐτὸ
 πράττειν ἐνεκελεύετο· ἦρει δέ με δέος τὸ παρ' αὐτῷ καθῆσθαι· ὑπὲρ
 ἐμὲ ἠγούμενος, προετίθουν τὸ ἴστασθαι¹ καὶ ἀτενὲς πρὸς αὐτὸν ἐνορᾶν.
 Ἐπεὶ δ' οὐκ ἦν ἀπειθεῖν κελεύοντος, ἐπὶ τῶν αὐτῶν καὶ αὐτὸς ἀνεκλί-
 θην καχλήκων· ἴση δ' ἦν ἀμφοῖν ἡ σιγή, πρὸς γῆν ὀρῶσιν ἐπὶ μακρό-
 τατον. Ἐγὼ γ' οὖν, τοῦ δέους μοι κατὰ βραχὺ πως ἠφιεμένου², ἐκτόπως
 ἐρῶν, τίς τε εἶη καὶ πόθεν, καὶ ὅπως καλοῖτο, μαθεῖν ἐπιτολμήσας
 ἐπυθασμένην· «μὴ δὴ με τὸν ἁμαρτωλὸν βδελυξάμενος, ἀνθρώπε τοῦ

4. 7. τοὺς χφ. 8. κάλυμα χφ.

5. 1. εἶχεν scripsi 2. Ἦσ. νβ' 7. Ναοῦμ β' 1. Ρωμ. ι' 15. Πρβλ. Ἐφεσ. ζ' 15.

3. δοκεῖ fortasse.

6. 1. ἴστασθε χφ. 2. ἀφιεμένου fortasse corrigendum..

Θεοῦ, λέγων, τὸ σαντοῦ ζημιώσης ὄνομα, ἀλλ' αὐτό τε τοῦτο, καὶ ὅπως ταύτην τὴν ἔρημον ᾤκησας, ἀκριβῶς ἐκδίδαξον», μηδενὸς οὐτω μοι μέλειν³ τῶν ἄλλων εἰδώς⁴. Καὶ ὅς, «μὴ λυποῦ μοι, φησί, περὶ τούτου. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ πάντα τὰ καθ' ἡμᾶς σοφῶς διεξάγουσά τε καὶ διευθύνουσα πρόνοια ἀνθρωπὸν με θεάσασθαι νῦν εὐδόκησεν, ἡνίκα τῶν τοῦ σώματος δεσμῶν ἀπολύομαι, ἐξήκοντα ὄλοις ἔτεσι μορφὴν ἀνθρώπου μὴ θεασάμενος, οὐδὲν σε τῶν ἐμῶν ἀποκρύφομαι, ἀλλ' ὡς οἶόν τε
124r ταῦτά σοι ἀπευδῶς ἐξηγήσομαι. Εἰ δέ τις || καὶ κόμπος ἀκολουθήσει τοῖς λεγομένοις, οὐ μεμπτέος⁵ ἐγὼ παρὰ τοῦτο· καὶ εἰ τῆς ἀληθείας φροντίζω, μέγα τι ἐρῶ, καὶ τῶν ὑπὲρ ἐμὲ καὶ οὐκ ἐμῶν. Θεοῦ γὰρ οἶδ' ἅπαν τὸ κατορθούμενον.

7. Ὅνομά μοι Ὀνούφριος· σχῆμα καὶ βίος μοναδικά· ἐξηκостόν μοι ἔτος τουτὶ περαίνεται ἐξ ὅτε, π(ατέ)ρων στοργῆς καὶ φίλων ἐταιρίας οὐκ ἀγενοῦς ἐμαντὸν ἀπορρήξας, ἀπέδραμον πρὸς τὴν ἔρημον ταύτην, ἄχρονον ἔχων ἔτι τὴν παρειὰν καὶ ἰούλοις οὐπω πυκαζομένην. Πρῶτα¹ μέντοι ἐνὶ τῶν ὁμόρων Θηβαῖδι μοναστηρίων φέρων ἐμαντὸν δίδωμι, ἐν ᾧ τῇ πάντων ἡμῶν κεφαλῇ τὴν τῆς κεφαλῆς τρίχα καθιερώσας καὶ σχῆμα μοναδικὸν ἐνδύς, πολλοῖς ἐσχόλαζον τῆς εὐσεβείας ἅμα καὶ τῆς ἀσκήσεως παιδεύμασιν, οὐδὲν ἀρετῆς κάλλος ἐπίπλαστον ἀσπαζόμενος, φόβῳ δὲ Θεοῦ σπαργανούμενος, καὶ τοῦτον παιδευτὴν τῶν ἀρίστων πλουτῶν, ἐνάμιλλον ἐμαντὸν τοῖς σπουδαιοτέροις τῶν τηρικαῦτα συνασκουμένων μοι ἀποφαίνειν, ὡς οἶόν τε ἦν ἐπειρώμην², ἄλλο ἀπ' ἄλλου ἀρετῆς εἶδος — παραφρονῶν λαλῶ — φιλοπόνως ἀναλεγόμενος καὶ τοῖς σίμβλοις τῆς ἐμαντοῦ διανοίας ἀσφαλῶς ἐναποτιθέμενος. Καί ποτε ἰδικιώτερον περὶ τῶν κατ' ἐμαντὸν τῷ κοινῷ π(ατ)ρὶ καὶ καθηγητῇ συγγινόμενος, ἐπυθθανόμην ἐπιτολμήσας, «ἄραγε, φράζω, εἰσὶ τινες μοναχοί, πάτερ, τοσαύτη καθ' ἡμᾶς ἀσκήσει
124v καὶ διηνεκεῖ³ καὶ συντόνω προσευχῇ χρώμενοι;» || Τοῦ δέ μοι φάντος· «εἰσὶ, τέκνον, εἰσὶ πολλοί, γῆς ὁπάς, ὄρων κορυφάς, τὰς ἐρήμους οἰκοῦντες αὐτάς, ὑπὲρ τοσοῦτον μείζους ἡμῶν καὶ οἰκειότεροι καθεστήκασιν⁴, ὅσον δ' αὖ πάλιν ἡμῶν τῶν πόλεις οἰκούντων καὶ τῶν κοινωνικὸν ἐπανηρημένων βίον διαφέρειν εἰς ἀρετὴν τὴν σὴν νομιζόμεθα. Ἡμῶν μὲν γάρ, εἰς ἑκατὸν πον τὸν ἀριθμὸν παρατ(ε)ρίνουσι⁵, τό τε ἀλλήλους ὄραν, καὶ ὑπ' ἀλλήλων παρακαλεῖσθαι τε καὶ ὑπερείδεσθαι, αὐταρκες εἰς λόγον ψυχαγωγίας· εἰ γὰρ ποτε καὶ ἀρρωστία τινα γοῦν ἡμῶν συσχεθῆναι συμβαίη, πολλῶν ἐστὶν εὐπορία τούτῳ παραμυθίων· καὶ

6. 3. μέλλειν χφ. 4. εἶδος χφ. 5. μεμπταῖος χφ.

7. 1. πρῶτον fortasse scribendum. 2. ἐπειρώμην χφ. 3. διηνεκεῖ χφ. 4. καθιστήκασιν χφ. 5. παρατίνουσι χφ.

γὰρ ἄρτος καὶ ὕδωρ, ταῦτα δὴ τὰ συνήθη καὶ ἀναγκαῖα, οὐ πᾶν τ(ο)ι σπᾶνία γε ἡμῖν, οὐδὲ ἐνδεᾶ· καὶ διακονήσειεν δ' ἂν τις τῶ κάμνοντι προθυμότερα, θεῶν ἀμοιβῶν εἴνεκα καὶ μισθῶν. Τοῖς δ' ἐπὶ τῆς ἐρημίας καθ' ἓνα καὶ κατὰ μόνας ἀσκουμένοις καὶ ἡσυχάζουσι, πλεῖστον τε ἀλλήλων ἀφεστηκόσιν⁶, οὐκ ἄρτος, οὐχ ὕδωρ, οὐχ ἄλας, ἢ κοινή⁷ καὶ συνήθης ἡμῖν καρυκ(ε)λία⁸, μόναι δὲ βοτάναι —καὶ οὐδὲ αὐταὶ γε τῶν ἐδωδῶν τὴν χρεῖαν ἀποπληροῦσι, μάλισ δ' ἂν διὰ χρόνον συχνοῦ— καὶ φοίνικες τούς δε παρακαλέσειαν ἀποψύχοντας, ψύχει τε πηγνυμένους καὶ νιφάσι πυκναῖς βαλλομένους, καὶ ἡλιακῶ φλεγόμενους καύσωσι, οἷ, καθάπερ τινὲς στήλαι, Θεῶ παγέντες, καὶ σωματῶν καθάπαξ ἡλόγησαν, ἀσωμάτοις ἐχθροῖς ἀντικαθιστάμενοι.

125r

8. || «Ταῦτά μοι τοῦ πατρὸς οὐκ ἄθει ἐξηγησαμένον, διαθερμαίνομαι τε καὶ διανίσταμαι καὶ οὐκέτ' ἦν καθεκτός· ἐπεὶ δὲ καὶ νῦν καταλάβοι, πρὸς τὰς νυκτερινὰς εὐχὰς ἅπαντες ἤεσαν¹, ἐγὼ δὲ, ἄρτον καὶ ὕδωρ βραχύτατον ἀνελόμενος, ἀπολείπω τὸ φροντιστήριον καὶ εὐθὺ τῆς ἐρήμου χωρῶ. Καὶ αὐτίκα μου φῶς ἐώρων προπορευόμενον, καὶ οἷον ἠγνοημένην ὑποδεικνύων μοι τὴν ὁδόν. Θάμβει δ' οὖν σσσχελείς, ἐσκεπτόμην κατ' ἔμαντὸν² ὑποστρέφειν· καὶ τίς μοι ἐπιστάς, «μὴ φοβοῦ, ἔφη, Ὀνοφρε· ἐγὼ γὰρ εἰμι³ ὁ ἐκ νέου σοι κομιδῆ⁴ συνών τε καὶ συμπορευόμενος ἄγγελος, καὶ κατευθύνων σοι⁵ τὰ κατὰ Θεὸν διαβήματα⁶, ὃς καὶ νῦν ἦκω σοι τῆς ὁδοῦ ἠγησόμενος. Πορεύου τοίνυν καὶ ἴσχυε⁷, καὶ ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον ἐπίβαινε⁸, καὶ κατακυριεῦε⁹ ἐν μέσῳ τῶν ἀσάρκων καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν, ξένην δὴ τινα βίου ὁδὸν τοῖς τὸν Θεὸν ἀγαπῶσι τεμών, καὶ τῆς θείας καὶ μακαρίας ὀρεγομένοις ζωῆς.

9. Οὕτως ἔφη, καὶ τῆς ὁδοῦ μοι ἀφηγησάμενος ὡσεὶ μιλίων¹ ἐξ ἧ βραχύ τι δέον διάστημα, οὐκέτι ὠράθη μοι. Ἔγωγ' οὖν μονωθεὶς, ἡσυχῇ κατ' ἔμαντὸν ὑπέψαλλον· («Ὀδὸν ἐντολῶν σου ἔδραμον ὅταν ἐπλάτυνας τὴν καρδίαν μου. Νομοθέτησάν μοι, Κύριε, τὴν ὁδὸν τῶν δικαιοματῶν σου, ὅτι αὐτὴν ἠθέλησα»)². Ἡμερῶν οὖν ἑβδομάδος ὄλης ἀριθμουμένης μοι, λιμῶ καὶ πόνῳ κατεργασθεὶς, ἀποψύχων μετ' οὐ πολὺ³ προσεδόκων⁴. Ὁρῶ δὲ τι αὐτό || ροφον⁵ σπήλαιον πόρρωθεν, καὶ συντείνας ἑαυτὸν ὡς οἷόν τε ἦν ἐγγὺς ἐγενόμην⁶· καὶ θαρρήσας

7. 6. ἀφεστηκόσιν χφ. 7. καινή χφ. 8. καρυκία χφ.
8. 1. ἔεσαν χφ. 2. καθ' ἔμαντὸν χφ. 3. εἰμη χφ. 4. κομιδῆ χφ. 5. fortasse σου corrigendum. 6. Παροιμ. ιε' 29β'. κ' 24. 7. Κριτ. ζ' 14. 8. Ψαλμ. λ' (4'), 13. 9. Πράξ. ιθ' 16.
9. 1. μηλίων χφ. 2. Ψαλμ. ριη' (ριθ'), 32-35. 3. πολὺν χφ. 4. προσεδόκων χφ. 5. ἀντόροφον χφ. 6. ἐγινόμεν χφ.

θυροκοπία ἐχρώμην. Ὡμην γάρ τινα ἐν αὐτῷ πάντως ἀσκεῖσθαι, ὅς, φλεγομένην μοι τὴν γλῶτταν, μικραῖς ἐπιπύξει θανάσιον ὕδατος. Βραχὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ ἰδοὺ τις ἔξεισι γηραιός, μοναχὸς τὸ σχῆμα, ὠχρὸς τὸ χροῶμα, χαρῖεις καὶ εὐπροσήγορος τὴν ὑπάντησιν, ᾧ καὶ γόνυ κλίνας, εὐλογίας ἐδεόμην ἀξιωθῆναι. Ὁ δὲ ἐπευλόγησέ τε ἡμᾶς καὶ χαίρειν ἔφρασε· «χαῖρε, μοι λέγων, ὁ ἐν ἀγίῳ Πνεύματι γεγεννημένος Ὁνούφοριος», καὶ μοι περιχυθείς, ἠσπάζετο πατρικῶς, εἶσω τε τοῦ σπηλαίου χωρεῖν προτρέπεται, καὶ τροφῆς ἀπτεσθαι παρηγγύα, καὶ τῶν πόνων ὑφεῖναι μικρόν. Ἄρω τοίνυν καὶ ὕδατι τὴν καρδίαν στηρίζαντες, τοῖς τῶν ἀγίων Πατέρων ἐτροπώμεν ἄθλοις καὶ τοῖς παλαίσμασιν, οἱ τὴν ἔρημον ἄπασαν διελήφασιν⁸, ὑπομονῇ ἔργων ὑπερφυῶν τὸν ἀόρατον Ἀμαλήκ⁹ τροπώσάμενοι, ἐκείνου μὲν ἠρέμα τὴν γλῶτταν ὑποκινούντος, τὴν πολλὰ τοῖς θείοις λόγοις ἐμμελετήσασαν¹⁰, ἐμοῦ δὲ πιστῶς αὐτῷ καὶ ἀκοὴν ὑπέχοντος καὶ διάνοιαν, ὡς λόγους μοι τοῦ Θεοῦ διαγγέλλοντος». Ἐν ὅσῳ δὲ ταῦτα ὁ ἀσκητὴς ἐξηγεῖτό¹¹ μοι, φωτισμὸς τις ἀθρόον ἐπιλάμπει μου τῇ ψυχῇ, καὶ τὸ κατηφές ἀποθήμενος τοῦ καμάτου, φαιδρός τις οἶος καὶ χαρωπὸς καὶ εὐφροσύνης θείας ὑπόπλευς γίνομαι ὁ δῆλον καὶ τῷ πατρὶ γεγο||νός, 126r θαρραλεώτερον ἐπειθεν ἐξηγεῖσθαι μοι τὰ κατὰ τὴν ἔρημον δυσχερῆ, καὶ πρὸς ὑπομονὴν τε ἅμα τούτῳ¹² καὶ καρτερίαν διερεθίζειν τὸ φιλότιμον τοῦ ἀγνωσθέντου, τοῖς φοβεροῖς τούτοις καὶ ἐπιπόνους παραξενγῶντι, οἶος ἦν ἐκεῖνος τὰ τοιαῦτα δεινός.

10. Τούτοις οὖν ἰκανῶς ἡμᾶς ἐπιρρώσας, καὶ τοὺς δόλους ἅμα καὶ λόγους τῶν δαιμόνων προλέγει μοι, ὅπως ἀγγέλων ἔσθ' ὅτε θείων ὑποκρινόμενοι καὶ ὑποδύομενοι πρόσωπα, μακαρισμοῖς πρὸ ὥρας¹ καὶ εὐφημίαις συλαγωγούσι τοὺς ἀσθενεστέρους καὶ ὑποκλέπτουσιν. Ἦδη τοίνυν τριάκοντα ἡμερῶν διαδραμοσῶν, ἐν αἷς σχεδὸν ἄσιτοι, εὐχαῖς τε καὶ διηγῆμασι θείοις, τὸν νοῦν προσείχομεν, «φέρει, τέκνον, φησὶν, ἐπὶ τὴν ἐνδοτέραν ἴωμεν² ἔρημον· ἔδοξε γάρ τοι τῷ τὰ ἡμέτερα³ ἄγοντι, ἐν ταύτῃ σε τοὺς ἀσκητικὸς διαθλεῖν ἀγῶνας, ἐκου-

9. 7. τὸν πόνον fortasse scribendum. 8. διελήφασιν χφ. 9. Πρβλ. Ἔξοδ. ιζ' 11-13. Α' Βασ. ιε' 1 ἐξ. ιζ' 8. Βλ. καὶ Ἰωάννου Καρπαθίου, Πρὸς τοὺς ἐν τῇ Ἰνδία Μοναχοῦς, γράψαντας αὐτῷ, Παραμυθητικὰ κεφάλαια ρ' (κεφ. κζ'): «Ὁ ταῖς ἀρεταῖς ἄγαν εὐθηνούμενος, ἐὰν διὰ βραθυμίαν ἀπονεύσῃ τοῦ πρέποντος, ἀνέρχονται πρὸς αὐτὸν οἱ υἱοὶ τῶν κακῶν ἀνατολῶν ἀπὸ Ἀμαλήκ, καὶ μάλιστα Μαδιάμ, ἡ φιλόπονος δύναμις, σὺν ταῖς καμήλοις αὐτῶν, δηλαδὴ ταῖς ἐμπαθέσι μνήμαις, αἷς οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς, καὶ διαφθείρουσι πάντα τὰ ἐκφόρια τῆς γῆς, τουτέστι τῆς ἀρίστης πράξεώς τε καὶ ἔξεως» («Φιλοκαλία τῶν Ἱερῶν Νηπτικῶν», ἔκδ. «Λοτέρος», τ. Α', Ἀθήναι 1957, σελ. 281). 10. fortasse ἐμμελετήσασαν corrig. 11. ἐξηγήτω χφ. 12. τοῦτο χφ.

10. 1. fortasse πρὸς ὥρας corrigendum. 2. ἴωμεν χφ. 3. ἡμέτερω χφ.

σίοις τε πόνοις καὶ καμάτοις ἀσκητικοῖς σπαντὸν ἐγγυμνάζειν, πρὸς ζῶν παρὰσκευαζόμενον τὴν ἀπονόν τε καὶ ἀταλαίπωρον⁴, ἐν ᾗ⁵ τῆς ὑπομονῆς τε καὶ καρτερίας λαμπρὸν ἀναδήση τὸν στέφανον».

126v 11. Εἶπε ταῦτα· καὶ πρόθυμος ἦν συνοδοιπόρος αὐτῷ, καθάπερ οὐκ εἰς ἀγῶνας, ἀλλ' εἰς εὐωχίαν καλούμενος. Ἡμερῶν οὖν τεσσάρων διάστημα διανύσαντες, σπήλαιόν τι βραχύτατον ὁρῶμεν πόρρωθεν· καὶ τούτῳ τὰς ὄψεις ἐπιβαλόντες¹, ὑπὸ περιχαρ(ε)ίας² μικρὸν || τε διαναπαῦσαι ᾤθημεν ἑαυτούς. Καὶ φοίνιξ γάρ τις αὐτοφύης πρὸς ὄψος ἦτο μετεωρότατον, τέρψιν οὐ μικρὰν ὀφθαλμοῖς παρεχόμενος, εἰς δὲ ὁ πατήρ ἐμβλέψας ἡδονῆς ὠρᾶτο³ μεστός. Τελέσας τοίνυν Θεῷ τὰς συνήθεις εὐχάς, καὶ εὐχαριστήσας ὡς εἴθιστο⁴, προσηγνῆς μοι καὶ χαρίεν οἶον προσεμεΐδιασεν, καὶ φησὶν· «ἐν τούτῳ σε τῷ σπηλαίῳ, τέκνον, τοὺς ἀσκητικούς ὑπελθεῖν ἀγῶνας ἢ τοῦ Θεοῦ χάρις ἠδὲ δόκησεν· ἴσχυε καὶ ἀνδρίζου⁵, καὶ ὄψει τὴν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ. Εἰ γὰρ ἐθελήσεις τὰς πρὸς τὸν κοινὸν δεσπότην ὁμολογίας θέσθαι πιστῶς⁶, ὄλω νοῦ πρὸς αὐτὸν τεταμένος, καὶ μικρὰ τοῦ σώματος τούτου ἐπιστροφόμενος, αὐτὸς σου διὰ παντὸς φροντιεῖ, ὁ ἐπισχύων τὸ ἀσθενὲς τῆς ἡμῶν φύσεως, καὶ θήσει σοι τὰ ἀδύνατα δυνατά».

127v 12. Τριττῆς τοίνυν ἡμερῶν δεκάδος ἐκμετρηθείσης, ἐν ᾗ¹, προτρεπτικοῖς τε λόγοις καὶ παρακλητικοῖς, τὸ ἀσθενὲς μου τῆς διανοίας ἐπέρωσε, ἱκανῶς με θείαις διερεθίσας ὑποφωνήσεσι, καὶ Θεῷ παραθέμενος, ἐπὶ τὸ σπήλαιον αἰθῆς ἀναζεύγνυ τὸ ἑαυτοῦ, ἀλλήλοις ἡμῖν συνδόξαντος ἀπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἀπαντᾶν καὶ ἀφοσιοῦσθαι τὸ τῆς ἀγάπης ὄφλημα· ὃ δὲ καὶ ἐπέτος² ἡμῖν ἐνηργεῖτο³, ἕως ὃ θεῖος ἐκεῖνος ἀνὴρ διεζεύχθη τοῦ σώματος καὶ πρὸς δὲ ἐπόθει⁴ ἐξεδήμησε, πλήρης μὲν ἐπιθυμιῶν γενόμενος τῶν τοῦ || πνεύματος, ἡμερῶν δὲ πλήρης τὸν⁵ τῆδε βίον ἀπολιπών· καὶ χεῖρες αὐταί, τὸ τίμιον ἀληθῶς σκήνος αὐτοῦ περιστείλασαι, τῇ γῆ παρέδοσαν»⁶.

13. Ταῦτά μοι φράσαντα¹ τὸν μέγαν Ὀνούφριον, ἢ σύνοικος εἶχε καὶ αἰθῆς σιγή, ἐμὲ δὲ κατήφειά τις εὐθὺς διεδέχετο, τῆς καλῆς ἐκεῖνης σειρῆνος σιγώσης καὶ πεπανμένης. Παρακινδυνεύσας, οὖν, ἐδεόμην θερμότερον, «μηδὲ τοῦτό με, λέγων, ἀποκρύψη, πάτερ, πῶς

10. 4. ἀταλαίπωρον χφ. 5. ἐν ᾗ χφ.

11. 1. ἐπιβαλλόντες χφ. 2. περιχαρίας χφ. 3. ὠρᾶτο χφ. 4. ἤθιστο χφ. 5. Α' Παραλ. κη' 20. Β' Παραλ. λβ' 7. Δαν. ι' 19. 6. πιστάς χφ.

12. 1. ἐν ᾗ χφ. 2. ἐπέτος χφ. 3. ἐνηργεῖτο χφ. 4. ἐπόθει χφ. 5. τῶν χφ. 6. παρέδωσαν χφ.

13. 1. φράσοντα χφ.

ἤνεγκας ὦραν μὲν χειμῶνος κοῦει πηγνόμενος καὶ νιφάσι βαλλόμενος αἴθριος, θέρους δὲ πολλῶ φλεγόμενός τε καὶ ἐκφυρούμενος καύσωνι; πῶς τὴν τοῦ δίφους ἀνάγκη; πῶς τὴν τοῦ ψύχους ὑπερβολήν; Ἐῷ λέγειν τὴν γύμνωσιν, τὸ ἄναρτον ὄφον, τὸ ἄθυρον ἐκεῖνο καὶ ἄκαπνον σπήλαιον, τὴν τε ἄλλην ὡς εἰκὸς ταλαιπωρίαν καὶ κακοπάθειαν».

14. Ὑπολαβὼν δὲ ὁ πατήρ, «μηδὲν τοι¹ τῶν ἀδυνάτων ἀνθρώποις, καὶ Θεῷ εἶναι ἀδύνατον ὑπολάμβανε», ἀπεκρίνατο. «Ἀρχομένω μὲν γάρ μοι, φησί, τῶν ἀγόνων, ὃ τε λιμὸς σφοδρότερον² ἐπετίθετο, τό τε δίφος οὐχ ἤττον³ τοῦ ψύχους καὶ τῆς ἄλλης κακοπαθείας προσεδαπάνη τὸ λειπόμενον τῶν σαρκῶν, ὡς πολλάκις με τὴν τούτου μὴ ὑπομένοντα μάλιστα, ἄπρουν σχεδὸν καταγῆς ἐρριφθῆναι καὶ ἄφρων, ἕως με θεία τις ἄνωθεν ἐπισκιάσασα δύναμις, οὕτω πονήρως ἔχοντα, ἰσχύος μετέδωκε, καὶ σθένους καὶ καρτερίας || ἐνέπλησεν. Ἦδη δέ μοι τοῖς σκληροτέροις κατὰ βραχὺ πως συνεθισθέντι, ἀλπιώτερον ταυτὶ προσέπιπτεν ὄφει δὲ καὶ μετὰ πολὺν πάνυ τὸν κάματον, ἢ τοῦ Θεοῦ με χάρις, ἐπεὶ δέ τε καὶ ἐπεκάμφθη μοι, ἄρω καὶ ὕδατι ἐκάστης ἡμέρας στηριζέσθαι με καὶ ὑπερείδεσθαι φιλανθρώπως καὶ πατρικῶς εὐδοκήσασα, οὐκ οἶδ' ὅπως ἢ διὰ τίνος κομιζόμενοις καὶ τῷ σπηλαίῳ ἐναποτιθεμένοις. Ἄλλὰ καὶ φοίνιξ ἦν⁴ αὐτοῦ που τοῦ σπηλαίου ἐκφύς, καθ' ἃ φθάσας ὁ λόγος ἐγνώρισεν, (καὶ)⁵ ὠρίον μοι καὶ ἤδιστον⁶ διὰ χρόνον παρεῖχε καρπὸν καὶ εἴ ποτέ τινος τῶν πρὸς ἡδονὴν παραγεύσασθαι ἠβουλήθην, τρυφή τις ἦν οὗτος ἐμοί, ἄτεχνός τε καὶ ἀπραγμάτευτος».

15. Σιγῇ καὶ ἀθῆσι τὸν πατέρα ἐλάμβανε, ταῦτα φράσαντα. Ἐγὼ δὲ καὶ ἀθῆσι ἐπιτολήσας, ἐπυθάνομην περιεργότερον, «πόσος ἄρά σοι χρόνος, πάτερ, περαίνεται, ἐξ ὅτε τοῦ δεσποτικοῦ μὴ μετὰ σχοις θείου Σώματος, οὐκ ὄντων ἐνταῦθα τῶν πρὸς τὴν μυστικὴν ἀναίμακτον ταύτην θυσίαν ἐπιτηδεῖων;» Ὁ δέ, «καὶ ἔστι τι, φησίν, ὅπως Θεῷ ἀδύνατον, ἢ γούν πόρους οὐκ οἶδεν ἐν ἀπόροις ἐπινοεῖν, ἢ χρηστότητος τῆς ἐκείνου τὸ παρορᾶν¹ τοὺς ἐλπίζοντας ἐπ' αὐτόν; Ἀνθρώπων μὲν οὖν οὐδεὶς ἄξιος, θύματι τῷ ἀθύτῳ διακονεῖν ἄνθρωποι δὲ φαιδροὶ τινες καὶ ἐπιεικεῖς, τοῖς τὴν ἔρημον οἰκοῦσιν ἐπιφανόμενοι, ἐκάστης Κυριακῆς, καὶ εὐωδίας οἷας² πάντας ἀναπιμπλῶντες, τῶν θεῶν μεταδιδούσιν ἡμῖν Μυστηρίων, ἀθῆσι εἰς οὐρανὸν ἀνιπτάμενοι, ὅφ' ὧν ἄσυλοι καὶ ἀνάλωτοι ταῖς ἐνέδροις τῆς πονηρᾶς καὶ ἀντικειμέ-

14. 1. τι χφ. 2. σφοδρότερον χφ. 3. ἤττων χφ. 4. φοίνιξ ἦν scripsi: φοίνιξιν χφ. 5. καὶ addidi. 6. ἤδιστον χφ.

15. 1. παρ' ὁρᾶν χφ. 2. οἷας χφ.

νης συντηρούμεθα φύσεως. Ἄλλὰ γὰρ καὶ εἴ τῳ τῶν ἀναχωρητῶν ἐπιθυμία τῆς ἀνθρωπίνης μορφῆς ἐνοχλήσειεν, ἄγγελος αὐτίκα τοῦτον εἰς τὸν οὐρανὸν ἐξάρας, τὰ τοῦ παραδείσου δείκνυσι κάλλη, ἀγγέλων ὑμνωδοὺς χορείας, προφητῶν ἀγέλας, ἀποστόλων συνόδους, μαρτύρων συλλόγους, πάντων τῶν Θεῷ εὐαρεστηκῶτων τὰ τάγματα· οἷς ἅπασιν ἰκανῶς τὴν ὄψιν ἐστίασας ὁ ἀναχωρητὴς καὶ τὴν ἔφεσιν ἀποπλήσας, δι' ἀγγέλου αὐθις ἐπὶ τὸν τόπον τῆς ἀγωνίας, εἶτον ἡσυχίας, ἀποκαθίσταται, εὐφροσύνης οἶα³ ἔχων ὑπόπλεον τὴν ψυχὴν». Ἐξέστην τῶν λογισμῶν⁴ τηλικούτων ἀκούσας διηγημάτων, καὶ «μακάριος εἶ, πάτερ, εἶπον, Ὀνοῦφριε, μυστηρίων τοιούτων καὶ θαμάτων ἠξιωμέ- νος! Μακαρίσαιμι⁵ δ' ἂν καὶ αὐτὸς ἐμαντὸν σήμερον, λαμπροῖς ὁμοῦ καὶ φρικτοῖς οὕτως ἀκούσμασι τὴν ἀκοὴν ἐστίασαντα). Οὐκ ἦνεγκε τὴν εὐφημίαν Ὀνοῦφριος, ἀλλ' εὐθὺς ἐξανίστατο, καὶ δῆλος ἦν χαλεπήνας· εἶτα, «καιρὸς, ἀδελφὲ Παφνούτιε, ἐπὶ τὸ σπήλαιον ἡμᾶς αὐθις ἐπανελθεῖν, καὶ τὸν χοῦν ἀφεῖναι τοῦτον ἐκεῖ, ᾧ καὶ πάλιν συναφθι- σόμεθα, θεοειδέστερόν τε καὶ ὑψηλότερον». Ἔγωγ' οὖν εἰπόμην, θαυμάζων ὁμοῦ καὶ στυγνάζων· θαυμάζων μὲν ὡς εἰκὸς ἐπὶ τοῖς προτέ- ροις τοῦ πατρὸς διηγῆμασι, στυγνάζων δὲ καὶ ἀλγῶν, εἰ διαζευ || χθεῖνν αὐτοῦ καὶ θανάτῳ τούτῳ ζημιωθείην.

128v

16. Διὰ πλείονων τοίνυν καταλαβόντες¹ τὸ σπήλαιον ἡμερῶν, αὐτοῦ που στάντες, κο(ι)νή² προσηυχόμεθα. Τῆς οὖν εὐχῆς ἦδη πέρασ ἐχούσης ἡμῖν, ἐκαθέστη³, καὶ θείων ἀληθῶς καὶ ψυχοτρόφων διηγημάτων ἤπτετο. Ἦδη δὲ δύνοντος ἡλίου, ὄρῶν με τῷ πεινῆ⁴ ἐκλείποντα, «μὴ ἐκλείπη, τέκνον, φησὶν, ἢ πίστις σου· μὴ γὰρ ἐπιλήσεται ἡμῶν ὁ Θεός⁵, ἢ θρῆψαι τοῖς ἀναγκαίοις οὐκ ἐξισχύσει;» Τοὺς οὖν ὀφθαλμοὺς ἀνασχών, ἄρτον ἐν τῷ σπηλαίῳ τεθημένον⁶ ὄρῶ, καὶ ἄγγος ὕδατος ἔμπλεον, ὥμην δὲ ἄρα φαντασίαν εἶναι τινα τὸ ὁρώμενον. Ὅπερ γνοὺς ὁ πατήρ, «πεῖραν δεῖ σε, τέκνον, προσενεγκεῖν, φησί, καὶ τάληθές διὰ τῆς γενέ- σεως ἐκμαθεῖν, τάχα γὰρ σοι καὶ νεωστὶ ἐξ ἀνθρώκων ἀνελήφθαι δόξειεν ἂν, διὰ πολλὴν πάνυ φιλοτιμίαν τοῦ τὸ δεῖπνον ἡμῖν τοῦτο σκευάζοντος, ὃς οὕτω χρηστός ἐστι καὶ φιλόανθρωπος, ὥσθ'⁷ ὀλόκληρον τήμερον ἐπιδαφιλεύσασθαι⁸ διὰ σὲ τὸν ἄρτον, ὃν ἡμισυ(ν) μόνους παρέχειν ἡμῖν ἐδοκίμασεν». Ἐγὼ δέ, «ζῆ Κύριος, πάτερ, ἀπεκρινά- μην· οὐ γένσομαι τούτου εἰ καὶ λιμός με θάπτον αὐτῆς ὥρας διαφθε- ρεῖ, εἰμὴ καὶ αὐτὸς γενέσει βραχεία τούτου στηριξείας τὴν καρδίαν σου».

15. 3. οἶας χφ. 4. τὸν λογισμὸν fortasse scribendum. 5. μακαρίσαιμην χφ.

16. 1. καταλαβόντες χφ. 2. κοινὴ χφ. 3. ἐκαθέστην χφ. 4. τὸ πεινῆν χφ. 5. Ψαλμ. θ', 12. ος' (οζ'), 9. 6. τεθημένον fortasse scribendum. 7. ὃς θ' χφ. 8. ἐπιδαφιεύσασθε χφ.

Ὁ δὲ εὐλογήσας, εὐχαριστήσας, τὴν χεῖρα προτείνας, μόλις βραχύ-
 129r τατόν τι τρύχος τῷ στόματι ἐμβαλεῖν⁹ ἤρσχετο, ὥστε τὸ πλεῖον ἐκεί-
 νου μέρος τῷ σπηλαίῳ περιλελειφθαι, ἐμοὶ μὲν κόρου, τῷ δὲ τῆς
 συν|| τρόφου ἐνδείας μαρτύριον αὐταρκεῖς διετελέσαμεν τοὶ πᾶσαν
 ἐκείνην τὴν νύκτα¹⁰, τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει προσκαρτεροῦντες.
 Εἰστήκει δὲ ὁ πατήρ, οἷά τις¹¹ ἀνδριάς ὄρθιος, ὄλω νῶ πρὸς Θεὸν
 ἐκδεδημηκῶς καὶ ἀμέσως αὐτῷ συγγινόμενος. Ἄρτι¹² δὲ ἡλίον ἀνί-
 σχοντος¹³ πρὸς δυσμᾶς, οἴμοι, τῆς ἐνταῦθα ζωῆς ὁ μέγας οὗτος χωρεῖ
 καὶ πρὸς τὴν ἀγήρω καὶ μακαρίαν ζωὴν μεθίσταται. Μετὰ γὰρ δὴ
 τὰς ἐωθινὰς εὐχὰς, ὄρῳ¹⁴ τὸν μέγαν ὄλον ἡλλοιωμένον, ὄλον ὡς ἂν
 φαίη τις ἐκδημον· πολλὴ δὲ τις αὐτῷ τῷ προσώπῳ καὶ χάρις ἐπήνθει,
 τὸ ἐκ τῆς ἀσκήσεως σκυθρωπὸν ὄλωσ παρεωσαμένη. Συμβαλεῖν¹⁵
 δ' οὐκ ἔχων αὐτὸς τὸ ὀρώμενον, θάμβους ὑπόπλευς ἦν· ὅπερ γνοὺς
 ὁ πατήρ, τὴν ἑαυτοῦ ἐκδημίαν τρανότερον ἐξαγγέλλει μοι, λόγων
 ἐξιτηρίων ἀρξάμενος, καὶ φησίν.

17. «Σήμερον, ἀδελφε Πάφνουτιε, τῶν δεσμῶν τοῦ σώματος
 ἀπολύομαι καὶ πρὸς τὴν ἀγήρω μεταβαίνω ζωὴν ταύτη τοὶ φαιδρὸς¹
 ὀρῶμαί σοι καὶ γεγανυμένος², οὐ ταῖς ἐμάντοῦ πράξεισι —καὶ τί γὰρ
 μοι Θεοῦ ὄλωσ ἐξείργασται ἄξιον, τοῦ δόντος τὴν τιμίαν αὐτοῦ ψυ-
 χὴν λύτρον ἀντὶ πολλῶν καὶ μέχρι σταυροῦ καὶ θανάτου ἡμᾶς ἀγαπή-
 σαντος;— ἀλλὰ μόνη τῇ ἐκείνου φιλανθρωπία θαρῶν. Ἐπειδὴν, τοί-
 νων, τὸ σκιῶδες τοῦτο σαρκίον ἀποδυσώμεθα, τῆς τούτου ταφῆς φρον-
 129v τιστέον σοι, ἐπὶ τούτῳ ἀπεσταλμένῳ· οὕτω γὰρ τῷ τὰ ἡμέτερα ἄγοντι
 θείῳ καὶ ἀγαθῷ Πνεύματι ὤρισται τε καὶ δεδοκίμασται. Ἐνίκα δ'
 ἂν ἐπ' Αἰ|| γυπτον ἐπανίης, ἀνάγγελον τοῖς οἰκοῦσιν αὐτὴν καὶ ζῆν
 εὐσεβῶς αἰρουμένοις, ὡς εἰ τις ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ μνημονεύ-
 σειε Ὀνομφρίου, μνησθήσομαι³· τε αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ βήματος
 τοῦ δεσπότη μου· ὡς δὲ καὶ εἰ τις θρέφει πένητα ἐπὶ τῷ ἐμῷ ὀνόματι,
 Θεοῦ δεήσομαι τῆς τοῦ παραδείσου τούτου· μὴ ἀπορριφῆναι τρυφῆς.
 Οὐκ ἐμοῦ δὲ εἴνεκα ταῦτα ἀγγελεῖς⁴, οὐδενὸς γὰρ μοι⁵ τῶν γηίνων
 ἐμέλησέ⁶ ποτε, ἀλλ' ἐπειδὴ τινες μέλλουσι τῶν ἀκουσομένων τοῖς
 ἀγαθοῖς διηγῆμασι, τὰς ψυχὰς περιζέσαντες, σκευὴ Θεοῦ ἐκλεκτά τε
 καὶ τίμα γίνεσθαι, καὶ αὐτὸς δ' ἄρα σὺ⁷ θείων ἔσεσθαι θεατῆς θεαμά-
 των καὶ παραδόξων ἀκουσμάτων ἀκροατῆς, καὶ ἄγγελος τούτων ἀπάν-

16. 9. ἐμβαλεῖν χφ. 10. νύκταν χφ. 11. οἷά τις correxi: ὅποια τις χφ. 12. ἄρτι χφ. 13. ἀνήσχοντος χφ. 14. ὄρῳ correxi: ὄρῶν μοι χφ. 15. συμβαλεῖν.

17. 1. Φαιδρῶς χφ. 2. γεγανυμένος fortasse scribendum. 3. μνησθήσομαι cor-
 rexi: μνημονευσθήσομαι χφ. 4. ἀγγελεῖς χφ. 5. με χφ. 6. ἐμέλησε scripsi: ἐμέλλησε χφ.
 7: σὺ scripsi: σοὶ χφ.

των τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ μονάζουσι, προκόπτων δὴ καὶ αὐτὸς ἐν θεωρίαις καὶ πράξεσι καὶ τοῖς ἔμπροσθεν φιλοτίμως ἐπεκτεινόμενος»⁸.

18. Ταῦτά μοι τοῦ πατρὸς εἰπόντος, ποδῶν εἰχόμεν ἐθῆς τῶν αὐτοῦ, καὶ αἰετόλογησον, πάτερ, ἔλεγον, καὶ δεήθητι μὴ ἀκαρπὸν μοι μὴδ' ἄμισθον τὸν τῆς ἐρήμου ταύτης γενέσθαι κάματον· ἀλλὰ γὰρ καὶ εἰ μέλλεις τῶν τῆδε μεθίστασθαι, τοῦτό με οἰκῆσαι τὸ σπήλαιον εὐδόκησον δέομαι, ὅπως μὴδὲ θανόντος καὶ οἰχομένου διαζευχθείην σου». Ὁ δὲ «μὴ δεδόχθαι, ἔφη, ταῦτα Θεῷ, οὐ τοῖς θεοῖς οἰκονομήμασί τε καὶ νεύμασι οὐδὲν ἂν ποτε ὑπεναντίον γένοιτο, οὕτως εὐλογησείε τε ἡμᾶς καὶ ἀγιάσειε· καὶ μὴ κατισχύσειαν ἡμῖν οἱ ἐχθραίνοντες¹ ἡμῖν ἀδίκως, καὶ ἀφανῶς || ἐπιβουλεύοντές σε καὶ ἐπεμβάλλοντες, μὴδὲ λάβοντό ποτε ἡμῶν ἀόπλων² μὴδ' ἀφυλάκτων, ὥστε ῥᾶν ἡμῶν περιγενέσθαι³ δυνήσεσθαι⁴, μὴδὲ σχοίεν ὁ κατηγορήσειαν ἡμῶν ἐπὶ τοῦ φρικτοῦ τε καὶ ἀπαραλογίστου βήματος, ἀλλ' αἱ ὀμφαῖαι αὐτῶν εἰσέλθοιεν εἰς καρδίαν αὐτῶν, καὶ αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς συντριβοῖεν, αἰσχύνῃς δικαίας πεπληρωμένοι, λαμπρῶς ἐστεφανωμένων ἀπάντων τῶν ἐπὶ Κύριον ἐλπικόντων⁵, καὶ μόνον αὐτὸν ἐπέγνωκότων ἀληθινῶν⁶, ἀναρχον, ἀόρατον⁷, ἀναλλοίωτον, ἀτρεπτον, πάντων ὁρατῶν καὶ ἀορατῶν δημιουργόν,⁸ λόγῳ καὶ νεύματι πάντα παραγαγόντα, καὶ παρηγμένα θεῖα προνοία συνέχοντα⁹, καὶ διαρκῆ τὴν διαμονὴν αὐτοῖς χαρίζομενον».

19. Ταῦτα τοίνυν εἰπὼν, ἀναστὰς προσήνυχε, ἠγαθήσειε¹, ἐδάκρυε· καὶ πεσὼν ὑπτίως, τῷ τε χεῖρε συστείλας ὡς εἴθισται, καὶ στόμα καὶ ὄμματα μύσας², τοῖς³ τῆς εὐχαριστίας⁴ οὐκ ἀηδῶς ἐναπέψυξε ῥήμασι, ἑνδεκάτην ἄγοντος τηρικαῦτα τοῦ Ἰουνίου μηνός. Ὑμνησαν τοίνυν τὸν ἰσάγγελον ἄγγελοι· ἐπεκρότησαν τῇ τοῦ ἀθλητοῦ ἐκδημίᾳ πᾶσα ἡ νοερά τε καὶ ὑπερουράνιος δύναμις, οἱ, σῶμα βλέποντες ἀσάρκους καταπαλαῖσαν ἐχθρούς, ἐξεπλήσσαντο· ἐξύμνον ὡς νικηφόρον⁵, ἐστεφάνουν, ἐκρότου, ἠγάλλοντο· ἐκάλουν πρὸς τὴν τῶν οὐρανίων εὐρυχωρίαν σκηρῶν, δι' ἧς τὴν ἐνταῦθα στενοχωρίαν ἠσπάσατο⁶· ἐκάλουν πρὸς τὴν ἀνωτάτω τροφὴν, δι' ἧν περ τροφῆς ἀπάσης ὑπερεφρόνησε· πᾶσαν || εὐωδίας θείας ἐπλήρουν τὴν ἔρημον, τοὺς ἀξίους ἐπι-

17. 8. Φιλίπ. γ' 13.

18. 1. Ψαλμ. γ' 7· λδ' (λε') 19. 2. ἀόπλων χφ. 3. περιγενέσθε χφ. 4. fortasse δυνήσονται vel δύνονται corrigendum. 5. fortasse ἠλπικόντων corrig. 6. Ἰω. ιζ' 3. Α' Ἰω. ε' 20. 7. Κολ. α' 15. Α' Τιμ. α' 17. 8. Ἐβρ. ια' 10. Πρβλ. Σύμβολον Πίστεως: «ποιητὴν ... ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀορατῶν». 9. Β' Κορ. ε' 14.

19. 1. εὐχαρίσσει χφ. 2. μύσσας χφ. 3. τοὺς χφ. 4. εὐχαριστίας χφ. 5. νικηφόρον χφ. 6. ἠσπάσαντο χφ.

ταφίους τούτω προσάδοντες. Τὴν μέντοι μεγάλην ὄντως ἐκείνην καὶ οὐρανομήκη⁷ ψυχὴν ὁ οὐράνιος εἶχε χῶρος, τῷ φρικτῷ δὲ καὶ δεσποτικῷ σὺν εὐφροσύνῃ θρόνῳ παρισταμένην, καὶ πρὸς τῆς τοῦ ἀγωνοθέτου χειρὸς εἰς οἶδα λαμπρὰ τὰ ἔπαθλα ληφομένην, ἥνικα δὴ τῶν τοιούτων διανομῶν τε καὶ βραβείων καιρός. Ἐγὼ δὲ διχῆ διελὼν ὅπερ ἡμιπυλόμεν τριβώνιον, τῷ⁸ μὲν τὸ μακαριστότατον ἐκεῖνο σῶμα περιεκάλυφα, τῷ⁹ δὲ ἑμαυτὸν περιέστειλα· κόιλῃν δὲ τινα πέτρῃν αὐτοῦ που κειμένην — οὕτω συμβάν— ἀθρήσας, ἐν αὐτῇ, καθάπερ τινα πολύολβον θησαυρόν, σῶμα τὸ σεπτὸν κατέθηκα¹⁰, πολὺ δὲ χρῆμα καχλήμων ἀθροίσας, ὃν ἅπας ὁ χῶρος ἐκεῖνος ὑπόπλευς ἦν, τὸ κείμενον ἐπεκάλυφα, ὡς εἶναι πᾶσιν ἀθέατον, τούτοις ἀποκρυπτόμενον. Ἐρωτι τοίνυν αὐτῆς ληφθεὶς τῆς οἰκῆσεως, — οὐδὲ γὰρ ἦν ἔμοιγ' οὐδ' ἀνεκτὸν λιπεῖν¹¹ Ὀνούφριον, οὗ καὶ τοῦνομα μόνον εἰς μνήμην ἰὼν πολλὴν οἶδε φέρειν τὴν ὄνησιν, — Θεοῦ ἐδεόμην θερμότερον ἐπινεῦσαι πρὸς τὸ αἰτούμενον. Ἀλλὰ τι ξένον αὐτίκα θαυματουργεῖται καὶ πέρα πίστεως· αὐτὸ τε γὰρ δὴ τὸ σπήλαιον, μετὰ τινος ψόφου μέγαλον, ἀθρόον ὠρᾶτο¹² συμπεπτωκός, ὃ τε φοίνιξ αὐταῖς ῥίζαις ἀνατετραμμένος καὶ εἰς γῆν κατενηγεγμένος! Τοῦτο γοῦν τὸ τερά || στιον τῆς Ὀνούφριον προορησεως κήρυξ ἐγένετο μεγαλοφωνότατος, πράγμασί τε αὐτοῖς ἤδη ἔπειθε προωρίσθαι καὶ ἀποπεφάνθαι τὴν Αἴγυπτον ἡμᾶς καταλήψεσθαι κήρυκας ἀπεινδεῖς ἐσομένους ὃν τε θεασόμεθα καὶ ὃν ἀκούσομεν¹³. Τοιγαροῦν, ἐπεὶ οὐκ οἶός τε ἦν εὐδοκία καὶ νεύσει ἀντικαθίστασθαι κρείττονι, τῷ ἱερῷ λειψάνῳ τούτου περιχυθεὶς καὶ τῷ ἐδάφει προσερεΐσας τὸ μέτωπον, «οὐκ ἐκὼν μὲν, ἔλεγον, ὦ μεγάλη ψυχὴ καὶ τῶν οὐρανίων ἀξία, πρὸς οὐδ' ἀνελήλυθας, σὲ γὰρ μάτρωρα τῆς πρὸς σέ μου ποιοῦμαι πίστεως, διίσταμαι δ' οὐδ' σου καὶ διαζεύγνυμαι, ἀλλὰ γὰρ καὶ σύνειμί σοι τρόπον ἕτερον, καὶ συνέσομαι καὶ οὐπω ἂν διασταίη(ν) σου».

20. Ταῦτ' οὐδ' εἰπὼν καὶ θερμὰ (ἐπὶ)¹ τῆς τιμῆς ἐκείνης σοροῦ καταχέας² δάκρυα, τὸ περισσεῦσαν ἐκείνου μέρους τοῦ ἄρτου πιστῶς ἀνελόμην· ὁδοῦ τε εἰχόμεν εὐθύς. Ἐώρων δὲ τινα φαιδρὸν τῷ εἶδει καὶ σφόδρα περικαλλῆ, συντόνῳ βαδίσει προπορευόμενον καὶ οἶόν μοι τῆς ὁδοῦ ἀφηγούμενον· οὐκ ἤδην δ' ἄρα ὄστις καὶ ἦν, ἔρεσθαί τε αὐτὸ καὶ μαθεῖν τ' ἀληθὲς οὐκ εἶχον θαρρεῖν· δέος γὰρ με εἶχε καὶ ἐκπληξίς. Ἐτι δὲ ταῦτά μου διαλογιζόμενον κατ' ἑμαυτὸν, ἀφανῆς

19. 7. οὐρανομήκην χφ. 8. τὸ χφ. 9. τὸ χφ. 10. κατέθεικα χφ. 11. λιπεῖν χφ. 12. ὠρᾶτο χφ. 13. ἀκούσοιμεν χφ.

20. 1. ἐπὶ addidi. 2. κατεχέας χφ.

ἦν ὁ φανείς, ἐμὲ δὲ ἀθυμία τις ἤρι³ κατέλαβε δεινή, τό τε σῶμα ἤδη πεπονηκότα, καὶ οὐ⁴ διαναπαῦσαι⁵ ἐμαντὸν οὐκ ἔχοντα. Ἦν δ' ἄρα μοι καὶ τὸ ἐκεῖνον ὄραν οὐ μικρὸν εἰς ψυχαγωγίαν, οὐκ οἶδ' εἶτε ἄγγελον ὄντα ἢ τέ || *τινα φύσιν ἄλλην, ἀμύνειν ἀπεσταλμένην μοι, ὥσπερ* 131v *δὴ καὶ τὸ μὴ ὄραν ἀθυμίας οὐ μικρᾶς πρόφασις. Ἀλλὰ γὰρ οὐκ ἀφῆκε Θεὸς ἀπαρακλήτους, ὁ συνήθως ἡμῶν κηδόμενος καὶ συνεπικουφίζων τὰ δυσχερῆ· σπήλαιον δέ τι βραχύτατον ἐπὶ τῆς ἀκρωρ(ε)λιας⁶ καθυποδεδίκενυσιν συγχῶ δ' ἄρα⁷ συμπόνῳ πρὸς αὐτὸ⁸ ἀνιών, βραχὺ τι διανέπανον ἐμαντόν. Καὶ τις ἀνήρ, εὐφυῆς τὴν ὄφιν, πολιοῦς τὴν τρίχα⁹, βαθὺς τὴν ὑπήνην, ἐκ βαῖων διαπεπλεγμένον¹⁰ ἡμιψιχημένος τριβώνιον, «χαῖρέ, μοι φησί, φίλε¹¹ Παφνούτιε, δεῦρ' ἐγὼ τοῦ μεγάλου πατρὸς Ὀνουφρίου σῶμα περιστέλλαι¹² ἤξιῶσαι, κάκληκας ἐπιθεῖς τῇ σορῶ, οἷς τοῦτο ὑπέκρουφας, οὗ τὴν τιμίαν ὄντως καὶ μεγάλην ψυχὴν θείοις διακονουμένην ἀγγέλοις ἐθεασάμεθα καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀνιούσαν μετὰ πολλῆς πάνυ τῆς προσηκούσης δορυφορίας καὶ ἀπαντήσεως». Ταῦθ' ὡς ἤκουσα, ποσὶ τοῖς τούτου τὴν ἐμαντοῦ προσήρειδον κεφαλὴν καὶ εὐλογίας τυχεῖν ἠντιβόλον, δι' ὀπτασίας πάντως ἐγνωσθαι ταῦτα αὐτῷ οἰηθεῖς. Ὑπολαβὼν δὲ ὁ μακάριος, «ὄν ὁ Θεὸς εὐλόγησε¹³, πῶς οὐχὶ καὶ ἡμᾶς δίκαιον εὐλογεῖν;» ἀνείπεν. «Ἄνασταξ οὖν, εὐχαρίστει, τέκνον, ἐφ' οἷς τε θεάσασθαι καὶ ἐφ' οἷς ἀκοῦσαι ἀξιωθεῖς. Μέγας ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ μεγάλων ὁ πόλεμος, διὸ καὶ πολλῆς ἡμῖν καὶ διηνεκοῦς τῆς νήφρεως δεῖ· τέως δὲ πρὸ τῶν ἄλλων εὐχαριστήσωμεν τῷ εἰς || *ἀγάπην ἡμᾶς συνάπτουσι καὶ συνδέοντι, καὶ συνήθη τούτῳ δοξολογίαν οἴσωμεν, καὶ αὐτὸς ἡμῖν ἔσται βοηθὸς κραταιός. Οὐχ εἰς ἡμῖν ἀνταγωνιστής, ἀδελφέ, οὐχ εἰς τύραννος, πρὸς ὃν ἀντικαταστήναι καὶ ἀντιτάξασθαι χρεῖ, ἀλλ' ἀνήριθμόν τι πλῆθος τῆς φθονεράς τε καὶ ἀντικειμένης φύσεως, Θεοῦ ἐκπιπτῶν καὶ ἀλλότριον διὰ κακίαν γενόμενον· ἀλλ' εἰς ἡμῖν ἀντάξιός σύμμαχος καὶ προασπιστής, ὁ καὶ τῆς ἡμῶν φύσεως πλάστης τε καὶ δημιουργός· εἰς Υἱός, γεγεννημένος ἐκ τοῦ Πατρὸς, οὐκ ἠργμένος ἢ παρηγμένος· ἐν Πνεῦμα ἅγιον, συνάναρχον, συναἰδίων, σύνθρονον, συμφυές, ἐκπορευόμενον ἐκ Πατρὸς, οὐ γεννώμενον. Τούτοις φραττόμεθα, ιδιότησιν οὐ φύσει διηρημένα· φύσις γὰρ ἀμφοῖν ἡ θεότης, καθ' ἣν ἐν τὰ τρία γινώσκουμεν, δημιουργά τε τῶν ὄντων καὶ ἅμα συνεκτικὰ καὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἐπέξουσιάζοντα¹⁴.**

132r

21. Ἀλλὰ γὰρ ταῦτα μὲν, τέκνον Παφνούτιε, ἐτέρου καιροῦ

20. 3. ἤρει χφ. in margine. 4. οὐ χφ. 5. διαναπαύσαιμι χφ. 6. ἀκρωρίας χφ. 7. ἄρα χφ. 8. αὐτόν χφ. 9. τρίχαν χφ. 10. διαπεπλεγμένων fortasse. 11. Φῆλε χφ. 12. περιστέλλαι χφ. 13. fortasse ἠλόγησε corrig. 14. ἐπαἰξουσιάζοντα χφ.

καὶ λόγου· ἐγὼ δὲ προγνοῦς¹ σου τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀφίξιν ἐξήειν ὑπὸ περιχαρείας, εἴ που καὶ ἴδοιμί σοι καὶ περιβάλλοιμι, ἐξήκοντα ἤδη ἔτεσι μορφὴν ἀνθρώπου μὴ θεασάμενος, εἰμὴ τριῶν δὴ τινων ἀδελφῶν, κατὰ ταύτην καὶ αὐτῶν ἀσκουμένων τὴν ἔρημον». Ἐν ὄσω δὲ ταῦτα τῷ μακαρίῳ ἐκείνῳ ἐλέγετο, τρεῖς ἐπιφαίνονται ἄνδρες, δασεῖς τὰς κόμας, ὠχροὶ τὰς ὄψεις, ἰ(σ)χνοὶ² καὶ σκιώδεις τὰ σώματα, ὠκνησας
 132ν ἂν αὐτοὺς καὶ μόνον προσβλέψαι, τοῦ τε ἦθους εὐλα || βηθεῖς καὶ τῆς ἐπιπρεπούσης αὐτοῖς σεμνότητος. Οὗτοι γοῦν τὰς ὄψεις ἐπιβαλόντες μου ἐξ ὀνόματος ἐκάλουν καὶ ὑπ' ἀγγέλου πρὸς αὐτοὺς ὀδηγεῖσθαι με ἔφραζον· «καθ' ἃ, φασί, καὶ αὐτοῖς ἡμῖν ἐγνώρισε Κύριος τήμερον, Θεοῦ τοίνυν κελεύσαντός σοι, τὰ κατὰ τὸν μέγαν ἡμῖν Ὀνούφριον διηγοῦ, ὃν τρόπον ἐκεῖνός σοι ταῦτα ἐπέσκηψε· οὕτω γὰρ ἡ μεγαλωφελῆς καὶ πολυποίκιλος τοῦ Θεοῦ ἠδδόκησε³ πρόνοια».

22. Ταῦτα εἰπόντων, λόγων εἰχόμην καὶ ἐξηγήσεως, θαυμάζων ὡς εἰκὸς τὰ τοῦ Θεοῦ μεγαλεῖα καὶ ἐκπληττόμενος, πάντων δὲ αὐτοῖς ἤδη ἐξηγγελμένων. Εὐχαριστήσαντες ἐπὶ τῇ ἀκροάσει τῶν τοῦ πατρὸς μεγαλουργημάτων τῷ ἐνισχύσαντι αὐτὸν Θεῷ, ἐπὶ τὴν ἐστίασιν ἡμᾶς ἐκάλουν, «ἀναστάς, λέγοντες, εὐχαριστήσωμεν, ἀδελφέ, καὶ φάγε καὶ στήριξον τὴν καρδίαν σου· πόρρωθε(ν)¹ γὰρ ἦκεις ἡμῖν, καὶ δεῖ σε πάντως ἐαυτὸν ἀνεῖναι τοῦ πόνου μικρόν. Ἐπεὶ δὲ ἀναστάντες εὐχῶν ἠπτόμεθα, πέντε ἄρτους ὀρῶμεν ἐπὶ τὸ αὐτὸ τεθειμένους, γλιανοὺς ἔτι, ὡσεὶ πρόσφατον ἐξ ἀνθρώπων ἀναληφθέντας. Ἦν δέ τοι² τοῖς ἄρτοις καὶ ὄσων τῶν ἐδωδύμων προστεθειμένον, καὶ ὅ,τι καὶ εἶπεν τὴν φύσιν ἠγνοημένον. Οὐκοῦν εὐχαριστήσαντες, εὐλογήσαντες, τροφῆς μετασχόντες, τῷ φιλοτίμῳ ταύτης ἡμῖν ἐστιάτορι³ τὴν χάριν ἀνήγαμεν ἔφη δ' ἄρα ὁ γηραιός, «τεσσάρων ἄρτων ἐκάστης ἡμῖν ἡμέρας κομιζομένων, τέκνον Παφνούτιε, σοῦ γε ἕνεκα οὗ || τος ὁ πέμπτος προστέθειται⁴, ἵν' εἰδῆς ὅσος ἡμῖν ἐπὶ ταύτης τῆς ἐρημίας ὁ ἐστιάτωρ, ὡς μάλα⁵ τις δαφιλῆς καὶ φιλότιμος, ἀνευδεὲς τὸ δεῖπνον ἡμῖν σκευάζων καὶ περιττόν. Οὐ γὰρ ἐστίν, οὐκ ἔστιν οὐδὲ εἰς ἡμῶν ἐπιλελησμένον αὐτῷ τῷ προῖκα φιλανθρώπῳ τε καὶ χρηστῷ. Τί οὖν ἀνταποδώσωμεν αὐτῷ⁶ περὶ πάντων ὧν εὐπεπόνθαμεν καὶ ὧν ἔτι τυχεῖν προσδοκῶμεν, οὐκ ἐξ ἔργων ὧν ἐποιήσαμεν, ἀλλὰ τῇ αὐτοῦ χάριτι δικαιούμενοι καὶ πρὸς αὐτὸν ἀνυψούμενοι καὶ θεούμενοι;

23. Μελλούσης τοίνυν περὶ τὴν αὐριον τῆς ἁγίας εἰσελαύνει

21. 1. προγνοῦς correxi: προγνῶν χφ. 2. ἰχνοὶ χφ. 3. εὐδόκησε χφ.

22. 1. πόρρωθε χφ. 2. τι χφ. 3. ἐστιάτωρι χφ. 4. προστέθειται χφ. 5. μάλα χφ. 6. Ψαλμ. ριε' (ρλε'), 3.

Κυριακῆς, ἄπνοι τὴν ἱερὰν ὄντως ἐκείνην νύκτα¹ διετελέσαμεν, εὐχαριστίας καὶ δάκρυσι τὸν θεῖον ἔλκοντες ἔλεον. Ἡμέρας δὲ ἐρχομένης, ἰκέτευον, ἠντιβόλουν, ποσὶ τῶν ὁσίων ἐκείνων προσέπιπτον, σὺν αὐτοῖς ἀσκεισθῆναι με καὶ πόνοις ἀσκητικοῖς ἐγγυμνάζεσθαι. Ἄλλ' οὗτοι τῶν τοῦ μεγάλου πατρὸς Ὁνουφρίου λόγων ἡμᾶς ἀνεμίμησκον, καὶ μὴ δεῖν ἐπιχειρεῖν τοῖς μὴ δοκοῦσι Θεῷ, πατρικῶς παρήρουν καὶ ἐμμελῶς· «χρὴ γάρ σε, φασίν, τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ τὰ ἐνταῦθα γνωρίσαι καὶ ἐξηγήσασθαι, ἵν' αἰσχύνοιτο μὲν διάβολος, διὰ πάντων ἡττώμενος² καὶ γελώμενος, μεγαλύνοιτο δὲ Θεός, διὰ πάντων κρατῶν τε καὶ θαυμαζόμενος». Ἦδη, τοίνυν, μέλλων αὐτῶν ἀπαίρειν καὶ διαζεύγνυσθαι, ὅπως ἄρα δὴ καὶ καλοῖντο μαθεῖν ἐδεώμην³. Ἡ δὲ ἱερὰ ἐκείνη τῶν ὁσίων ἀνδρῶν τετράς, «περιττῶς, ἔφασαν, τοῦτο αἰτεῖς· || ἴστω⁴ ταῦτα Θεός, ᾧ δὴ μόνῳ τὸν οἰκεῖον βίον ἀνηρέσαμεν καὶ ᾧ ἐγνωσθαι μόνῳ βουλόμεθα. Σὺ δὲ μὴ λάθοις ἡμῶν, ἀδελφέ, ἅπαξ ἡμῖν τοῦ πνεύματος δεσμοῖς συνδεθεῖς· πεποιθήμεν γὰρ Θεῷ καὶ αὐθις ἐπόψεσθαι σε, ἡνίκα ἂν αὐτῷ παρασταίημεν καὶ τοῦ ἀπορρητοῦ κάλλους ἐκείνου κατατροφηῖσαι ἀξιοθεῖημεν».

24. Ταῦτά μοι φράσαντες καὶ ἄλλ' ἅττα¹ προσαγορεύσαντες, ὧν γε δὴ θᾶπτον ἐπηκολούθησε καὶ ἡ ἔκβασις, ἐπὶ τὰς συνήθεις² ἐχώρον διατριβάς. Ἔρωσ δὲ μέ τις ἐνεπίμπρα³ δεινός, τῶν ἐνδοτέρων τῆς ἐρήμου τῶν χωρίων ἐπεικῶς ὀρεγόμενον⁴, ἐλπίδι θεαμάτων παραπλησίων οἷσπερ ἐώρακα. Πανημέριον⁵ τοίνυν ὀδεύσας, σπηλαίῳ τινὶ προσήγγισα· πρὸς τούτῳ⁶ καὶ πηγὴν κατεῖδον, πρᾶγμα ἔμοι γ' οὖν ἀπιστούμενον, ἀλλὰ καὶ χρῆμά τι δένδρων παντοδαπῶν τὸ χωρίον ἐκόσμει καὶ ὅλον εὐκαρπὸν τε καὶ εὐδομον ἦν. Ἦσθεις οὖν τῇ πηγῇ μάλιστα, ἔμαντὸν ἀνῆκα τοῦ πόνου· καινὸν γάρ τι ἐδόκουν ὄραν, ὕδωρ ἐν ἀνδρῳ καὶ καρπὸν ὠραῖον ἐν ἀγόνῳ τε καὶ ἀνίκμῳ γῆ, ἀ μηδέπω καθ' ὄλην τὴν ἐρημον ἴδοιμι⁷. Ἐθαύμαζον ἄρα καὶ τὸν φυτοκόμον⁸, ὃς οὕτω τὸ χωρίον ἡμέρωσε καὶ ὠραίωσε, καὶ μοι ἀγαπητὸν ἦν, εἰ θεασαίμην δὲ τοῦτον καὶ περιβάλοιμι⁹. ὦόμην γὰρ εὐκαρπὸν τινα οὕτως εἶναι τούτῳ καὶ τὴν ψυχὴν.

134r 25. Ἐν ὄσῳ δὲ ταῦτα ἐλογιζόμεν, τέσσαρας ὄρῳ νεαῖ || ας καλοῦς τὸ κάλλος, τὴν ὥραν ἀπαραμίλλους· ἐπέπρεπέ τις αὐτοῖς καὶ αἰδώς, προσῆν τι καὶ ἐρεῦθους ταῖς παρειαῖς καὶ τοῖς χεῖλεσιν, ἐπανθούσης ἄλλως αὐτοῖς καὶ χάριτος, τῆς ἐκ τῆς ἀσκητικῆς ὡς εἰκὸς

23. 1. νύκταν χφ. 2. ἡττώμενος χφ. 3. ἐδεώμην χφ. 4. ἴστο χφ.

24. 1. ἅτα χφ. 2. συνήθους χφ. 3. ἐνεπίμπρα χφ. 4. ὀρεγόμενον χφ. 5. πανημέριος χφ. 6. τούτων χφ. 7. εἶδον fortasse corrig. 8. φυτοκόμον χφ. 9. περιβάλλοιμι χφ.

ὠχρότητος· τρίχινον¹ αὐτοῖς ἐπεκάλυπτε τὰ σώματα ἔσθημα, δορὰ τὴν ὄσφην αὐτοῖς περιέσφιγγε, τὸ ἐπιθυμητικὸν ἀναστέλλουσα². Ἦγε μὴν προσαγόρευσις καὶ προσέλευσις οἶα, χαίρειν τε γὰρ ἔφραζον ἅμα, καὶ ἐξ ὀνόματος προσηγόρευον, ἐκύκλουν, ἠσπάζοντο, περιέβαλλον, ἄλλος ἄλλον νικᾶν ταῖς δεξιώσεσιν ἤθελον· εἶπες δ' ἂν τούτους ἰδῶν³, τέκνα Θεοῦ καὶ ἀγάπης ἀγάλματα ἔμφυχα, ἢ ἄλλην δὴ τινα φύσιν ἀγγέλων, ἀνθρώποις ὁμοιουμένην, οὓς καὶ αὐτὸς μετ' αἰδοῦς τε ἅμα καὶ δέους ὄρων καὶ ἐνε(υ)φραϊνόμενος⁴ λήθην τῶν μακρῶν τῆς ὁδοιπορίας πόνων ἐλάμβανον. Ὑπερβολῇ τοίνυν ταπεινώσεως, οἱ τὴν ἀρετὴν ἀπαράβλητοι, εὐλογίαν ἤτουν ἡμᾶς, οἶα φησὶν καὶ καθ' ἡλικίαν προέχοντας καὶ πλείοσιν ἔτεσι⁵ τῷ Κυρίῳ δουλεύοντας. Ἐπεὶ τοίνυν οὐκ ἦν ἀπειθεῖν ἀρετῇ τοσαύτῃ⁶, «ὁ Θεός, ἔφραζον, ἐνισχύσαι ἡμᾶς κατὰ τοῦ ἀντικειμένου, καὶ τῆς ἐν οὐρανοῖς ἀκηράτου καὶ μακαρίας ζωῆς, καὶ τῆς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ στάσεώς τε καὶ τάξεως ἀξιώσειν»). Ἐπειπόντες οὖν καὶ αὐτοὶ τὸ «ἀμήν», ἐδέοντο τῆς ὁπώρας μεταλαβεῖν με· ἦν γὰρ ὠραία⁷ τε ἤδη, καὶ ἥδιστον ἄλλως ὀφθαλμοῖς θέαμα. 134ν Εὐχαριστήσας οὖν τῷ ἐν ἐρήμῳ τρα || φῆναι με τοῖς περιτοῖς εὐδοκήσαντι, ἐδρεψάμην τε τοῦ καρποῦ καὶ φαγῶν ἠδ' χαρίστων. Ὡς δὲ καὶ αὐτοὶ εὐλογήσαντες παρεγένοντο, αἰδοῦ, λέγοντες, διὰ σὲ τήμερον τῆς ὁπώρας ἀπογενόμεθα, ἵν' εἰδῆς ὅτι καὶ ἡμεῖς ἀνθρωποὶ, καὶ μηκέτι περὶ ἡμῶν ἄλλο τι οἰηθῆς⁸.

26. Ὀκνος μὲν καὶ θάμβος ἐπὶ τῷ ῥήματι τῶν μακαρίων ἐλάμβανε, καὶ τὴν γλῶτταν ἄφωνον ὄλωσ ἐδείκνυ σιγή. Καὶ γὰρ ἦν ἀληθῶς παράδοξον, οὕτω καθαρῶς ἐγνωσθαι τούτοις ἃ κατὰ νοῦν ἔστρεφον, ὥσπερ δὴ καὶ ἐμοί, διὸ καὶ τίνες εἶεν καὶ ὅθεν ἤκουεν, καὶ τίς ἄρα τούτοις τῆς εἰς τὴν ἔρημον φερούσης ἠγήσατο, ἐδεδίειν πυνθάνεσθαι· οἱ δ' αἰσθόμενοί μου ταῦτα διαλογοζομένον, «παρὰ Θεοῦ σε, πάτερ, πρὸς ἡμᾶς ἐστάλθαι ἠγνούμενοι, ἀπεκρίναντο, πῶς ἂν τι τῶν ἡμετέρων ἀποκρυφαίμεθα; Ἡμῖν πατέρες γεγόνασιν εὐσεβεῖς· οἱ γε παιδευτὰς ἡμῖν ἐπιστήσαντες, ἐμμελῶς ἀνῆγον καὶ διδασκαλ(ε)ίοις φοιτᾶν, καὶ τῶν τελεωτέρων ἄπτεσθαι μαθημάτων ἐρρωμενέστατα παρηγγύων· ἀλλ' ἡμεῖς γε τῆς ἀληθοῦς ἐρασθέντες σοφίας καὶ πάντα ἐξαρηγνόμενοι, τὴν τε ἄνωθεν συμμαχίαν ἐκκαλεσάμενοι—τί γὰρ δὴ καὶ τ' ἄλλα διεξιέναι σοι;— εἰς τήνδε τὴν ἔρημον ἤμεμεν, Θεῷ καὶ πόθῳ συνεργοῖς χρώμενοι. Ἀμαθεῖς μὲν τοι τῶν ἀσκητικῶν

25. 1. τρίχινον χφ. 2. ἀναστέλλουσαν χφ. 3. εἰδῶν χφ. 4. ἐνεφραϊνόμενος χφ. 5. ἔτεσιν χφ. 6. ἀρετὴν τοσαύτην χφ. 7. ὠραία correxi: ὄρεος p.c. χφ. 8. οἰηθείς χφ.

ἀγώνων καὶ νόμων πάντη, καθεστηκότες, κατηφεῖς ἡμεῖς¹ καὶ σκυθεω-
 135r πάζοντες, μὴ καὶ ναναγήσαι ἡμῖν ὑπ' ἀπειρίας συμβαίη, ἐν μέσῳ λι-
 μένι τὸ νανάγιον ὑπομεί||ρασι. Ἄλλ' οὐ μέχρι πολλοῦ γε Θεῷ παρο-
 πτεά τὰ καθ' ἡμᾶς, ᾧ θαρροῦντες ἑαυτοὺς ἐπεροίψαμεν. Ἐν μὲν γὰρ
 περὶ τούτου σκοπούμενοι καὶ τί γε ἄρα γε ποιητέον ἡμῖν σκεπ(τ)ό-
 μνοι², φωνῆς τινας ἐδοκοῦμεν ἀκούειν· ἢ φωνὴ δὲ αὐτὴ παρόφεται,
 φησὶν, ὑμᾶς Κύριος ἐφ' ὃν ἠλπίσατε, ἀλλὰ γὰρ καὶ πόνων ὑμῖν πατρι-
 κῶς συνεφέρεται καὶ τὸ φορτικὸν συνεπικουφιεῖ τῆς ἀσκήσεως· ἤδη
 δέ, καὶ παιδοτριβῆς ὑμῖν ἄριστος, εὐπρεπής, καὶ τόπος κατασκευά-
 σεως πρὸς πᾶσαν τοῦ ἔτους ὥραν εὐπεφυκώς,³ εὐκαρπὸς τε ἅμα καὶ
 εὐοδμος, καὶ ψυχροῖς κατάρρυτος ὕδασι, καὶ ὅλως ὑμῖν κατάλληλος». *Τῆς οὖν φωνῆς ἤδη πεπανμένης, μοναχὸς τις ὑπερκύπτων ἄρτι τὴν
 ἐρημίαν, βραδεῖ τῷ ποδὶ πρὸς ἡμᾶς ἀφικνεῖται· ἦν δ' ἄρα κομιδῆ⁴
 γηραιὸς καὶ σεμνὸς καὶ θείας ὑπόπλεως χάριτος. Ἡ φωνὴ δ' ἐνηχεῖτο
 καὶ αὐθις, τοῦτόν γε πατέρα καὶ παιδευτήν καὶ πλάστην τῆς ἀρίστης
 τε καὶ καθαρωτάτης⁵ πλάσεως ἡμῖν ὑποφαίνουσα: «τούτῳ, φησί,
 κολληθήτε καὶ δι' αὐτοῦ, ὡς διὰ τινος κλίμακος ὑψηλῆς τε καὶ μετεώ-
 ρου, ἀπρόσκοποι πρὸς ἡμᾶς ἀναβήσεσθε»⁶. Ἐκ τούτου οὖν πατρικῶς
 ὁ γέρον ἡμᾶς ἀγκαλλίζεται καὶ τὰ θεῖα ἐπιμελῶς ἐκπαιδεύει, ἀρχέτυ-
 πον ἡμῖν ἀκριβὲς τὸν ἑαυτοῦ βίον προθεῖς⁷, ὥστε⁸ τοῦτο ἡμῖν ἀτενὲς
 ὑποτιθέμενος ἀφορᾷν καὶ ὡς οἶόν τε παραζηλοῦν· μηδὲ γὰρ ἐς μήκι-
 135v στόν γε ἡμῖν συνέσεσθαι χρόνον προὔλεγε πρὸς τὴν ἄνω ζωὴν ἤδη
 καλούμενος, || πρὸς ἣν ἐκπλειόνως παρεσκευάστο, τῶν μακρῶν
 ἀνεθῆναι καμάτων, καὶ πρὸς Θεὸν διαβῆναι ἐπιεικῶς ὀρεγόμενος.
 Ἐνιαυτὸς γοῦν ὅλος ἡμῖν τὸν τῆς μετ' αὐτοῦ διατριβῆς ἐμέτρει καιρὸν,
 οὐ παραδρομόντος ἤδη, πέρας καὶ τῷ γενναίῳ ἐκείνῳ ἐλάμβανε(ν)
 ἢ ἐνταῦθα ζωὴ, τὴν ἀγήρω καὶ μακαρίαν τῆς μακροῦς κακοπαθείας τε
 καὶ σκληραγωγίας ἀλλαξαμένῳ, καὶ τῶν μέχρι Θεοῦ ἀναβάσεων κα-
 τηξιωμένῳ⁹, καὶ τῆς παρ' αὐτῷ δόξης καταπολαύοντι καὶ τρυφῆς.*

27. Τί δαὶ ἡμεῖς τὸν πατέρα, τὸν παιδευτὴν ἐξημιωμένοι, τὸν ἀλείπτῃν, τὸν πρὸς Θεὸν ἀρμωστήν ἀποβεβληκότες; Τί δ' ἄλλο γε ἢ τοῦ ἐν οὐρανοῖς μόνου Πατρὸς τὰς ἐλπίδας ἀνήψαμεν, μηδ' ἄλλως ἡμᾶς ἀπολελοιπέναί πάντη τὸν γενναῖον ἐκεῖνον οἰόμενοι. Θεομὸν τοίνυν τῇ σοφῷ ἐπιστάλαξαντες δάκρυον καὶ πικρὸν ἀνοιμώξαντες, ὁποῖον ἄρα καὶ μύσχοι, βία, τῆς μητρῴας ἀποσπασθέντες θηλῆς, ἐπὶ τὰς

26. 1. εἴημεν χφ. 2. σκεπόμενοι χφ. 3. πεφοικῶς χφ. 4. κομιδῆ χφ. 5. καθαροτάτης χφ. 6. ἀναβήσεσθαι χφ. 7. προσθεῖς a.c. χφ. 8. ὥστε correcti: ἔσται χφ. 9. κατηξιωμένον χφ.

συνήθεις ἀφειμένων νομάς τῶν δαμάλεων, συνεχέσι ταύτας καὶ γοεροῖς ἀνακαλοῦνται τοῖς μνηθημοῖς, ἤκειμεν ἐπὶ τὰς φίλας αὔθις διατριβάς: μόνον δὴ Σαββάτων τε καὶ Κυριακῶν, ὡσπερ ἄρα γε ἡμῖν καὶ πρότερον εἴθιστο, συνιόντες ἀλλήλοις ἐν τῇ Κυριακῇ, καὶ τοῦ ζωοποιοῦ μετέχοντες σώματός τε καὶ αἵματος, χειρὸς ἀγγέλου τοῖς μυστηρίοις εὐλαβῶς διακονομένους»¹.

28. Ταῦτά μοι τῶν ἀληθῶς μακαρίων ἐκείνων ἐξηγουμένων, 136r ἐπειδὴ Κυριακῆ τε ἦν καὶ ὁ τῆς τρίτης ὥρας ἐνειστήκει καιρός, || ἐπὶ τὰς μυστικὰς τε καὶ θείας τραπέντων ἡμῶν ὕμνωδίας, ξένη τις ἄφνω καὶ ἀσυνήθης ὁδμή, ὄλον ἐκεῖνο τὸ τῆς ἐρήμου χωρίον εὐωδιάζει, πολλήν τινα πάνυ τὴν εὐφροσύνην ταῖς ἡμῶν ἐνεῖσα ψυχαῖς. Καὶ ἰδοὺ τις φαιδρὸς οἷος ἐπιφαίνεται ἄγγελος, τῇ χειρὶ μὲν λαβίδα, ταύτη δὲ θεῖον κατέχων ἄνθρακα. Θάμβει τοίνυν καὶ ἀγωνία συσχεθεὶς ἔγωγε τῷ φοβερῷ καὶ ἀσυνήθει¹ τῆς ὄψεως, ἐνεὸς² εἰστήκειν ἐπὶ μακρότατον· ἐώρων δ' ἄρα τοὺς νεανίας εὐλαβῶς προσιόντας τοῖς μυστηρίοις καὶ μετὰ νήψεως αὐτῶν καταξιουμένους³. ἐώκει δ' ἄρα⁴, ὁ ἀγιάζων, καὶ πρὸς ἡμᾶς ὄραν εὐμενές, καὶ ὅλον τῷ σχήματι προσκαλεῖσθαι πρὸς τὴν μετάληψιν. Μετὰ δέους γοῶν καὶ αἰδοῦς προσιόντος μου, καὶ μετασχόντος τῆς δωρεᾶς, ὄχετο ἀποπτάς. Φόβῳ δ' ἐγὼ καὶ χαρᾷ συσχεθεὶς, εἰς ὕπνον κατηρέχθη βαθύν· καὶ δὴ με οἱ καλοὶ διωπνίσαντες νεανίαί, «καιρός, ἔφραζον, ἀδελφέ, θείας ἡμῖν εὐλογίας συμμετασχόντα σε⁵, τοῦ προκειμένου σκοποῦ μὴ ὀλιγωρεῖν, ἀλλ' ἐκεῖνό γε πράττειν, ὅπερ Θεῷ δέδοκται⁶ τε καὶ δεδοκίμασται. Διάγγελλε τοίνυν τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ πιστοῖς, ὅσα ἐποίησέ σε ὁ Κύριος, ὡς ἂν ταῖς φιλοκάλοις⁷ ψυχαῖς ἔρωτα καλῶν ἔργων ἐνεῖς, διαναστήσης⁸ πρὸς τὰ βελτίονα. Μηδέ σε λήθη τῶν τοῦ μεγάλου πατρὸς Ὁνουφρίου λόγων αἰροῦτο⁹, ἐπειδ' ἂν ἀπίης¹⁰ εἰς Αἴγυπτον· οὐδὲν γὰρ ὦν σοι ἐκεῖνος ἐπέσκηψε, κατὰ ἀνθρώπων φρονῶν ἐπέσκηψε, ἀλλ' αὐξεσθαι¹¹ καὶ ἐπιδιδόναι, καὶ || 136v πολλοὺς ἐθέλειν¹² τὴν ἀρετὴν ἐπισπᾶσθαι τοὺς ἐραστάς»).

29. Ἦδη τοίνυν μελλόντων ἡμῶν ἀπ' ἀλλήλων διύστασθαι, θαρρήσας ἐπυρθανόμεν, «μὴ δὴ, λέγων, τέκνα Θεοῦ καὶ τῆς ἀληθινῆς ἀμπέλου ὠραῖοι βότρυες, μὴ δὴ μοι τῆς τῶν ὀνομάτων ὕμῶν φθονήσῃτε γνώσεως, ἀλλὰ πιστῶς ἐρώμενον, ἀνεπιφθόνως διδάξατε». Οἱ δὲ κομιδῇ¹ μετρίῳ καὶ ἐπιεικεῖ τῷ φρονήματι, τὸν πρῶτον καθ' ἡλικίαν

27. 1. διακονομένης χφ.

28. 1. ἀσυνείθει χφ. 2. ἐννεὸς χφ. 3. καταξιωμένους χφ. 4. ἄρα χφ. 5. συμμετασχόντας σε χφ. 6. δέδωκται χφ. 7. φιλοκάλλοις χφ. 8. διαναστήσεις χφ. 9. αἰρεῖτο χφ. 10. ἀπίεις χφ. 11. ἀυξεσθε χφ. 12. ἐθέλ[ει a.c.]ον χφ.

29. 1. κομιδῇ χφ.

Ἰωάννην καλεῖσθαι ἔφραζον, Ἀνδρέαν τὸν δευτέρου, τὸν δ' αὖ γε τρίτον Ἡράκλειον, Θεόφιλον δ' ἄρα τὸν τέταρτον.

30. *Εὐχαριστήσας οὖν ἐπὶ πᾶσι Θεῶ, συνταξάμενός τε αὐτοῖς καὶ ἐπιδακρύσας τῇ διαστάσει — καὶ πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλον τοῦτο παθεῖν, οὕτω βιαίως αὐτῶν ἀποσπώμενος;— τῆς ἐπ' Αἴγυπτον φερούσης εἰχόμην, κατ' οὐδένα καιρὸν, ὣν τ' ἔθεασάμην καὶ ὣν ἤκουσα¹, ὅλως ἐκλαθέσθαι δυνάμενος· καὶ ὡς εἰκὸς λογιζόμενος, πῶς οὕτω καλὸν ἀνθοῦντα καὶ νεάζοντα σώματα, πρὸς τοσαύτην μὲν ἀντισχεῖν ἐξίσχυε κακοπάθειαν, πρὸς τοσοῦτον ὕψος ἀναδραμεῖν τῆς παρὰ Θεῶ οἰκειώσεως, μὴ δὲ χρόνου τάχα συχνοῦ τῇ τοσαύτῃ προκοπῇ μεσιτεύσαντος, τοῦτο μαρτυρούσης αὐτοῖς τῆς νεότητος. Καὶ ὄντως, «θαυμαστός, ἔλεγον, ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἀγίοις αὐτοῦ², ὃς ἀπέστειλε τὸν ἄγγελον αὐτοῦ καὶ εὐλόγησέ με, καὶ χεῖλή μοι καὶ καρδίαν μέσην τῷ τιμίῳ καὶ θεῷ ἐκάθαρεν ἄνθρακι. Μακρὰν γοῦν τινα καὶ τραχ(ε)ῖαν³ διανύσας ὁδόν, ὀθόνην δὴ τινα ὄραν ἔδοξα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου ἠωρημένην· ἠπατεῖσθαι δέ μοι τὴν ὄψιν οἰόμενος, τί ἂν καὶ εἶη γνῶναι τὸ δρώμενον ἠπειγόμενην. Προτείνας τοίνυν τὴν χεῖρα, ἐφ' ᾧ⁴ λαβέσθαι τοῦ φαινομένου, τὸ δὲ ἄρα κόνις ὠρᾶτο⁵ λεπτή, χερσὶν οὐχ ἅπτή. Ἀλλὰ γὰρ καὶ βουβάλους ἰδὼν ἀγρίους, διωκομένους ὑπὸ τινων, οὐ μετρίως ἐταραττόμην· καὶ συμβαλεῖν⁶ οὐκ ἔχων, Θεοῦ ἐδεόμην θερμότερον, διανοῖξάι μοι τοὺς ὀφθαλμοὺς ὥστε γνῶναι τὸ ἀγνωσούμενον. Καὶ γοῦν τὸ τῆς διανοίας ὄμμα περιλαμφθείς, πνεύματά τινα εἶναι τῆς πονηρίας ταῦτα ἐδιδασκόμην, ἐκδειματῶσαι με πειρώμενα καὶ τοῦ πρόσω μεθέλκοντα καὶ ἐξείργοντα· ὁμοῦ γὰρ τῇ εὐχῇ ὡσεὶ καπνὸς ἀθρόα⁷ ἐξέλιπε⁸ καὶ ὡσεὶ κηρὸς ἀπὸ προσώπου πυρὸς ἐτήκετο⁹.*

31. *Δι' ἡμερῶν τοίνυν ἔμπαλιν τεσσαράκοντα, σὺν πόνῳ συχνῶ τὸ τραχύ τε καὶ ἄνυδρον ἠνυκῶς τῆς ἐρήμου διάστημα, ἐπειδὴ τοῖς τῆς Σκήτεως παραβάλλοιμι¹ μέρεσι, παρὰ τῶ τῶν εὐσεβῶν καὶ κοσμίως βιοῦν ἠρημένων ξενίζομαι· ὄξει δ' ἡ φήμη πτερουξαμένη πτερῶ — ἀγαθὴ γὰρ αὕτη τῶν τοιούτων ἄγγελος — πλήθη συλλέγει παντοδαπὰ πρὸς τὴν οἰκίαν ἐκείνην ἀθρόα συρρέοντα, τοὺς μὲν ἄρτι τῆς ἐρημίας ἐπανιόντας ἡμᾶς ὀφομένους, τοὺς δὲ τι γνῶναι καινότερον ἐκτόπως ὀρεγομένους· φιλήκοον γὰρ ἀνθρωπίνῃ φύσιν, καὶ λίχνον ἐστὶ πως μάλιστα περὶ τὴν τῶν νεωτέρων ἐξηγημάτων ἀκρόασιν.*

30. 1. ἤκουσα correxi: ἀκούσαμεν χφ. 2. Ψαλμ. ξζ' (ξη'), 36. 3. τραχίαν χφ. 4. ὁ χφ. 5. ὄρατο χφ. 6. συμβαλεῖν χφ. 7. ἀθρόα χφ. 8. Ψαλμ. λς' (λζ'), 20· ξζ' (ξη'), 2· ρα' (ρβ'), 3. 9. Ψαλμ. ξζ' (ξη'), 2· Ἠσ. ξδ' 2.

31. 1. fortasse παρέβαλον corrigendum.

137v

32. || Πᾶσι γοῦν τοῖς συνειλεγμένοις, ὅποια τις τράπεζα προὔκειτο δαφιλῆς, παντοδαποῖς καρνεύμασι καὶ ὄβοις ψυχοτρόφοις εὐθηνουμένη, τὰ περὶ τῶν γενναίων ἐκείνων ἀνδρῶν, γαί μὴν καὶ τοῦ μεγάλου πατρὸς Ὀνούφριου, σωτήρια ἐξηγήματα, ἐφ' ὅλαις ἡμέραις δέκα, πλήθη προτιθέμενα μὴδ' ἀριθμῆσαι ῥάδιον¹. οὗτος γὰρ ἐνύλω σώματι, τῇ αὐτῷ καὶ ἀσωμάτῳ φύσει ἀμιλληθεῖς, οὐ παρεζήλωσε μόνον, ἀλλὰ γὰρ καὶ πολλῶ τὸ μέσον ὑπερεβάλετο² καὶ παρήλασεν· ὃ καὶ παράδοξον, τὸ σαρκὶ συνδεθέντα τόνοις τε ἀνδρ(ε)ίοις³ καὶ πόνοις ἀσκητικοῖς, μὴ τῶν ἐπιθυμιῶν μόνων αἰμάξαι τὰ στόματα καὶ τὴν λύτταν ἄγξαι τοῦ ἐμπαθοῦς τῆς σαρκὸς κινήματος, ἀλλὰ γὰρ καὶ μόνος γενέσθαι τῶν κρειπτόνων ἐπιθυμιῶν, καὶ ὅλον αὐτοῦ θεῶσαι τὸ θέλημα, ὡς ταῦτα μόνον ἐθέλειν, ἃ πρὸς Θεόν τε φέρει καὶ σαρκὸς καὶ κόσμου παντελῶς ἀπανίστησι.

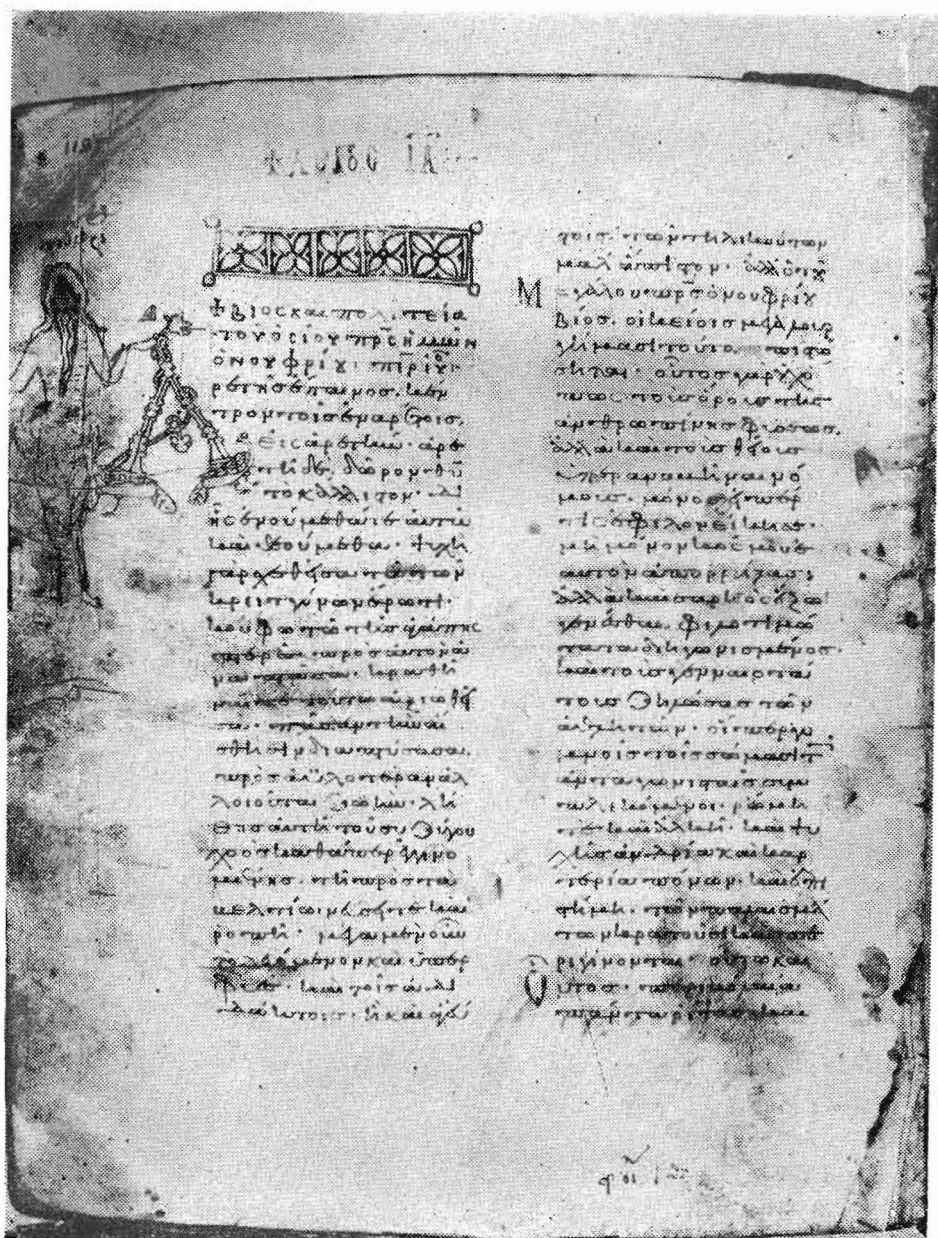
138r

33. Τούτοις οὖν τὸ πλήθος ὡς εἰκὸς περιζέσαντες τοῖς ἀγαθοῖς ἐξηγήμασι, ἄλλος ἄλλο τι τῶν ἐξηγγελμένων παραζηλοῦν ἔσπευδον, ὡς οἷός τε αὐτῶν ἕκαστος ἦν· ὁ μὲν τις τὸ ἐγκρατές τε καὶ ἄτυφον ἦ καὶ ἄυλον, ὁ δὲ γε τὸ ἄσκευον καὶ ἀπέριττον, οὐ πολὸν δὲ εἰπεῖν καὶ ἄσαρκον, ἕτερος τὸ ἐν προσευχαῖς σύντονον καὶ ἀνένδοτον, ὁ δὲ τις τὸ ἐρημικόν τε καὶ ἄφιλον καὶ μέχρι Θεοῦ φθάνων ταῖς ἀναβάσεσιν· ἄλλος τις αὐτῆν τὴν ἐσχάτην τοῦ || σώματος ἀναχώρησιν ἢ περιφρόνησιν, ὣν ἕκαστον ἀκόνη τις τοῖς συνειλεγμένοις ἐγίνετο, πρὸς ἀρετὴν εὖ παραθήγουσα. Καὶ ἦν ἀνὰ στόμα πᾶσιν Ὀνούφριος, καὶ τὸ ἐκείνου μεμνησθαι μόνον ἁγιασμός τις ἐδόκει ψυχῆς· ἀγαθὴ δὲ τις πᾶσιν ἐγίνετο ἀμιλλα, ἐν ταῖς δι' ἔτους ἐκείνου μνημαῖς καὶ πανηγύρεσι καὶ ποιῶς τις ἄρα τούτων φανεῖται τῶν ἄλλων φιλοτιμότερός τε καὶ δαφιλέστερος ἐπιεικῶς αὐτοῖς ἐσπουδάξεται.

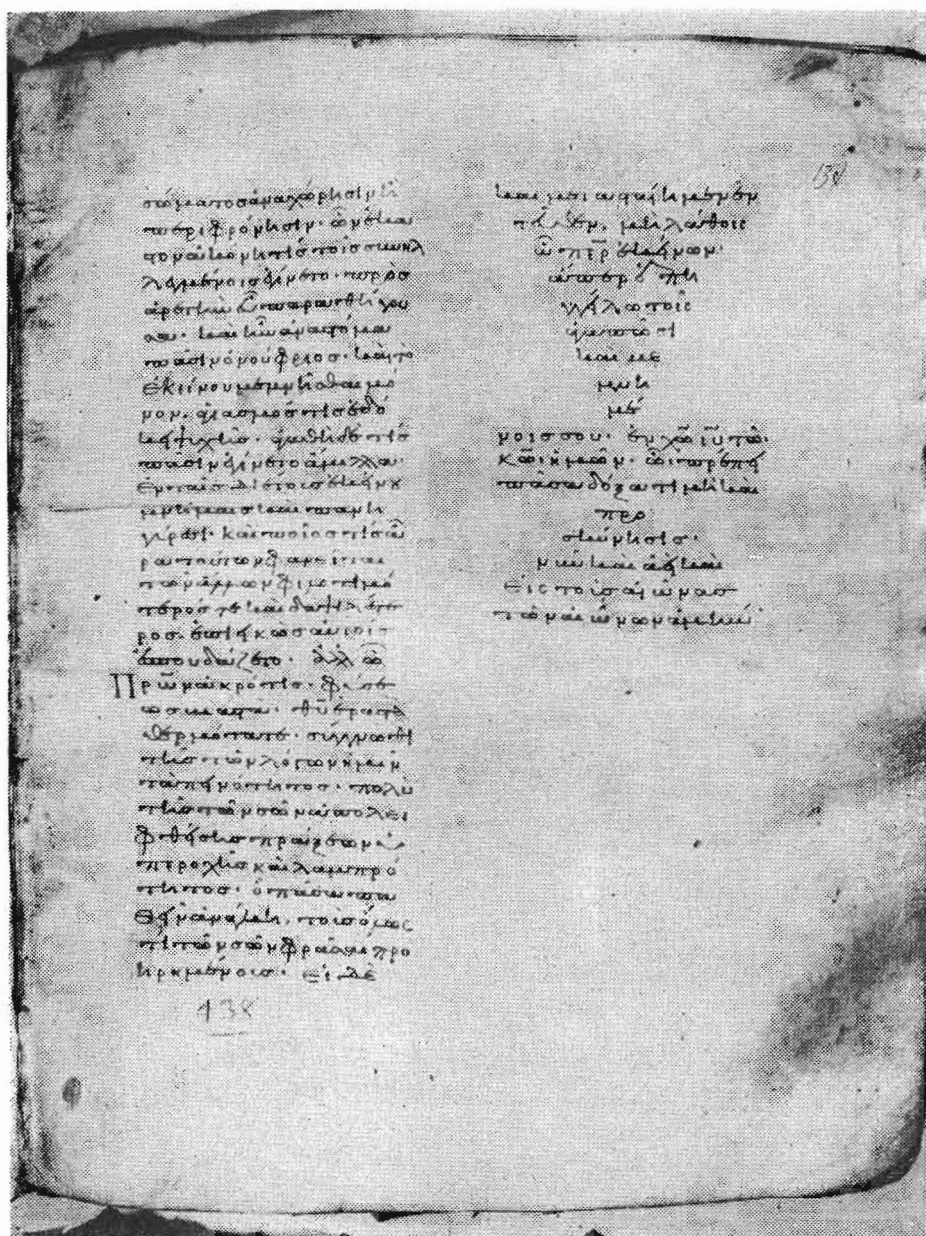
34. Ἄλλ' ὃ πατέρων ἀκρότης¹, φύσεως βιαστά, Θεοῦ ἐραστὰ θερμότατε, σύγγνωθι τῆς τῶν λόγων ἡμῶν ταπεινότητος, πολὸν τῆς τῶν σῶν ἀπολειφθείσης πράξεων ὑπεροχῆς καὶ λαμπρότητος, ὃ πᾶσα παθεῖν ἀνάγκη τοῦς ὅλως τι τῶν σῶν φράσαι προσηρημένους. Εἰ δὲ καὶ μετασταίημεν ἐντεῦθεν, μὴ λάθῃς², ὃ πάτερ, ἐκείνων, ἅπερ ἐπηγγείλω τοῖς ἀγαπῶσι καὶ μεμνημένοις σου, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ὃ πρέπει πᾶσα δόξα τιμὴ καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοῦς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

32. 1. ῥάδιον correxi: ῥαδίω χφ. 2. ὑπερεβάλλετο χφ. 3. ἀνδρικοῖς ante correctionem χφ.

34. 1. ἀκρότις χφ. 2. λάθοις χφ.

Χφ. EBE 2560, ια' αἰ., φ. 119v.

σωμενοσασμαχορησιν
 τω βριφροφροτ. ἀγνάσ
 τορπάλας μετοσ τοσ σωνά
 λαφάροσ δαφάροσ. πορ δο
 ἀφορτίν. ἀνω παρτίν γου
 αω. λαω ληα φαστο μα
 ποσ σόρ ούφ ρεσ. λαω το
 εκείνοσ μαρτυρίασ μα
 πορ. φασοσ σπτοσ δο
 λαφάροσ. φασ διδοσ το
 ποσ σόρ φασ οσ φασ λαω
 ερτωσ δι σ τωσ δειφάκ
 μετοσ σασ λαω μαρτυρ
 γρ δειφάκασ οσ σ τωσ
 τωσ τωσ φασ οσ φασ
 τωσ φασ οσ φασ οσ φασ
 πορ οσ φασ δαφάκ. φασ
 ποσ. φασ φασ οσ φασ οσ
 φασ οσ φασ. φασ οσ

Πρωμείκορ σ. φασ οσ
 φασ οσ φασ. φασ οσ φασ
 φασ οσ φασ. φασ οσ φασ
 φασ οσ φασ οσ φασ οσ φασ
 φασ οσ φασ οσ φασ οσ φασ
 φασ οσ φασ οσ φασ οσ φασ
 φασ οσ φασ οσ φασ οσ φασ
 φασ οσ φασ οσ φασ οσ φασ
 φασ οσ φασ οσ φασ οσ φασ
 φασ οσ φασ οσ φασ οσ φασ
 φασ οσ φασ οσ φασ οσ φασ
 φασ οσ φασ οσ φασ οσ φασ
 φασ οσ φασ οσ φασ οσ φασ

438

λαω μαρτυρίασ μαρτυρ
 τωσ φασ. φασ οσ φασ οσ
 φασ οσ φασ οσ φασ οσ φασ
 φασ οσ φασ οσ φασ οσ φασ
 φασ οσ φασ οσ φασ οσ φασ
 φασ οσ φασ οσ φασ οσ φασ
 φασ οσ φασ οσ φασ οσ φασ
 φασ οσ φασ οσ φασ οσ φασ
 φασ οσ φασ οσ φασ οσ φασ
 φασ οσ φασ οσ φασ οσ φασ
 φασ οσ φασ οσ φασ οσ φασ
 φασ οσ φασ οσ φασ οσ φασ
 φασ οσ φασ οσ φασ οσ φασ
 φασ οσ φασ οσ φασ οσ φασ
 φασ οσ φασ οσ φασ οσ φασ
 φασ οσ φασ οσ φασ οσ φασ